

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΜΣ «Δημόσια Διοίκηση – Δημόσιο Μάνατζμεντ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

**«Το καθεστώς των δικαστικών υπαλλήλων εν όψει των
συνταγματικών εγγυήσεων που απολαμβάνουν – Αντιπαραβολή
με το καθεστώς των δημοσίων υπαλλήλων»**

**«The status of judicial clerks in view of the constitutional
guarantees they enjoy – Comparison with the status of civil
servants»**

Μαρία-Πολυτίμη Τόλη (Α.Μ.:1809)

Επιβλέπων Καθηγητής: Απόστολος Μάνθος

Αθήνα

Δεκέμβριος 2022

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Μαρία-Πολυτίμη Τόλη του Γεωργίου, με αριθμό μητρώου 1809 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Διοίκηση-Δημόσιο Μάνατζμεντ» του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι ..... και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα
MARIA POLYTIMI TOLI
17.01.2023 22:50
Μαρία-Πολυτίμη Τόλη

Στην οικογένειά μου

Πίνακας Συντομογραφιών

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΑΣΕΠ	Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού
ΔΕ	Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΙΔΑΧ	Ιδιωτικού Δικαίου Αορίστου Χρόνου
ΙΔΟΧ	Ιδιωτικού Δικαίου Ορισμένου Χρόνου
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας
ΚΔΥ	Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων
ΚΟΔΚΔΔ	Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάσταση Δικαστικών Λειτουργών
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Ν.	Νόμος
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΝΣΚ	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
ΠΕ	Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠτΔ	Πρόεδρος της Δημοκρατίας
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
Σ	Σύνταγμα
ΤΕ	Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
ΥΕ	Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης
ΥΚ	Υπαλληλικός Κώδικας
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους Καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών για τις γνώσεις που απλόχερα μας μετέδωσαν και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Απόστολο Μάνθο για τις πολύτιμες συμβουλές και την καθοδήγησή του.

Πίνακας Περιεχομένων

Πίνακας Συντομογραφιών	5
Περίληψη.....	9
Abstract	10
Εισαγωγή.....	11
I. Η σημασία της συνταγματικής κατοχύρωσης των εγγυήσεων των δικαστικών υπαλλήλων.....	15
II. Η δικαστική λειτουργία ειδικότερα.....	16
A. Συστατικά στοιχεία της δικαστικής εξουσίας – Ιδίως η δικαστική ανεξαρτησία..	16
B. Δομή ελληνικού δικαστικού συστήματος - Διακρίσεις δικαστηρίων.....	19
III. Δικαστικοί υπάλληλοι.....	20
A. Έννοια	20
B. Η έννοια του δικαστικού υπαλλήλου σε αντιπαραβολή με την έννοια του δημοσίου υπαλλήλου και του δικαστικού λειτουργού υπό το πρίσμα της ειδικής νομικής σχέσης με την οποία συνδέονται με το κράτος.....	24
1. Έννοια δημοσίου υπαλλήλου	24
2. Έννοια δημοσίου λειτουργού – Ειδικότερα ο δικαστικός λειτουργός.....	26
3. Αντιπαραβολή με την έννοια του δικαστικού υπαλλήλου.....	27
Γ. Νομοθετική ρύθμιση του καθεστώτος των δικαστικών υπαλλήλων.....	28
Δ. Κατάταξη σε τομείς, κατηγορίες, κλάδους και βαθμούς	32
1. Η πρόβλεψη του ΚΔΥ	32
2. Η κατηγορία ΠΕΘ.....	33
E. Καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων	36
1. Γενικά	36
2. Καθήκοντα των γραμματέων.....	37
3. Καθήκοντα των έμμισθων επιμελητών	38
4. Καθήκοντα του προσωπικού του Ελεγκτικού Συνεδρίου.....	39
5. Καθήκοντα που συνδέονται με τον «σκληρό πυρήνα» της άσκησης της δικαστικής λειτουργίας.....	39
6. Η σημασία του ρόλου του δικαστικού υπαλλήλου στο δικαστικό σύστημα	40
7. Ειδικότερα οι δύο νέοι κλάδοι «Τεκμηρίωσης και Επικουρίας Δικαστικού Έργου» και «Δικαστικής Επικοινωνίας και Διεθνών Σχέσεων»	41
8. Καθήκοντα δικαστικών υπαλλήλων στα δικαστικά συστήματα άλλων χωρών ..	43
α. Γερμανία	45

β. Γαλλία	45
γ. Η.Π.Α.	46
ΣΤ. Διορισμός δικαστικών υπαλλήλων.....	46
1. Σύστημα επιλογής δικαστικών υπαλλήλων.....	46
2. Προϋποθέσεις διορισμού.....	51
α. Γενικά τυπικά προσόντα διορισμού	51
i. Η ελληνική ιθαγένεια	52
ii. Η ηλικία.....	52
β. Κωλύματα διορισμού	55
γ. Ειδικά τυπικά προσόντα διορισμού	56
3. Διαδικασία διορισμού – τοποθέτηση	57
IV. Οι ειδικές συνταγματικές εγγυήσεις των δικαστικών υπαλλήλων.....	57
Α. Σύντομη ιστορική ανασκόπηση της συνταγματικής προστασίας των δικαστικών υπαλλήλων σε σχέση με τους δημοσίους υπαλλήλους και τους δικαστικούς λειτουργούς.....	59
Β. Το ειδικό συνταγματικό καθεστώς των δικαστικών υπαλλήλων σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα 1975/1986/2001/2008/2019	62
1. Η μονιμότητα.....	62
α. Η περίπτωση της τοποθέτησης υπαλλήλων με σχέση ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου στις δικαστικές υπηρεσίες στο πλαίσιο της «κινητικότητας» ..	67
β. Η περίπτωση της προσυνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας και της κατάργησης κενών οργανικών θέσεων σύμφωνα με τον Ν. 4024/2011	71
2. Κρίση περί των υπηρεσιακών μεταβολών και πειθαρχικός έλεγχος των δικαστικών υπαλλήλων από τα δικαστικά και υπηρεσιακά συμβούλια	72
α. Γενικά	72
β. Φύση των υπηρεσιακών συμβουλίων των δικαστικών υπαλλήλων	76
V. Συμπερασματικές παρατηρήσεις	80
Βιβλιογραφία.....	84
Ελληνική.....	84
Ξενόγλωσση.....	88
Γνωμοδοτήσεις ΝΣΚ.....	90
Πίνακας νομολογίας	90

Περίληψη

Η Δικαιοσύνη -υπό την έννοιά της ως τρίτης πολιτειακής λειτουργίας- αποτελεί θεμελιώδη θεσμό για τη λειτουργία του σύγχρονου κράτους δικαίου, καθώς συνιστά θεσμικό αντίβαρο απέναντι στις άλλες δύο λειτουργίες, τη νομοθετική και την εκτελεστική. Εγγενές γνώρισμά της αποτελεί ιδίως η θεμελιώδης αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, στοιχείο εκ των οποίων ουκ άνευ, προκειμένου να επιτελέσει τον θεσμικό της αυτό ρόλο.

Ένα μέρος του τρίπτυχου (δικαστές – δικηγόροι – δικαστικοί υπάλληλοι) της απονομής και της λειτουργίας της Δικαιοσύνης αποτελούν και οι δικαστικοί υπάλληλοι, ως έμμεσα και βοηθητικά όργανά της, των οποίων τα καθήκοντα συνίστανται στην παροχή διοικητικής και γραμματειακής υποστήριξη στο έργο της. Από την ποιότητα της διοικητικής και γραμματειακής υποστήριξης αυτής των δικαστηρίων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και η αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος, γεγονός που καταδεικνύει και τη μεγάλη σημασία της θέσης τους σε αυτό.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη του καθεστώτος της ιδιαίτερης αυτής κατηγορίας δημοσίων υπαλλήλων που εντάσσονται στη δικαστική εξουσία, μέσα από την ανάδειξη του θεσμικού πλαισίου που τους διέπει και κυρίως των συνταγματικών εγγυήσεων που απολαμβάνουν, σε αντιπαραβολή και με το συνταγματικό καθεστώς των υπόλοιπων δημοσίων υπαλλήλων. Στο πλαίσιο αυτό επιχειρείται να διερευνηθεί εάν υφίστανται διαφοροποιήσεις μεταξύ τους και η δικαιολογητική βάση αυτών, λαμβανομένων υπόψη των ιδιομορφιών της δικαστικής εξουσίας έναντι των άλλων δύο και ιδίως της εκτελεστικής.

Λέξεις-κλειδιά

Λέξεις-κλειδιά: Δικαστικοί υπάλληλοι, δικαστική ανεξαρτησία, δικαστική εξουσία, δημόσιοι υπάλληλοι, συνταγματικές εγγυήσεις, μονιμότητα, δικαστικά συμβούλια, υπηρεσιακά συμβούλια

Abstract

Justice - in its sense as the third state function - is a fundamental institution for the operation of the modern state of law, as it constitutes an institutional counterweight to the other two functions, the legislative and the executive. Its inherent characteristic is, in particular, the fundamental principle of judicial independence, an essential element in order to fulfill its institutional role.

A part of the triptych (judges – lawyers – court officials) of the administration and operation of Justice are the court officials, as its indirect and auxiliary organs, whose duties consist in providing administrative and secretarial support to its work. The effectiveness of the judicial system largely depends on the quality of the administrative and secretarial support of these courts, which demonstrates the great importance of their position in it.

The object of this paper is the study of the status of this particular category of public servants who are part of the judiciary, through highlighting the institutional framework that governs them and mainly the constitutional guarantees they enjoy, in comparison with the constitutional status of the rest of the public servants . In this context, an attempt is made to investigate whether there are differences between them and the justifying basis for them, taking into account the particularities of the judicial power compared to the other two and especially the executive.

Keywords

Keywords: judicial clerks, judicial officials, law clerks, Rechtspfleger, judicial independence, judiciary, civil servants, constitutional guarantees, tenure, judicial councils, service councils

“The clerk of the court is one of the guarantors of the effectiveness of justice. His legal and other tasks contribute to improving the functioning of the judiciary, ensures compliance with legal procedures and speeds up the process”

«Ο υπάλληλος του δικαστηρίου είναι ένας από τους εγγυητές της απονομής της δικαιοσύνης. Τα νομικά και τα άλλα καθήκοντά του συνεισφέρουν στη βελτίωση της λειτουργίας του δικαστικού συστήματος, διασφαλίζουν τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία και επιταχύνουν τη διαδικασία»

Mr Guy de Vel, πρώην Γενικός Διευθυντής Νομικών Υποθέσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης (σε πρόλογο συγκριτικής μελέτης της Ε.Ε. για το ρόλο και τα καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων¹)

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη του καθεστώτος της κατηγορίας αυτής των δημοσίων υπαλλήλων που υπηρετούν τη δικαστική λειτουργία, των δικαστικών υπαλλήλων, μέσα από την ανάδειξη του θεσμικού πλαισίου που τους διέπει και κυρίως των συνταγματικών εγγυήσεων με τις οποίες περιβάλλονται. Στο πλαίσιο αυτό θα επιχειρηθεί και μία συγκριτική επισκόπηση με το συνταγματικό καθεστώς των υπόλοιπων δημοσίων υπαλλήλων, προκειμένου να αναδειχθεί κατά πόσο υφίστανται διαφοροποιήσεις μεταξύ τους και να αναζητηθεί η δικαιολογητική βάση αυτών, λαμβανομένης υπόψη και της ιδιαιτερότητας της δικαστικής λειτουργίας έναντι των άλλων δύο και ιδίως της εκτελεστικής.

Οι δικαστικοί υπάλληλοι αποτελούν το ένα μέρος του τρίπτυχου της λειτουργίας και απονομής της δικαιοσύνης². Τα άλλα δύο μέρη είναι αφενός οι δικαστές, οι οποίοι έχουν δικαιοδοτική αρμοδιότητα και αφετέρου οι δικηγόροι, που το κύριο έργο τους συνίσταται στην αντιπροσώπευση και υπεράσπιση των εντολέων τους ενώπιον των δικαστικών και διοικητικών αρχών. Οι δικαστικοί υπάλληλοι συμπράττουν έμμεσα ως βοηθητικά όργανα

---

¹ European Union of Rechtspfleger, White Paper for a Rechtspfleger / greffier for Europe, p. 152, Available at: <https://eur-online.eu/dokumente.html>

² Βλ. άρθρο 1 του Προστίμου του Κώδικα Δεοντολογίας Δικηγορικού Λειτουργήματος.

στην απονομή της δικαιοσύνης³ παρέχοντας διοικητική και γραμματειακή υποστήριξη στο έργο της.

Η δικαιοσύνη αποτελεί έννοια πολυσήμαντη. Υπό τις δύο κύριες εκδοχές της⁴, από τη μία πλευρά έχει τη σημασία του ιδεώδους, της ιδανικής ρύθμισης των κοινωνικών σχέσεων. Από την άλλη πλευρά, συμπίπτει με τη δικαστική εξουσία, μία από τις τρεις βασικές λειτουργίες του κράτους και εκφράζει την οργάνωση και τη λειτουργία των δικαστηρίων, τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνονται οι γενικευμένες επιταγές του δικαίου.

Σύμφωνα με τη θεμελιώδη οργανωτική αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, η οποία απαντάται ήδη στα κείμενα του Αριστοτέλη και υπό τη σύγχρονή της μορφή ανάγεται στην πολιτική σκέψη του Μοντεσκιέ στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, η κρατική εξουσία εκδηλώνεται προς τρεις θεμελιώδεις κατευθύνσεις. Τη νομοθετική, η οποία θεσπίζει του νόμους, την εκτελεστική που εφαρμόζει τους νόμους και παράλληλα χαράσσει τη γενική πολιτική της χώρας και τη δικαστική που έχει ως αποστολή την απονομή της δικαιοσύνης. Για να εκπληρωθούν οι τρεις αυτές διαφορετικές ποιοτικά βασικές λειτουργίες του κράτους, κατά τρόπο που να αποτρέπεται η αυθαιρεσία, στην οποία οδηγεί με ιστορική βεβαιότητα η σύμπτωσή τους σε ένα πρόσωπο, θα πρέπει η κάθε λειτουργία να ανατίθεται και να ασκείται από διαφορετικό κρατικό όργανο⁵.

Την ανωτέρω αρχή υιοθετούν όλα τα σύγχρονα κράτη, όπως και η χώρα μας. Σύμφωνα με το άρθρο 26 Σ⁶, το οποίο αποτελεί μάλιστα μη αναθεωρήσιμη διάταξη, η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση, η νομοθετική από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τη Βουλή και η δικαστική από τα δικαστήρια, που, όπως συμπληρώνει το άρθρο 87 παρ. 1 Σ, συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές, και οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού.

---

³ Κλαμαρής Ν./Κουσουλής Σ./Πανταζόπουλος Σ., *Πολιτική Δικονομία*, Εκδόσεις Σάκκουλα ΑΕ, 2016, σελ. 52

⁴ Κεραμεύς Κ., *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 12.

⁵ Μανιτάκης Αντ., *Η διάκριση των εξουσιών ως οργανωτική βάση του κράτους ή ως πολιτική αρχή*, https://www.constitutionalism.gr/2002-i-diakrisi-twn-exoysiwn-ws-organwtiki-basi-toy-kra/#_ftnref4, Σπυρόπουλος Φ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2020, σελ. 41.

⁶ Στο άρθρο 26 Σ προτιμήθηκε ο όρος «λειτουργίες» από τον όρο «εξουσίες» προκειμένου να δοθεί έμφαση στο αδιαίρετο της κρατικής εξουσίας. Ωστόσο οι δύο όροι χρησιμοποιούνται χωρίς ιδιαίτερη διάκριση μεταξύ τους σε άλλα σημεία του κειμένου του Συντάγματος.

Εκτός από τα κύρια, άμεσα όργανα⁷ που προβλέπει το Σύνταγμά μας στο άρθρο 26, κάθε μία από τις τρεις κρατικές λειτουργίες υποστηρίζεται και από ένα μεγάλο αριθμό φυσικών προσώπων, τα οποία στελεχώνουν τις υπηρεσίες του κράτους, με το οποίο συνδέονται με μία ειδική νομική σχέση και αποτελούν έμμεσα όργανά του, του δημοσίου υπαλλήλους. Έτσι, υπονοείται ότι όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας είναι και οι δημόσιοι υπάλληλοι, και ειδικότερα οι δημόσιοι διοικητικοί υπάλληλοι, οι οποίοι απαρτίζουν τη δημόσια διοίκηση⁸. Η οργάνωση της διοίκησης (άρθρα 101-102 Σ) και η υπηρεσιακή κατάσταση των οργάνων της (άρθρα 103-104 Σ) περιλαμβάνεται στο ΣΤ΄ Τμήμα του Καταστατικού μας Χάρτη.

Αντίστοιχα στη νομοθετική, η οποία ρυθμίζεται περαιτέρω στα άρθρα 73 επ., εντάσσονται και οι υπάλληλοι της Βουλής, οι οποίοι διέπονται αφενός από τις ρυθμίσεις των άρθρων 103-104 Σ και αφετέρου υπάγονται σε ίδιο νομοθετικό καθεστώς, όπως αυτό ορίζεται από τον Κανονισμό της Βουλής.

Τέλος, όργανα της δικαστικής, εκτός από τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, αποτελούν και οι δικαστικοί υπάλληλοι⁹, το καθεστώς των οποίων θα επιχειρηθεί να μελετηθεί στο πλαίσιο της ανά χείρας μελέτης. Η υπηρεσιακή τους κατάσταση αποτελεί αντικείμενο ρύθμισης του Ε΄ Τμήματος του Συντάγματος, το οποίο συμπληρώνει και εξειδικεύει το άρθρο 26 παρ. 3 που αφορά τη δικαστική λειτουργία. Το Τμήμα αυτό αποτελείται από δύο κεφάλαια, το πρώτο εκ των οποίων σχετίζεται με την υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστικών λειτουργών (άρθρα 87-91 Σ) και υπαλλήλων (άρθρο 92 Σ) και το δεύτερο με την οργάνωση και τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων (άρθρα 93-100^A Σ).

Το αντικείμενο της παρούσας εργασίας δεν έχει τύχει εκτεταμένης και αναλυτικής μελέτης μέχρι σήμερα. Για τον λόγο αυτό η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στηρίζεται μεν στην έρευνα της βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, στην οποία, όμως, ως επί το πλείστον

---

⁷ Τα όργανα των δημοσίων νομικών προσώπων διακρίνονται σε άμεσα και έμμεσα. Άμεσα είναι εκείνα, για τα οποία υπάρχει απευθείας πρόβλεψη στο Σύνταγμα και δεν τελούν σε ιεραρχική σχέση με οποιοδήποτε άλλο, όπως π.χ. ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ή οι δικαστές.

⁸ Η Κυβέρνηση αποφασίζει και η δημόσια διοίκηση αποτελεί τον εκτελεστικό μηχανισμό του κράτους, εκτελώντας τις αποφάσεις και τις πολιτικές που καθορίζει η Κυβέρνηση, αφού προηγουμένως έχει συμβάλει και η ίδια στην προετοιμασία τους (Μακρυνδημήτρης Αντ., *Δημόσια Διοίκηση, Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 143).

⁹ Βλ. και Ράικος Αθ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Α΄, Εισαγωγή-Οργανωτικό μέρος*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ. 7-8.

γίνονται αδρές και αποσπασματικές αναφορές στο καθεστώς των δικαστικών υπαλλήλων. Στηρίζεται, επίσης, στις αιτιολογικές εκθέσεις των σχεδίων Κωδίκων Δικαστικών Υπαλλήλων και των αποφάσεων των Διοικητικών Ολομελειών των Ανώτατων Δικαστηρίων επ' αυτών, στη μελέτη της νομολογίας, ιδίως του ΣτΕ - με πολύ ενδιαφέρουσες απόψεις και της μειοψηφίας - όπως και γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ που πραγματεύονται ζητήματα συνταγματικών εγγυήσεων του προσωπικού αυτού και της μέσω αυτών ερμηνείας των σχετικών διατάξεων.

Η εργασία διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο I), δεδομένου ότι το θέμα της παρούσας μελέτης έχει στον πυρήνα του τις συνταγματικές εγγυήσεις των δικαστικών υπαλλήλων, γίνεται αναφορά στον ρόλο του Συντάγματος, τις βασικές κατηγορίες των θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων – εγγυήσεων, στις οποίες υπάγονται και οι εγγυήσεις του σώματος αυτού και συνακόλουθα στη σημασία της κατοχύρωσής τους σε συνταγματικό επίπεδο. Στο δεύτερο κεφάλαιο (Κεφάλαιο II) έπεται ειδικότερη αναφορά στη δικαστική εξουσία, στην οποία εντάσσεται το σώμα των δικαστικών υπαλλήλων και ιδίως στα συστατικά της στοιχεία που συνιστούν τις ιδιαιτερότητές της έναντι των άλλων δύο εξουσιών, οι οποίες καθορίζουν και τις ιδιαιτερότητες των οργάνων της έναντι των οργάνων των άλλων δύο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, η οποία αποτελεί στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ της δικαστικής εξουσίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται συνοπτικά η δομή του ελληνικού δικαστικού συστήματος αναφορικά με τις διακρίσεις των δικαστηρίων, τα οποία στελεχώνονται από το εν λόγω προσωπικό. Στο τρίτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο III) επιχειρείται η οριοθέτηση της έννοιας του δικαστικού υπαλλήλου, αρχικά, μέσα από τις οικείες διατάξεις του Συντάγματος και της νομοθεσίας και στη συνέχεια σε συνάρτηση και με τις κρίσιμες έννοιες του δημοσίου υπαλλήλου και του δικαστικού λειτουργού. Ακολουθεί παρουσίαση των πηγών των κανόνων που ρυθμίζουν την υπηρεσιακή κατάσταση του σώματος των δικαστικών υπαλλήλων και της κατάταξής τους σε τομείς, κατηγορίες, κλάδους και βαθμούς. Κατόπιν επιχειρείται παρουσίαση των καθηκόντων τους, τα οποία αναδεικνύουν τη σημασία του ρόλου τους στο δικαστικό σύστημα, με σύντομη αναφορά και στα καθήκοντα των δύο ειδικών νέων κλάδων τεκμηρίωσης και επικουρίας δικαστικού έργου και δικαστικής επικοινωνίας και διεθνών σχέσεων. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται και μία σύντομη επισκόπηση των καθηκόντων των δικαστικών υπαλλήλων, που εντάσσονται στα δικαστικά συστήματα άλλων χωρών, καθήκοντα που σε ορισμένες χώρες είναι ευρύτερα σε σχέση με τα ισχύοντα στο δικό μας σύστημα, καθώς καταλαμβάνουν και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες. Το κεφάλαιο αυτό

ολοκληρώνεται με αναφορά στο σύστημα, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία διορισμού των δικαστικών υπαλλήλων. Στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο IV), αφού προηγηθεί μία σύντομη ιστορική ανασκόπηση, θα μελετηθούν οι ειδικές συνταγματικές εγγυήσεις του σώματος των δικαστικών υπαλλήλων συγκριτικά με αυτές των δημοσίων υπαλλήλων. Όπου έχουν κριθεί σχετικά ζητήματα, παρατίθεται και η σχετική νομολογία του ΣτΕ. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο V) ακολουθούν συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με το καθεστώς των δικαστικών υπαλλήλων και κατά ποσό δικαιολογείται απόκλιση από αυτό των υπόλοιπων δημοσίων υπαλλήλων.

I. Η σημασία της συνταγματικής κατοχύρωσης των εγγυήσεων των δικαστικών υπαλλήλων

Το Σύνταγμα αποτελεί τον θεμελιώδη νόμο του κράτους και βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας των κανόνων δικαίου υπό δύο έννοιες. Από άποψη τυπική, συνήθως, όπως το δικό μας, είναι αυστηρό, το οποίο σημαίνει ότι η αναθεώρησή του, δηλαδή η τροποποίηση, η αντικατάσταση, η κατάργηση των διατάξεών του ή η προσθήκη νέων δε γίνεται με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, όπως ισχύει στους κοινούς νόμους, αλλά απαιτείται ειδική σύνθετη διαδικασία. Αυτό συνεπάγεται ασφάλεια δικαίου και αναγνώριση του θεμελιώδους κύρους του¹⁰, ανεξάρτητα από συγκυριακές διακυμάνσεις και τη βούληση της εκάστοτε πλειοψηφίας. Στον αυστηρό του χαρακτήρα έγκειται και η αυξημένη τυπική ισχύς του. Όλοι οι κατώτεροι κανόνες δικαίου θα πρέπει να εναρμονίζονται για τον λόγο αυτό με τις διατάξεις του Συντάγματος, το οποίο περιορίζεται σε αδρές ρυθμίσεις, αφήνοντας τις λεπτομέρειες σε αυτούς.

Από ουσιαστική άποψη, το Σύνταγμα αποτελεί τον ανώτατο νόμο της Πολιτείας λόγω της μεγάλης σπουδαιότητας των διατάξεών του. Αντικείμενό του αποτελεί η κρατική εξουσία. Αφενός η ρύθμιση της συγκρότησης, της οργάνωσης και της άσκησης της (οργανωτική λειτουργία) και αφετέρου η οριοθέτησή της απέναντι στα άτομα που υπόκεινται σε αυτή, μέσω της διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δηλαδή των πολιτικών ή συμμετοχικών, των ατομικών ή αμυντικών και των κοινωνικών δικαιωμάτων (εγγυητική λειτουργία). Τα ατομικά ή αμυντικά δικαιώματα συνιστούν αξιώσεις έναντι της κρατικής εξουσίας για αποχή από παρεμβάσεις, διαμορφώνοντας ένα χώρο ελεύθερης δράσης του ατόμου. Τα πολιτικά διασφαλίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στην άσκηση της κρατικής

---

¹⁰ Σπυρόπουλος Φ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2020, σελ. 28.

εξουσίας. Τα κοινωνικά υποχρέωση του κράτους προς παρέμβαση με θετικές ενέργειες, χωρίς όμως να θεμελιώνονται και αντίστοιχες αξιώσεις κατά του κράτους. Τέλος, άλλη μία κατηγορία δικαιωμάτων είναι αυτά που πηγάζουν από θεσμικές εγγυήσεις. Κοινή συνισταμένη των θεσμικών εγγυήσεων και των ατομικών δικαιωμάτων συνιστά η παροχή δυνατότητα θεμελίωσης και αγωγίμων αξιώσεων, με σκοπό την αποχή του κράτους από επεμβάσεις στην κατοχυρωμένη σφαίρα ελευθερίας. Η διαφορά τους όμως έγκειται στο ότι αντικείμενο της ανωτέρω συνταγματικής κατοχύρωσης δεν είναι να προστατευτεί ο φορέας της αξίωσης ως άτομο, αλλά να διασφαλιστεί ο θεσμός. Οι εγγυήσεις των δικαστικών υπαλλήλων υπάγονται τόσο σε αυτή την τελευταία κατηγορία, όσο και στην κατηγορία των ατομικών δικαιωμάτων και το γεγονός ότι κατοχυρώνονται σε συνταγματικό επίπεδο, όπως συνάγεται και από τα ανωτέρω, σημαίνει ότι αξιολογούνται ως μεγάλης σημασίας από τον συντακτικό νομοθέτη. Αυτό είναι εύλογο, καθώς, όπως θα αναλυθεί και κατωτέρω, σχετίζονται με την απρόσκοπτη και αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, το οποίο αναντίρρητα συνιστά ανάγκη ύψιστης σπουδαιότητας για το κράτος.

II. Η δικαστική λειτουργία ειδικότερα

A. Συστατικά στοιχεία της δικαστικής εξουσίας – Ιδίως η δικαστική ανεξαρτησία

Αποστολή και έργο της δικαστικής λειτουργίας συνιστά η απονομή της δικαιοσύνης, δηλαδή η τιμωρία των εγκλημάτων και η επίλυση διαφορών μεταξύ συγκεκριμένων προσώπων - μεταξύ των οποίων και του κράτους- που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή του δικαίου, με έκδοση απόφασης ισχύουσας μεταξύ των μερών¹¹. Ενέχει την ερμηνεία και την εφαρμογή των γενικών και αφηρημένων κανόνων δικαίου που τίθενται από τη νομοθετική λειτουργία και τη μετουσίωση αυτών σε πράξη. Δεν αποσκοπεί η ίδια στη θέσπιση δικαίου και δεν μπορεί, κατά τον έλεγχο που ασκεί, να υποκαθίσταται στο ρόλο του νομοθέτη, στον οποίο ανήκει η ουσιαστική εκτίμηση του δημοσίου συμφέροντος. Σε αυτό το σημείο διαφοροποιείται από τη νομοθετική λειτουργία. Σε σχέση με την εκτελεστική λειτουργία εμφανίζει το κοινό γνώρισμα ότι περιλαμβάνει και αυτή την εφαρμογή των υφιστάμενων κανόνων δικαίου. Ενώ όμως η εκτελεστική χαρακτηρίζεται κατά κανόνα από την ιεραρχική

---

¹¹ Τασόπουλος Ι., άρθρο 87 Σ, σε Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κονιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης. Σύνταγμα – Κατ' άρθρο ερμηνεία-Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017, σελ. 1334.

δομή, η δικαστική είναι σύμφυτη με την ανεξαρτησία των λειτουργών της¹². Συστατικά στοιχεία της που τη διακρίνουν και από τις άλλες δύο λειτουργίες είναι αφενός η ισχύς του δεδικασμένου και αφετέρου η δικαστική ανεξαρτησία και η μέσω αυτής επιδιωκόμενη δικαστική αμεροληψία, η θέση του δικαστή ως «ουδέτερου τρίτου» απέναντι στην κρινόμενη διαφορά¹³. Τα στοιχεία αυτά συναρτώνται με τη λειτουργική αποστολή της δικαστικής εξουσίας.

Η δικαιοσύνη -υπό την έννοιά της ως πολιτειακής λειτουργίας- αποτελεί θεμελιώδη θεσμό για τη λειτουργία του σύγχρονου κράτους δικαίου, το οποίο συγκαταλέγεται στις οργανωτικές βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η αρχή του κράτους δικαίου συνίσταται στο ότι η κρατική δράση θα πρέπει να προσδιορίζεται και να περιορίζεται από κανόνες δικαίου κατά τρόπο δεσμευτικό, επιταγή η οποία πραγματώνεται μόνο μέσω της απονομής της δικαιοσύνης σε όλα τα πεδία των αναφυόμενων διαφορών και το δικαστικό έλεγχο της δράσης αυτής¹⁴. Ο περιορισμός της κρατικής δράσης από το νόμο είναι μεν αναγκαίος όρος, όχι όμως από μόνος του ικανός για την τήρηση των ως άνω επιταγών. Απαιτείται να διασφαλίζεται η τήρησή τους μέσα από την εξασφάλιση παροχής έννομης προστασίας από τα δικαστήρια¹⁵ κυρίως έναντι της Διοίκησης. Η τρίτη πολιτειακή λειτουργία λειτουργεί ως θεσμικό αντίβαρο απέναντι στις άλλες δύο λειτουργίες, αποτελώντας θεματοφύλακα της συνταγματικής τάξης και των ατομικών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των ανθρώπων.

Για την πραγμάτωση του θεμελιώδους αυτού θεσμικού τους ρόλου, τα δικαστήρια πρέπει να είναι απολύτως ελεύθερα κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών τους καθηκόντων από κάθε πίεση ή επιρροή. Απαιτείται απόλυτος διαχωρισμός της λειτουργίας τους τόσο από

---

¹² Ακριβοπούλου, Χ., Ανθόπουλος, Χ., *Εισαγωγή στο δίκαιο και στους συνταγματικούς θεσμούς*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5989>, σελ. 87.

¹³ Βλαχογιάννης Α., άρθρο 26 Σ, σε: *Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης. Σύνταγμα – Κατ' άρθρο ερμηνεία*-Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017, σελ. 723, Ράικος Δ., *Δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 2, Κεραμεύς Κ., *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 27.

¹⁴ Ράικος Δ., *ό.π.*, σελ. 2.

¹⁵ Βλ. και Μαθθία Στέφ., *Η ευθύνη του δικαστή για την πραγμάτωση του κράτους δικαίου*, ΝοΒ 2004, σελ. 553 επ.

τις δύο άλλες εξουσίες όσο και από κάθε άλλη πηγή εξουσίας¹⁶. Για τον λόγο αυτό, συστατικό γνώρισμα της δικαιοδοτικής λειτουργίας αποτελεί η δικαστική ανεξαρτησία, η σημασία της οποίας είναι ύπατη και αποτελεί μάλιστα οργανωτική βάση του πολιτεύματος. Δεν αποτελεί προνόμιο των δικαστών¹⁷, αλλά είναι βασική προϋπόθεση προκειμένου να επιτελέσουν την αποστολή τους αμερόληπτα και αντικειμενικά, ανεπηρέαστοι από εξωγενείς επεμβάσεις, καθώς και να διασφαλιστεί η εμπιστοσύνη στους δικαστές και την αξιοπιστία της δικαστικής εξουσίας¹⁸. Ως εκ τούτου αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του κράτους δικαίου. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Καθηγητής Γ. Ράμμος¹⁹ «απαραίτητος όρος της ασκήσεως του δικαστικού λειτουργήματος είναι η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών και των συνεργατών αυτών λοιπών δικαστικών υπαλλήλων. Κατ' αρχήν ο δικαστικός λειτουργός και ο δικαστικός υπάλληλος εν γένει δέον να είναι απολύτως ελεύθεροι και ανεξάρτητοι κατά την άσκηση του λειτουργήματός των από πάσης έξωθεν επιρροής και επιδράσεως, μη υποκείμενοι εις ουδεμίαν άλλη δέσμευσιν πέραν του νόμου... Δε δύναται να νοηθεί κράτος δικαίου και απονομή στοιχειώδους δικαιοσύνης άνευ της ανεξαρτησίας ταύτης».

Για τον λόγο αυτό, όπως έχει επισημανθεί²⁰, καθίσταται αναγκαία η θέσπιση σε συνταγματικό επίπεδο γενικών εγγυήσεων προς κατοχύρωση της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών και ο καθορισμός του γενικού πλαισίου της κατάστασης αυτών, όπως και των δικαστικών υπαλλήλων.

Οι θεσμικές εγγυήσεις αυτές είναι βέβαια προσανατολισμένες κυρίως στους δικαστικούς λειτουργούς²¹. Η δικαστική ανεξαρτησία η οποία κατοχυρώνεται με τη

---

¹⁶ Ράικος Δ., ό.π., σελ. 19, Σπυρόπουλος Φ., ό.π. σελ. 41, όπου αναφέρεται ότι η διάκριση των εξουσιών είναι απόλυτη μόνο ως προς τη δικαστική εξουσία.

¹⁷ Σακελλαροπούλου Αικ., *Εισαγωγή: Το Σύνταγμα, η Δικαιοσύνη και ο Δικαστής, στον τόμο: Διανέοσις, Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα – Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα*, 2018, σελ. 72.

¹⁸ Τασόπουλος Ι., ό.π., σελ. 1331.

¹⁹ Κλαμαρής Νικ., *Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας*, Ελληνική Δικαιοσύνη, τόμος 27^{ος}, 1986, σελ. 20.

²⁰ Βουλή των Ελλήνων, Ε' Αναθεωρητική: Σύνταγμα 1975 – Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής επί των Συζητήσεων του Συντάγματος 1975, Αθήνα, Αύγουστος 1975, τοποθέτηση του Δημ. Παπασπύρου, Γενικού Εισηγητή της Πλειοψηφίας, σελ. 602-603.

²¹ Εταιρεία Δικαστικών Μελετών, *Συμβολή για την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 150.

θεμελιώδη διάταξη του άρθρου 87 παρ. 1 Σ, διακρίνεται σε λειτουργική και προσωπική. Η λειτουργική συνίσταται στην απαλλαγή από παρεμβάσεις της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας κατά το σχηματισμό της δικαιοδοτικής τους κρίσης, καθώς και από έλλειψη ιεραρχικού ελέγχου των κατώτερων δικαστηρίων από τα ανώτερα. Οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους. Η προσωπική ανεξαρτησία έχει ως σκοπό να διασφαλίσει τη λειτουργική ανεξαρτησία και συνίσταται στην κατοχύρωση εγγυήσεων σχετικά με την υπηρεσιακή και μισθολογική κατάσταση των δικαστών, την ισοβιότητα, την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας, την ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση με τη χορήγηση σε αυτούς αποδοχών όχι κατώτερων των αντίστοιχων οργάνων των άλλων λειτουργιών, την απαγόρευση να παρέχουν κάθε άλλη μισθωτή υπηρεσία, να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα, να συμμετέχουν στην κυβέρνηση και να τους ανατίθεται η άσκηση διοικητικών καθηκόντων.

Για τους θεσμικά άμεσους συνεργάτες τους, τους δικαστικούς υπαλλήλους γίνεται ιδιαίτερη μνεία στο Σύνταγμα, το οποίο τους περιβάλλει με ιδιαίτερες προσωπικές εγγυήσεις αναφορικά με τη γενική υπηρεσιακή τους κατάσταση. Οι συνταγματικές αυτές εγγυήσεις, για τις οποίες θα γίνει αναλυτικότερη αναφορά παρακάτω, αποτελούν και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

B. Δομή ελληνικού δικαστικού συστήματος - Διακρίσεις δικαστηρίων

Με την άσκηση της δικαστικής εξουσίας είναι επιφορτισμένα τα δικαστήρια, τα οποία διακρίνονται σε τακτικά και ειδικά. Αναφορικά με τα τακτικά δικαστήρια, το άρθρο 93 παρ. 1 Σ προβλέπει περαιτέρω διάκριση σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά. Κριτήριο της διάκρισης αυτής αποτελεί ο κλάδος του δικαίου που υπάγεται η κάθε επίδικη διαφορά που καλούνται να επιλύσουν.

Τα διοικητικά δικαστήρια είναι επιφορτισμένα με τις διοικητικές διαφορές, αυτές που ανακύπτουν δηλαδή μεταξύ των πολιτών και του δημοσίου. Αυτά διακρίνονται στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, δηλαδή το Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο, το Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο και το Τριμελές Διοικητικό Εφετείο, και στα ανώτατα δικαστήρια στα οποία συγκαταλέγεται το Συμβούλιο της Επικρατείας, το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας και το Ελεγκτικό Συνέδριο.

Τα πολιτικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία επί των ιδιωτικών διαφορών, όπως και επί των ανατιθέμενων σε αυτά από το νόμο υποθέσεων εκούσιας δικαιοδοσίας. Στα τακτικά πολιτικά δικαστήρια συγκαταλέγονται τα Ειρηνοδικεία, τα Μονομελή και Πολυμελή

Πρωτοδικεία, τα Εφετεία και ο Άρειος Πάγος, που αποτελεί το ανώτατο δικαστήριο αυτού του κλάδου δικαιοδοσίας.

Τα ποινικά δικαστήρια έχουν ως αντικείμενο την τιμωρία των εγκλημάτων και είναι τα Πταισματοδικεία, τα Μονομελή και Πολυμελή Πλημμελειοδικεία, τα Εφετεία, το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο και ο Άρειος Πάγος.

Στα ειδικά δικαστήρια συγκαταλέγονται αυτά που διαθέτουν ειδική αρμοδιότητα και απαριθμούνται αποκλειστικά στο Σύνταγμα. Είναι το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, στις αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνεται ενδεικτικά ο έλεγχος του κύρους των εκλογών και η επίλυση της αμφισβήτησης της ουσιαστικής αντισυνταγματικότητας ή της έννοιας διάταξης τυπικού νόμου, όταν έχουν εκδοθεί αντιφατικές αποφάσεις ανώτατων δικαστηρίων, το Ειδικό Δικαστήριο για τα ποινικά αδικήματα του Προέδρου της Δημοκρατίας, των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών, το Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας, το οποίο είναι αρμόδιο για την εκδίκαση αγωγών κατά δικαστικών λειτουργών λόγω πράξεων ή παραλείψεων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, τα Δικαστήρια Ανηλίκων, τα Διαρκή Στρατοδικεία, Ναυτοδικεία και Αεροδικεία και τα Δικαστήρια Πολεμικών Λειών.

III. Δικαστικοί υπάλληλοι

A. Έννοια

Η έννοια του δικαστικού υπαλλήλου προσδιορίζεται από το Σύνταγμα και τη νομοθεσία. Σύμφωνα με το άρθρο 92 παρ. 1 και 4 Σ, δικαστικοί υπάλληλοι είναι οι υπάλληλοι της γραμματείας όλων των δικαστηρίων, των εισαγγελιών και των υποθηκοφυλακείων. Ειδικότερα, ο νεοψηφισθείς Ν. 4798/2021 «Κώδικας δικαστικών υπαλλήλων και λοιπές επείγουσες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'68/24-4-2021), ως ισχύει σήμερα, (εφεξής ΚΔΥ), εξειδικεύοντας τη διάταξη του Συντάγματος, αναφέρει συγκεκριμένα στο άρθρο 2 παρ. 2, ότι στην έννοια αυτή υπάγονται οι μόνιμοι υπάλληλοι του Συμβουλίου της Επικρατείας, των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων και των εισαγγελιών, του Ελεγκτικού Συνεδρίου, της Γενικής Επιτροπείας της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και της Γενικής Επιτροπείας της Επικρατείας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων.

Η ως άνω διάταξη δε διαφοροποιείται από την αντίστοιχη του προηγούμενου ΚΔΥ (άρθρο 1 του Ν. 2812/2000), εκτός από την αφαίρεση από το εννοιολογικό εύρος των

δικαστικών υπαλλήλων, του προσωπικού των έμμισθων υποθηκοφυλακείων και των κτηματολογικών γραφείων Ρόδου και Κω-Λέρου, λόγω της σταδιακής τους κατάργησης και της μεταφοράς των αρμοδιοτήτων τους στις περιφερειακές υπηρεσίες του νεοσυσταθέντος ΝΠΔΔ «Ελληνικό Κτηματολόγιο», σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 5, 6 και 7 του Ν. 4512/2018. Η ρύθμιση αυτή, που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης με σκοπό τον εξορθολογισμό και την ενοποίηση του τρόπου οργάνωσης των υπηρεσιών καταχώρισης και δημοσιότητας των δικαιωμάτων των πολιτών επί της ακίνητης περιουσίας τους²², έχει ως συνέπεια το ως άνω προσωπικό να μη συγκαταλέγεται πλέον στους δικαστικούς, αλλά στους διοικητικούς υπαλλήλους (υπάλληλοι ΝΠΔΔ).

Ως προς τις διατάξεις του εν λόγω νόμου, προβλήθηκε ενώπιον του ΣτΕ ζήτημα αντισυνταγματικότητας. Η Ολομέλεια του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου, με την υπ' αριθμ. 1757/2019 απόφασή της, αποφάνθηκε εν προκειμένω ότι αυτές είναι σύμφωνες με το Σύνταγμα, καθώς ο Καταστατικός μας Χάρτης στο άρθρο 92 παρ. 4 δεν περιλαμβάνει εγγύηση θεσμού για τα υποθηκοφυλακεία εν γένει και ρυθμίζει την υφιστάμενη κατάσταση μέχρι την έναρξη λειτουργίας του Εθνικού Κτηματολογίου, η οποία επιβάλλεται κατά το άρθρο 24 παρ. 2. Ωστόσο, παρουσιάζει ενδιαφέρον και η άποψη της μειοψηφίας της απόφασης αυτής, κατά την οποία, μεταξύ άλλων, για τη διασφάλιση της προστασίας του ατομικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας, προβλέφθηκε ειδικά από το Σύνταγμα ότι τα υποθηκοφυλακεία εντάσσονται στην οργάνωση της δικαστικής εξουσίας και οι υπάλληλοι των έμμισθων υποθηκοφυλακείων χαρακτηρίζονται ρητά ως δικαστικοί υπάλληλοι και θεσπίζεται για αυτούς, όπως και για τους συμβολαιογράφους και τους άμισθους υποθηκοφύλακες, ειδικό καθεστώς αυξημένων προσωπικών εγγυήσεων. Το καθεστώς αυτό συνίσταται στη διενέργεια των υπηρεσιακών τους μεταβολών και του πειθαρχικού ελέγχου από δικαστικά όργανα και υπηρεσιακά συμβούλια απαρτιζόμενα κατά πλειοψηφία από δικαστικούς λειτουργούς και αποτελεί θεσμική εγγύηση για τη διασφάλιση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, μέσω της θέσης των δημοσίων αυτών υπηρεσιών υπό την ευθύνη της δικαστικής εξουσίας. Σύμφωνα, λοιπόν με τη μειοψηφούσα γνώμη, η αφαίρεση της υπηρεσίας αυτής συνολικά από το οργανωτικό πλαίσιο της δικαστικής εξουσίας, καθιστά τις ανωτέρω διατάξεις αντισυνταγματικές.

---

²² Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4512/2018 «Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις», σελ. 1.

Σημειωτέον ότι οι υπάλληλοι των υποθηκοφυλακείων και δη μόνο των έμμισθων, όπως προκύπτει και από τα σχετικά πρακτικά της διαδικασίας αναθεώρησης του Συντάγματος²³, αποσαφηνίστηκε ότι αποτελούν δικαστικούς υπαλλήλους το πρώτον με τη ρύθμιση του άρθρου 92 παρ. 4 εδ. α', όπως τροποποιήθηκε με το από 6.4.2001 Ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής, παρά τη γενική και χωρίς διάκριση – μεταξύ άμισθων και έμμισθων- διατύπωσή της. Αυτό έχει κριθεί και από το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο (ΣτΕ 2573/2015). Μέχρι τότε, σύμφωνα με πάγια νομολογία (ΣτΕ 1510/1994, 1852/1996, 297/1997, 704/1997, 1522/2000, 546/2001), μόνο ο έμμισθος υποθηκοφύλακας, δηλαδή ο προϊστάμενος των έμμισθων υποθηκοφυλακείων θεωρούνταν δικαστικούς υπάλληλος. Οι υφιστάμενοί του θεωρούνταν διοικητικοί υπάλληλοι υπαγόμενοι στις αντίστοιχες διατάξεις (άρθρο 103 Σ).

Επιπλέον, διευκρινίζεται ότι θεμελιώδες χαρακτηριστικό της έννοιας του δικαστικού υπαλλήλου αποτελεί η μονιμότητα και ως εκ τούτου δεν εμπίπτουν σε αυτή οι υπάλληλοι με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου. Η μονιμότητα, για την οποία θα γίνει αναφορά αναλυτικότερα κατωτέρω, συνιστά μία από τις βασικές αρχές του νέου Κώδικα, όπως τονίζεται με ιδιαίτερη έμφαση και στην οικεία αιτιολογική έκθεση²⁴.

Στην έννοια του δικαστικού υπαλλήλου υπάγονται πλέον αναντίρρητα και οι υπάλληλοι του Ελεγκτικού Συνεδρίου και της υπηρεσίας του Γενικού Επιτρόπου στο δικαστήριο αυτό. Αυτό αποτελεί μία από τις ουσιώδεις καινοτομίες του προγενέστερου ΚΔΥ (Ν. 2810/2000), ο οποίος σε αντίθεση με το προϊσχύσαν Ν.Δ. 1025/1971 «Περί Κώδικος Καταστάσεως Δικαστικών Υπαλλήλων» (ΦΕΚ Α'228), συμπεριέλαβε στο πεδίο εφαρμογής του ρητά και τους υπαλλήλους του Ανώτατου Δημοσιονομικού Δικαστηρίου, σύμφωνα και

---

²³ Δετσαρίδης Χρ., άρθρο 92 Σ, σε: Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης. *Σύνταγμα – Κατ'άρθρο ερμηνεία*, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017, σελ. 1404, βλ. τα πρακτικά των συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, σελ. 277 και τα πρακτικά των συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΘ' της 24ης Οκτωβρίου, σελ. 39 και 78.

²⁴ Αιτιολογική Έκθεση επί του σχεδίου νόμου «Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων» (στο στάδιο της διαβούλευσης), 2021, σελ. 94.

με πάγια νομολογία του ΣτΕ από το 1986 και μετά²⁵. Έως τότε κρατούσα ήταν η άποψη ότι οι υπάλληλοι αυτοί υπάγονται στην κατηγορία των διοικητικών υπαλλήλων. Μάλιστα το άρθρο 2 παρ.1 του Υπαλληλικού Κώδικα που ίσχυε εκείνη την περίοδο (Π.Δ. 611/1977) προέβλεπε την υπαγωγή τους στο πεδίο εφαρμογής του, διάταξη, όμως, η οποία κρίθηκε από το ΣτΕ ως αντικείμενη στα άρθρα 92 και 98 του Συντάγματος. Το ζήτημα αυτό έχει μεγάλη πρακτική σημασία, δεδομένου ότι σε κάθε περίπτωση εφαρμόζονται διαφορετικές συνταγματικές και κατ' επέκταση νομοθετικές διατάξεις.

Συγκεκριμένα, με την υπ' αρ. 2909/1986 απόφασή του, το ΣτΕ έκρινε το γενικότερο ζήτημα του νομικού χαρακτηρισμού των υπαλλήλων του Ελεγκτικού Συνεδρίου ως διοικητικών ή δικαστικών υπαλλήλων. Η επίδικη υπόθεση ήχθη ενώπιόν του κατόπιν αίτησης ακύρωσης που άσκησε ο Πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά απόφασης του Υπουργού Δικαιοσύνης, η οποία αφορούσε μετακίνηση υπαλλήλου σε άλλη θέση εντός του ίδιου του δικαστηρίου. Με την αίτηση αυτή επιδιωκόταν η μη ανάμειξη της εκτελεστικής εξουσίας στη λειτουργία και στελέχωσή του, προκειμένου να διασφαλιστεί η αναγκαία για την απρόσκοπτη εκτέλεση των έργων του ανεξαρτησία. Παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι ο οικείος σύλλογος των υπαλλήλων άσκησε παρέμβαση υπέρ του κύρους της υπουργικής απόφασης, υποστηρίζοντας ότι οι υπάλληλοι του Ελεγκτικού Συνεδρίου αποτελούν διοικητικούς υπαλλήλους.

Σύμφωνα με το σκεπτικό του Ανώτατου Ακυρωτικού, το Ελεγκτικό Συνέδριο, ως δικαστήριο, εντάσσεται στο περί δικαστικής εξουσίας Ε' Τμήμα του Συντάγματος και καλύπτεται από όλες τις θεσπισμένες συνταγματικές εγγυήσεις για την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας των δικαστηρίων. Σε αυτό έχει ανατεθεί διφυές έργο, εκτός από δικαιοδοτικό (άρθρο 98 παρ. 1 ε' και στ') και διοικητικό (άρθρο 98 παρ. 1 α' έως δ'), ακριβώς λόγω του χαρακτήρα του ως δικαστηρίου και των συνδεδόμενων με αυτό συνταγματικών εγγυήσεων, γεγονός που δεν αλλοιώνει το δικαστικό του χαρακτήρα. Το ΣτΕ στηριζόμενο σε αυτό το συλλογισμό σε συνδυασμό με τη γραμματική διατύπωση του άρθρου 92 παρ. 1 που αναφέρει τη φράση «οι υπάλληλοι της γραμματείας όλων των δικαστηρίων...», καταλήγει στην κρίση ότι όλοι οι υπάλληλοι του Ελεγκτικού Συνεδρίου αποτελούν δικαστικούς υπαλλήλους, τόσο

---

²⁵ Βλ. Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων», 1999, Γενικό μέρος Ι.Α.2.α., βλ. και πάγια νομολογία ΣτΕ Ολ. 2908-9/1986, 2604/1987, 594/1988, 1133-34/1988, 1965/1988, 1439/1988, 2104/1988, 3433-34/1988, Ολ. 3773/2011.

αυτοί που συμβάλλουν στη γραμματειακή υποστήριξη του δικαστικού έργου όσο και αυτοί που αποστολή έχουν την πραγμάτωση του ανατιθέμενου σε αυτό διοικητικού έργου.

B. Η έννοια του δικαστικού υπαλλήλου σε αντιπαράβολή με την έννοια του δημοσίου υπαλλήλου και του δικαστικού λειτουργού υπό το πρίσμα της ειδικής νομικής σχέσης με την οποία συνδέονται με το κράτος

Στο σημείο αυτό, είναι σκόπιμο, πριν εξεταστούν οι πηγές των κανόνων που διέπουν την υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστικών υπαλλήλων, να διερευνηθεί η σχέση τους με την έννοια του δημοσίου υπαλλήλου και του δικαστικού λειτουργού, βάσει των χαρακτηριστικών της υπαλληλικής τους σχέσης.

1. Έννοια δημοσίου υπαλλήλου

Η έννοια του δημοσίου υπαλλήλου αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά και εριζώμενα ζητήματα, από τη λύση του οποίου εξαρτάται και η πρακτική αντιμετώπιση πολλών σημαντικών προβλημάτων²⁶, όπως είναι π.χ. ο καθορισμός του θεσμικού πλαισίου, το οποίο πρέπει να εφαρμοστεί σε κάθε περίπτωση. Μία πρώτη προσέγγιση έγινε από τον Καθηγητή Θ. Αγγελόπουλο, σύμφωνα με τον οποίο: «Δημόσιοι υπάλληλοι είναι τα έμμεσα όργανα του κράτους, τα διατελούντα εν αμέσω υπηρεσιακή, προαιρετική και πειθαρχική προς αυτό σχέσει»²⁷.

Επί τη βάσει αυτού, ο προϊσχύσας Ν. 1811/1951 «Περί Κώδικος Καταστάσεως των Δημοσίων Υπαλλήλων» έδινε αντίστοιχο ορισμό προσθέτοντας το οικονομικό στοιχείο του μισθού. Συγκεκριμένα στο άρθρο 1 παρ. 2 οριζόταν ότι: «Δημόσιοι υπάλληλοι είναι τα έμμεσα, έμμισθα όργανα του Κράτους, τα διατελούντα εν προαιρετική, αμέσω, υπηρεσιακή και πειθαρχική προς αυτό σχέσει». Ο ισχύων ΥΚ δεν περιέχει ορισμό.

---

²⁶ Βλαχόπουλος Σπ., *Η επιρροή των γερμανών δημοσιολόγων στο έργο του Ν.Ν.Σαριπόλου*, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, τεύχος 1/1996, σελ. 11.

²⁷ Αγγελόπουλου Θ., *Δίκαιο των Πολιτικών Υπαλλήλων εν Ελλάδι* (έκδοση 2^η, 1923), σελ.69-70.

Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό που διατυπώνεται από τη σύγχρονη θεωρία και νομολογία, δημόσιοι υπάλληλοι είναι τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες τους στο ΔΝΠ του κράτους (έναντι μισθού, αν και σπανίως υπάρχουν και άμισθοι δημόσιοι υπάλληλοι²⁸) και συνδέονται προς αυτό με μία ειδική νομική σχέση, η οποία συνάπτεται προαιρετικά, συνεπάγεται ιεραρχική εξάρτηση και πειθαρχική ευθύνη και διέπεται αποκλειστικά ή εν μέρει από ειδικούς κανόνες του διοικητικού δικαίου²⁹.

Επισημαίνεται ότι εάν υπάρχει αμφισβήτηση για την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου, αποφαινεται Τριμελής Επιτροπή του αρμοδίου για την επίλυση των υπαλληλικών διαφορών Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας (άρθρο 3 παρ. 1 ΥΚ).

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι βασικά χαρακτηριστικά της ιδιότητας του δημοσίου υπαλλήλου, τα οποία εξειδικεύουν την ειδική νομική σχέση που τον συνδέει με το δημόσιο και που τον διαφοροποιούν από τα φυσικά πρόσωπα που υπηρετούν σε άλλα δημόσια νομικά πρόσωπα είναι τα εξής:

α. Οι δημόσιοι υπάλληλοι αποτελούν όργανα του κράτους, συνδέονται οργανικά με αυτό, δηλαδή οι πράξεις τους είναι πράξεις του κράτους και καταλογίζονται σε αυτό, και δη έμμεσα, δηλαδή οι αρμοδιότητές τους δεν προκύπτουν άμεσα από το Σύνταγμα, αλλά με πράξεις των άμεσων οργάνων της πολιτείας, με τα οποία τελούν και σε ιεραρχική σχέση.

β. Η προαιρετική σύναψη της σχέσης, που σημαίνει ότι εναπόκειται στη βούληση του φυσικού προσώπου, το οποίο κατόπιν αίτησης ή σιωπηρής δήλωσής του, εκφράζει την βούλησή του για τη σύναψη της σχέσης, η οποία δύναται να λυθεί κατά κανόνα οποτεδήποτε κατόπιν δήλωσης του υπαλλήλου. Κατά συνέπεια, η υποχρεωτική παροχή υπηρεσιών, όπως λ.χ. η στρατιωτική θητεία, δεν δημιουργεί δημοσιοϋπαλληλική σχέση.

γ. Ο υπάλληλος εισέρχεται στην οργανωτική δομή της υπηρεσίας, το οποίο έχει ως συνέπεια ιεραρχική εξάρτηση και πειθαρχική ευθύνη. Η ιεραρχική εξάρτηση επιβάλλει στον υπάλληλο να υπακούει στις εντολές και στις οδηγίες των προϊσταμένων του, οι οποίοι έχουν

---

²⁸ Σύμφωνα με το ΣτΕ η λήψη μισθού δεν συνιστά αναγκαίο στοιχείο της έννοιας του δημοσίου υπαλλήλου, διότι υπάρχουν περιπτώσεις δημοσίων υπαλλήλων, στους οποίους δε χορηγείται μισθός π.χ. άμισθοι πρόξενοι (ΣτΕ 573/1960), πλοηγοί (ΣτΕ 3180/1967).

²⁹ Σπηλιωτόπουλου Επ., Χρυσανθάκη Χ., *Βασικοί θεσμοί δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 4, Σπυρόπουλου Φ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006, σελ. 381.

την αρμοδιότητα να ασκούν έλεγχο στις πράξεις του. Η πειθαρχική ευθύνη σημαίνει τη δυνατότητα να επιβληθούν σε αυτόν πειθαρχικές κυρώσεις, εφόσον παραβιασθούν οι κανόνες που διέπουν τις υποχρεώσεις του.

δ. Έχει ως αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών, ήτοι την υποχρέωση εκτέλεσης ορισμένων καθηκόντων σε μία υπηρεσιακή μονάδα του δημοσίου, κατά κύριο λόγο για την άσκηση της εκτελεστικής λειτουργίας ή του διοικητικού έργου της δικαστικής λειτουργίας.

ε. Διέπεται αποκλειστικά ή εν μέρει από κανόνες του διοικητικού δικαίου.

Βασική διάκριση των δημοσίων υπαλλήλων είναι η διάκριση σε διοικητικούς ή πολιτικούς και σε στρατιωτικούς. Στρατιωτικοί δημόσιοι υπάλληλοι είναι οι μόνιμοι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων (του Στρατού Ξηράς, του Ναυτικού και της Αεροπορίας), της Ελληνικής Αστυνομίας και του Λιμενικού Σώματος, όχι όμως όσοι υπηρετούν στο Πυροσβεστικό Σώμα. Λόγω των ιδιαίτερων αναγκών που εμφανίζει η στρατιωτική οργάνωση και λειτουργία, η νομική τους κατάσταση διαφέρει ουσιωδώς από την αντίστοιχη των πολιτικών υπαλλήλων. Βασική διαφορά αποτελεί ότι δεν υπάγονται, όπως αυτοί, στη συνταγματική κατοχύρωση και δεν απολαμβάνουν τις προβλεπόμενες ιδιαίτερες συνταγματικές εγγυήσεις.

2. Έννοια δημοσίου λειτουργού – Ειδικότερα ο δικαστικός λειτουργός

Σημαντική διάκριση αποτελεί, επίσης, αυτή μεταξύ δημοσίου υπαλλήλου και δημοσίου λειτουργού (σχετική αντιπαράβολή των δύο εννοιών γίνεται στο άρθρο 56 παρ. 1 Σ). Οι δημόσιοι λειτουργοί δεν υπάγονται στον ΥΚ και διαθέτουν μεγαλύτερη υπηρεσιακή ανεξαρτησία κατά την άσκηση των καθηκόντων τους³⁰. Σύμφωνα με τον Καθηγητή Α. Τάχο³¹, κριτήριο για τον χαρακτηρισμό ενός οργάνου ως δημοσίου λειτουργού, δεν μπορεί να είναι μόνο η νομοθετική βούληση, αλλά απαιτείται να λαμβάνεται υπόψη κάτι πιο ουσιαστικό, η φύση του έργου του που σχετίζεται με τη θεραπεία του δημοσίου συμφέροντος στην ανώτατη ή σε μία από τις ανώτερες βαθμίδες του. Η πραγμάτωση των υψηλότερων σκοπών του Κράτους, όπως π.χ. η απονομή της δικαιοσύνης ή η επιστημονική έρευνα.

Δημοσίους λειτουργούς αποτελούν οι δικαστές και οι εισαγγελείς (άρθρα 87-91 Σ), οι οποίοι χαιρούν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας και υπόκεινται μόνο στο

---

³⁰ Παναγόπουλος Θεόδ., *Δημόσιο Υπαλληλικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, 2014, σελ. 22.

³¹ Τάχος Αναστ., *Δημόσιο-υπαλληλικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1991, σελ. 14 -21.

Σύνταγμα και στους νόμους. Δημοσίους λειτουργούς, αποτελούν επίσης, οι καθηγητές των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) (άρθρο 16 παρ. 6 Σ), για τους οποίους προβλέπεται επίσης στο Σύνταγμα λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία, όπως και οι Υπουργοί (άρθρα 81-83 Σ), οι οποίοι και αυτοί δεν έχουν την υπαλληλική ιδιότητα. Επιπρόσθετα, η ιδιότητα του δημοσίου λειτουργού αναγνωρίζεται από το νόμο και σε ελεύθερους επαγγελματίες, σε ιδιώτες δηλαδή που δεν υπόκεινται σε υπαλληλική σχέση και η δράση τους εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, όπως είναι νομικά επαγγέλματα π.χ. οι δικηγόροι (άρθρο 1 Ν. 4194/2913 «Κώδικας Δικηγόρων»), οι συμβολαιογράφοι (άρθρο 1 παρ. 1 Ν. 2830/2000 «Κώδικας Συμβολαιογράφων»), οι δικαστικοί επιμελητές (άρθρο 1 παρ. 1 Ν. 2318/1995 «Κώδικας Δικαστικών Επιμελητών»).

3. Αντιπαραβολή με την έννοια του δικαστικού υπαλλήλου

Από τα ανωτέρω συνάγουμε ότι τα εννοιολογικά γνωρίσματα των δικαστικών υπαλλήλων, δεν παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση σε σχέση με αυτά των δημοσίων υπαλλήλων. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι αποτελούν όργανα της δικαστικής εξουσίας και όχι της εκτελεστικής, με την ιδιαιτερότητα που αυτό συνεπάγεται κυρίως ως προς την διασφάλιση της ανεξαρτησίας έναντι των άλλων δύο εξουσιών, την εκτελεστική και τη νομοθετική. Συνεπώς γίνεται δεκτό ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι αποτελούν ειδική κατηγορία δημοσίων υπαλλήλων, και δεδομένου του ρόλου που διαδραματίζουν ως βοηθητικών οργάνων της δικαιοσύνης χαίρουν ειδικών ρυθμίσεων³².

Αντίθετα, οι τακτικοί δικαστές και εισαγγελείς, όργανα και αυτοί της δικαστικής εξουσίας, οι οποίοι ήδη από τον τίτλο του πρώτου κεφαλαίου του Ε΄ Τμήματος του Καταστατικού μας Χάρτη, διακρίνονται από τους δικαστικούς υπαλλήλους, εμφανίζουν πολύ σημαντικότερες διαφοροποιήσεις από τους δημοσίους υπαλλήλους. Ναι μεν, τελούν σε ειδική νομική σχέση με το κράτος που έχει συναφθεί προαιρετικά, όμως: α) αποτελούν άμεσα όργανά του και χαρακτηρίζονται ως δημόσιοι λειτουργοί, όπως αναφέραμε ανωτέρω, που σημαίνει ότι δεν έχουν ιεραρχική εξάρτηση κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και απολαμβάνουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας³³. Η θεμελιώδης αρχή της

---

³² Σπηλιωτόπουλου Επ., Χρυσανθάκη Χαρ., ο.π., σελ. 8, επίσης σύμφωνα με πάγια νομολογία, ενδεικτικά βλ. ΣτΕ Ολ. 3178/2014, Ολ. 1512/2014, Ολ. 1540/2013, 1482/2002, Ολ. 108-116/1997.

³³ Βλ. και Μπέη Κ., Σ 8. - *Ο ισόβιος νόμιμος δικαστής και η κοινή γνώμη*, σε Τμητικό Τόμο Γ. Ράμμου, Αθήνα, 1979, σελ. 871.

ιεραρχικής συγκρότησης της εισαγγελίας που αποτελεί μία από τις βασικές αρχές του θεσμού αυτού είναι περιορισμένη και έχει διαφορετική έννοια από την ιεραρχική εξάρτηση των δημοσίων υπαλλήλων. Ο εισαγγελέας πρέπει να εκτελεί τις παραγγελίες των προϊσταμένων του, εφόσον είναι νόμιμες, όμως κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του και την έκφραση της γνώμης του ενεργεί χωρίς δέσμευση, υποκείμενος μόνο στον νόμο και στη συνείδησή του (άρθρο 24 παρ. 4 ΚΟΔΚΔΛ)³⁴. β) Τα καθήκοντά τους έχουν ως δικαιοδοτικό χαρακτήρα και άμεση σχέση με την άσκηση της δικαστικής εξουσίας και γ) οι κανόνες που τους διέπουν περιλαμβάνονται στους κανόνες οργάνωσης της δικαστικής εξουσίας. Κατά συνέπεια, οι δικαστικοί και εισαγγελικοί λειτουργοί συνιστούν εννοιολογικά ιδιαίτερο γένος, που διαφοροποιείται από αυτό των δημοσίων υπαλλήλων³⁵.

Γ. Νομοθετική ρύθμιση του καθεστώτος των δικαστικών υπαλλήλων

Αναφορικά με τους κανόνες δικαίου που διέπουν την υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστικών υπαλλήλων, βασική πηγή, κατ' αρχάς, αποτελεί το Σύνταγμα. Το άρθρο 92, το οποίο υπάγεται στο Τμήμα Ε΄ του καταστατικού χάρτη περί δικαστικής εξουσίας, καθιερώνει ειδικό καθεστώς, θεσπίζοντας ειδικές εγγυήσεις για την υπηρεσιακή τους κατάσταση, αυτοτελείς σε σχέση με εκείνες που προβλέπονται για τους υπαλλήλους των διοικητικών υπηρεσιών του κράτους (άρθρο 103 Σ), καταλείποντας την εξειδίκευση αυτών στον κοινό νομοθέτη.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο άρθρο, προβλέπεται η μονιμότητα των δικαστικών υπαλλήλων και αναφέρονται περιοριστικά οι λόγοι παύσης τους. Στο δεύτερο άρθρο δίνεται εξουσιοδότηση στον κοινό νομοθέτη για τη ρύθμιση των ζητημάτων που σχετίζονται με τα απαιτούμενα προσόντα τους και τη συνολική κατάστασή τους. Στο τρίτο, ορίζεται ότι η πραγματοποίηση των υπηρεσιακών μεταβολών τους (προαγωγών, τοποθετήσεων, μεταθέσεων, αποσπάσεων και μετατάξεων) προϋποθέτει σύμφωνη γνώμη υπηρεσιακών συμβουλίων και προβλέπεται ο τρόπος συγκρότησής τους (κατά πλειοψηφία από δικαστές και δικαστικούς υπαλλήλους), καθώς οι φορείς άσκησης της πειθαρχικής εξουσίας (προϊστάμενοι δικαστικοί ή εισαγγελικοί λειτουργοί ή επίτροποι ή υπάλληλοι ή το

---

³⁴ Βλ. και Γιαννίδη Ι., *Δικαιοσύνη ως θεσμός και ως οργάνωση*, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλας, 2016, σελ. 72-75.

³⁵ Σπηλιωτόπουλου Επ., Χρυσανθάκη Χαρ., ο.π., σελ. 8, Τάχος Αν., *Δημόσιοι Λειτουργοί και Υπάλληλοι, Συμβολές πρακτικής εφαρμογής του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 313 επ.

υπηρεσιακό συμβούλιο). Παράλληλα προβλέπεται η δυνατότητα προσφυγής κατά των αποφάσεων των υπηρεσιακών συμβουλίων (των σχετικών με την υπηρεσιακή κατάσταση του εν λόγω προσωπικού καθώς και των πειθαρχικών), κατά τα οριζόμενα στον νόμο. Τέλος, παραμένει η διάταξη του τέταρτου άρθρου που διευκρινίζει ότι οι υπάλληλοι των υποθηκοφυλακείων είναι δικαστικοί υπάλληλοι³⁶, το οποίο όμως όπως επισημάνθηκε παραπάνω (υπό III.A) πλέον με την σταδιακή κατάργηση των υποθηκοφυλακείων δε θα ισχύει.

Επιπρόσθετα, καθώς οι δικαστικοί υπάλληλοι αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία δημοσίων υπαλλήλων, τυγχάνουν εφαρμογής και άλλες συνταγματικές διατάξεις που καθορίζουν ουσιώδη ζητήματα της νομικής κατάστασης των δημοσίων υπαλλήλων. Σχετικές είναι οι διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 4 (τυπικό προσόν της ιθαγένειας για την πρόσληψη), 22 παρ. 3 (σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τους δημοσίους υπαλλήλους), 23 παρ. 2 (περιορισμός του δικαιώματος της απεργίας), 46 παρ. 1 (έκδοση πράξης διορισμού)³⁷, 56 (κώλυμα για την εκλογή βουλευτή)³⁸.

Καθώς το Σύνταγμα περιορίζεται σε αδρές ρυθμίσεις, αφήνοντας τις λεπτομέρειες στους κατώτερους κανόνες δικαίου³⁹, όπως προαναφέρθηκε, στο άρθρο 92 παρ. 2 προβλέπεται ότι τα προσόντα και τα σχετικά με την κατάσταση των δικαστικών υπαλλήλων ορίζονται με νόμο. Έτσι, σε επίπεδο κοινού νομοθέτη, η κατάσταση του συγκεκριμένου προσωπικού ρυθμίζεται από τον νεοεισαχθέντα πλέον Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων (Ν. 4789/2021), ο οποίος παρουσιάζει αντίστοιχη δομή με αυτή του ΥΚ. Αποτελεί το βασικό νομοθέτημα για τη ρύθμιση του συνόλου των θεμάτων της υπηρεσιακής κατάστασης του εν λόγω σώματος στο πλαίσιο των σχετικών συνταγματικών επιταγών.

---

³⁶ Στο άρθρο 92 παρ. 4 και 5 περιλαμβάνονται, επίσης, ρυθμίσεις για τους συμβολαιογράφους και τους άμισθους φύλακες υποθηκών και μεταγραφών, οι οποίοι εκφεύγουν του πεδίου της παρούσας μελέτης. Οι τελευταίοι αποτελούν και αυτοί βοηθητικά όργανα της δικαιοσύνης, για τους οποίους ορίζεται ότι είναι μόνιμοι, εφόσον υπάρχουν οι σχετικές υπηρεσίες ή θέσεις (αυξημένη μονιμότητα), προβλέπεται η αναλογική εφαρμογή όσων ισχύουν για τις υπηρεσιακές μεταβολές των δικαστικών υπαλλήλων, καθώς ο χρόνος αποχώρησής τους από την υπηρεσία.

³⁷ Στην πράξη βέβαια, τείνει να αποτελέσει εξαίρεση. Κατά κύριο λόγο οι δημόσιοι υπάλληλοι διορίζονται με απόφαση του οικείου Υπουργού (άρθρο 16 παρ. 1 ΥΚ, άρθρο 9 παρ. 1 ΚΔΥ).

³⁸ Σπηλιωτόπουλος Επ., Χρυσανθάκης Χαρ., ό.π., σελ. 11.

³⁹ Παντελής Αντ., *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, Εκδ. Α.Α.Λιβάνη 2005, σελ.174.

Ο νέος Κώδικας αντικατέστησε τον Ν. 2812/2000, ο οποίος θεωρείται ότι ήταν ένα ικανοποιητικό για την εποχή του νομοθέτημα, που όμως δεν ανταποκρινόταν πλέον στις σύγχρονες απαιτήσεις. Για τον λόγο αυτό, λαμβανομένης υπόψη και της εξάρτησης της εύρυθμης και ποιοτικής απονομής δικαιοσύνης από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της οργάνωσης και λειτουργίας του σώματος των δικαστικών υπαλλήλων, κρίθηκε σκόπιμο να θεσπιστεί νέος Κώδικας. Σύμφωνα με την οικεία Αιτιολογική Έκθεση, μεταξύ των βασικών επιδιώξεων του Κώδικα συγκαταλέγεται η αντιμετώπιση των δικαστικών υπαλλήλων ως ιδιαίτερης κατηγορίας υπαλλήλων λόγω του θεσμικού τους ρόλου ως βοηθητικών οργάνων της ανεξάρτητης δικαιοσύνης και για τον λόγο αυτό, όπου θεωρήθηκε αναγκαίο, υιοθετήθηκαν διαφορετικές ρυθμίσεις σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους. Όπου όμως δεν υπήρξε λόγος διαφοροποίησης, κρίθηκε σκόπιμο, προκειμένου να επιτευχθεί ενότητα του δικαίου, να μην υπάρχουν παράλληλα διαφορετικές ρυθμίσεις όμοιων περιπτώσεων. Επιπλέον, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αρχή της μονιμότητας ως βασικής προϋπόθεσης για την εκτέλεση των καθηκόντων τους που συνδέονται με την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και επιλέγεται η λύση της μονιμοποίησης, κατ' εξαίρεση, των ήδη υπηρετούντων υπαλλήλων ΙΔΑΧ, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το συνταγματικό πρόβλημα που εντοπίστηκε με νομολογία του ΣτΕ, όπως θα αναλυθεί πιο συγκεκριμένα παρακάτω. Επιπρόσθετα, αλλάζει το σύστημα αξιολόγησης και επιλογής προϊσταμένων και συνιστώνται δύο νέοι κλάδοι, ο κλάδος ΠΕ Τεκμηρίωσης και Επικουρίας Δικαστικού Έργου και ο κλάδος ΠΕ Δικαστικής Επικοινωνίας και Διεθνών Σχέσεων.

Μέχρι την έκδοσή του προγενέστερου Ν. 2812/2000, τα θέματα αυτά ρυθμιζόνταν από το Ν.Δ. 1025/1971, το οποίο ήταν ένα αναχρονιστικό νομοθέτημα με παρωχημένες διατάξεις, εκ των οποίων κάποιες αντίθετες και προς το ισχύον Σύνταγμα. Επίσης, προβλέπονταν σχετικές ρυθμίσεις σε διάσπαρτες διατάξεις διαφόρων νομοθετικών κειμένων, για τις οποίες υπήρχε πολλές φορές αμφισβήτηση αν ισχύουν και για τους δικαστικούς υπαλλήλους. Σκοπός, λοιπόν, του προϊσχύοντος ΚΔΥ, όπως αναφέρεται και στη σχετική Εισηγητική Έκθεση ήταν ο εκσυγχρονισμός και η συστηματοποίηση των ρυθμίσεων που αφορούν την ιδιαίτερη κατηγορία αυτή υπαλλήλων με τη δημιουργία ενός αυτοτελούς και πλήρους κώδικα. Η δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, ώστε να εξασφαλίζεται αφενός ο σεβασμός της προσωπικότητας και των δικαιωμάτων των εν λόγω υπαλλήλων και αφετέρου η αποτελεσματική λειτουργία των δικαστικών υπηρεσιών και η συνεχής αναβάθμιση του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης.

Λόγω της ιδιαιτερότητας της φύσης και των αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου, για τους υπαλλήλους του δικαστηρίου αυτού, εκτός από τον ΚΔΥ, έχουν εισαχθεί και ειδικές ρυθμίσεις, οι οποίες έχουν κωδικοποιηθεί με το Ν. 4129/2013 «Κύρωση του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο» (Α' 52/28.2.2013).

Επιπρόσθετα, ορισμένες διατάξεις που αφορούν κυρίως τα καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων περιλαμβάνονται και στον ΚΟΔΚΔΛ (άρθρα 3, 7, 10), όπως επίσης και στις ουσιαστικές και δικονομικές διατάξεις του εκάστοτε κλάδου δικαιοδοσίας, π.χ. στον ΚΠοινΔ, ΚΠολΔ, ΚΔΔ κλπ.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο ΚΔΥ ρυθμίζει πλήρως τα θέματα της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστικών υπαλλήλων, χωρίς παραπομπές σε άλλα νομοθετήματα. Επικουρικά όμως, για όσα θέματα δε ρυθμίζονται από τον ΚΔΥ (π.χ. άδεια μητρότητας⁴⁰), έχει πεδίο εφαρμογής και ο Κώδικας Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ (Ν. 3528/2007), όπως συνάγεται και από το άρθρο 2 παρ. 2 αυτού. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή ορίζεται ότι δημόσιοι υπάλληλοι ή δημόσιοι λειτουργοί, οι οποίοι, κατά το Σύνταγμα ή το Νόμο, υπάγονται σε ειδικές ρυθμίσεις, διέπονται από τις διατάξεις αυτού για όσα ζητήματα δεν προβλέπονται από τις ειδικές γι' αυτούς ρυθμίσεις.

Τέλος, συγκεκριμένες επιμέρους ρυθμίσεις μπορεί να προβλέπονται από άλλους νόμους ή κανονιστικές πράξεις της διοίκησης κατόπιν νομοθετικής εξουσιοδότησης, όπως π.χ. το Π.Δ. 176/2004, που αναφέρεται στο διορισμό πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέσεις δικαστικών υπαλλήλων, βάσει της εξουσιοδότησης της παρ. 2 του άρθρου 1 του Ν. 2431/1996 (ΦΕΚ 175 Α') «Διορισμός ή πρόσληψη πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Δημόσια Διοίκηση».

---

⁴⁰ Βλ. Γνωμοδότηση Ολομέλειας του ΝΣΚ υπ' αρ. 427/2007, σύμφωνα με την οποία, επί των δικαστικών υπαλλήλων εφαρμόζονται τα άρθρα 52 και 53 του Υπαλληλικού Κώδικα, τα οποία παρέχουν δικαιώματα προσαυξήσεως για δύο μήνες της άδειας μητρότητας σε περίπτωση γεννήσεως τέκνου πέραν του τρίτου, λήψεως άδειας με αποδοχές για τρεις μήνες από την διετή άδεια χωρίς αποδοχές που χορηγείται σε περίπτωση γεννήσεως τρίτου παιδιού και άνω, χορηγήσεως 9μηνιας άδειας ανατροφής τέκνου ή εναλλακτικώς μειωμένου ωραρίου σε άνδρες δημοσίους υπαλλήλους, ως και χρήσεως μειωμένου ωραρίου για δύο επιπλέον έτη, σε περίπτωση γέννησης τέταρτου παιδιού, καθώς τα παρεχόμενα δικαιώματα με τον Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων υπολείπονται αυτών και δεν υφίσταται δικαιολογητικός λόγος εξαίρεσής τους.

Δ. Κατάταξη σε τομείς, κατηγορίες, κλάδους και βαθμούς

1. Η πρόβλεψη του ΚΔΥ

Με κριτήριο τον κλάδο δικαιοσύνης που υπάγεται η δικαστική υπηρεσία στην οποία ανήκουν, οι δικαστικοί υπάλληλοι κατατάσσονται σε τέσσερις τομείς, όπως ορίζεται στο άρθρο 18⁴¹ του ΚΔΥ. Συγκεκριμένα: α) στον τομέα υπαλλήλων του ΣτΕ, β) στον τομέα υπαλλήλων των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων και των εισαγγελιών, γ) στον τομέα των υπαλλήλων του Ελεγκτικού Συνεδρίου και της υπηρεσίας του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο και δ) στον τομέα υπαλλήλων των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και της Γενικής Επιτροπείας της Επικρατείας στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια.

Οι θέσεις κάθε τομέα διακρίνονται περαιτέρω σε τέσσερις κατηγορίες που αντιστοιχούν στις βαθμίδες εκπαίδευσης, δηλαδή στις κατηγορίες πανεπιστημιακής (ΠΕ), τεχνολογικής (ΤΕ), δευτεροβάθμιας (ΔΕ) και υποχρεωτικής εκπαίδευσης (ΥΕ) (άρθρο 19) και οι θέσεις κάθε κατηγορίας κατατάσσονται σε κλάδους και ειδικότητες. Με τον ισχύοντα ΚΔΥ προβλέφθηκε η δημιουργία νέων κλάδων, που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες λειτουργίας των δικαστικών υπηρεσιών. Και με τον προϊσχύσαντα Κώδικα είχαν προστεθεί νέοι κλάδοι, ορισμένοι από τους οποίους όμως δεν είχαν στελεχωθεί και αξιοποιηθεί. Όπως ορίζεται σχετικά στο άρθρο 21 παρ. 1, οι θέσεις της **ΠΕ κατηγορίας** διακρίνονται στους ήδη υφιστάμενους κλάδους ΠΕ Γραμματέων, Πληροφορικής, Μηχανικών, με ειδικότητες – Πολιτικών Μηχανικών και Ηλεκτρολόγων – Μηχανολόγων, Οικονομολόγων, Μεταφραστών – Διερμηνέων και στους νεοσύστατους Στατιστικής, Βιβλιοθηκονόμων, Τεκμηρίωσης και Επικουρίας Δικαστικού Έργου και Δικαστικής Επικοινωνίας και Διεθνών Σχέσεων. Η **κατηγορία ΤΕ** στους κλάδους ΤΕ Γραμματέων, Πληροφορικής, Ελεγκτών Τεχνολόγων, Βιβλιοθηκονόμων. Η **κατηγορία ΔΕ** στους κλάδους ΔΕ Γραμματέων, Πληροφορικής, Δακτυλογράφων-Χειριστών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Οδηγών, Επιμελητών Δικαστηρίων και τέλος η **κατηγορία ΥΕ** στους κλάδους ΥΕ Επιμελητών Δικαστηρίων, Φυλάκων-Νυχτοφυλάκων και ΥΕ Καθαριότητας».

---

⁴¹ Η διάταξη αυτή διαφοροποιείται από την αντίστοιχη του προηγούμενου Κώδικα ως προς την αφαίρεση του τομέα των έμμισθων υποθηκοφυλακείων και των Κτηματολογικών Γραφείων Ρόδου και Κω-Λέρου, τα οποία καταργήθηκαν δυνάμει του άρθρου 1 παρ. 5 Ν.4512/2018.

Ειδικά, για τους υπαλλήλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα εκτός από δικαιοδοτικές, να ασκεί και διοικητικές (γνωμοδοτικές και ελεγκτικές) αρμοδιότητες, η παρ. 2 του άρθρου 21 προβλέπει επιπλέον ως ιδιαίτερο κλάδο για την κατηγορία ΠΕ τον κλάδο Επιτρόπων και για τις κατηγορίες ΠΕ και ΤΕ τον κλάδο Δημοσιονομικού Ελέγχου-Διοικητικής Υποστήριξης. Ο ιδιαίτερος κλάδος κατηγορίας ΠΕ Επιτρόπων προβλεπόταν ήδη με τον Ν. 4129/2013 «Κύρωση του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο» (Α' 52/28.2.2013), όπως ισχύει, στο τρίτο μέρος του που αναφέρεται στους δικαστικούς υπαλλήλους του (άρθρο 18 παρ.1 Α α).

Περαιτέρω, οι θέσεις κάθε κατηγορίας κλιμακώνονται ειδικότερα σε πέντε βαθμούς, Α', Β', Γ', Δ' και Ε'. Οι θέσεις των κατηγοριών ΠΕ, ΤΕ και ΔΕ κατατάσσονται στους βαθμούς Δ', Γ', Β' και Α', από τους οποίους κατώτερος είναι ο Δ' και ανώτερος ο Α'. Οι θέσεις ΥΕ κατατάσσονται στους βαθμούς από τον κατώτερο Ε' στον ανώτερο Β' (άρθρο 20).

Ο αριθμός των οργανικών θέσεων των ως άνω κλάδων και ειδικοτήτων ορίζεται με προεδρικό διάταγμα, όπως επίσης και η τυχόν κατάργηση, η συγχώνευση ή και η μετονομασία των κλάδων και των ειδικοτήτων αυτών καθώς και η σύσταση νέων.

2. Η κατηγορία ΠΕ0

Πρωτοτυπία που επικρίθηκε έντονα αποτελεί για τους δικαστικούς υπαλλήλους η θέσπιση στο παρελθόν της κατηγορίας ΠΕ0, δηλαδή πανεπιστημιακής εκπαίδευσης χωρίς πτυχίο. Με τους Ν. 294/1976, 1042/1980 και 1505/1984 εξομοιώθηκαν βαθμολογικά και μισθολογικά οι μη πτυχιούχοι, οι οποίοι διορίστηκαν μέχρι την έναρξη της ισχύος του Ν. 294/1976 (10-4-1976), με τους πτυχιούχους δικαστικούς υπαλλήλους. Καταργήθηκαν οι κατηγορίες, οι οποίες αντιστοιχούσαν στα τυπικά προσόντα των τριών βαθμίδων εκπαίδευσης και οι θέσεις των δικαστικών υπαλλήλων διαβαθμίστηκαν σε μία ενιαία κλίμακα. Με τον Ν. 1586/1986 προβλέφθηκε και για τους δικαστικούς υπαλλήλους η κατάταξη σε κατηγορίες που αντιστοιχούσαν στο επίπεδο σπουδών τους, με την επιφύλαξη ειδικότερων ρυθμίσεων, που όριζαν ότι η ως άνω ενιαία κατάταξη πτυχιούχων και μη εξακολουθούσε να ισχύει για τους ήδη υπηρετούντες. Η ρύθμιση αυτή της ενιαίας κατάταξης επεκτάθηκε, μάλιστα, αναδρομικά δυνάμει των διατάξεων των Ν. 2298/1995 και 2331/1995 και σε υπαλλήλους που διορίστηκαν σε μεταγενέστερη ημερομηνία (μέχρι 31/12/1980).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μεγάλος αριθμός αποφάσεων του Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου, με αφορμή αιτήσεις ακύρωσης που ασκήθηκαν από μη

πτυχιούχους δικαστικούς υπαλλήλους, σχετικά με την κατάταξή τους σε ανώτερο μισθολογικό κλιμάκιο, με βάση τα ισχύοντα για τους πτυχιούχους. Στο πλαίσιο αυτό, η Ολομέλεια του ΣτΕ κλήθηκε να αποφανθεί επί της συνταγματικότητας και συγκεκριμένα της εναρμόνισης των σχετικών διατάξεων, που προέβλεπαν την ενιαία αυτή κατάταξη με μοναδικό κριτήριο το χρόνο διορισμού των δικαστικών υπαλλήλων, προς τις συνταγματικές αρχές της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1) και της σταδιοδρομίας του καθενός ανάλογα με την προσωπική του αξία (άρθρο 5 παρ.1 Σ). Ειδικότερα, η πλειοψηφούσα γνώμη της απόφασης της Ολομέλειας ΣτΕ υπ' αρ. 108/1997⁴², αφενός επισημαίνει ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία δημοσίων υπαλλήλων. Αφετέρου βασιζόμενη στο παλαιότερο νομοθετικό καθεστώς (Ν. 6094/1934, Α.Ν. 1660/51), σύμφωνα με το οποίο, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, δεν προβλεπόταν κατάταξη σε κατηγορίες αντίστοιχες με τα τυπικά προσόντα διορισμού, καθώς και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των καθηκόντων τους, ως υπαλλήλων οι οποίοι υπό την εποπτεία δικαστικών λειτουργών παρέχουν στους τελευταίους γραμματειακή απλώς υποστήριξη, αποφαίνεται ότι η ρύθμιση είναι συνταγματικά θεμιτή.

Από την άλλη πλευρά, η μειοψηφούσα άποψη τάσσεται υπέρ της αντισυνταγματικότητας της ρύθμισης αυτής, υποστηρίζοντας ότι εισάγει ανεπίτρεπτη εξαίρεση από τον κανόνα της κατάταξης των δικαστικών υπαλλήλων σε κατηγορίες με βάση το επίπεδο σπουδών τους, όπως ορίστηκε και με τον Ν. 1586/1986, το οποίο παγίως ισχύει για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους. Επισημαίνει δε ότι το μοναδικό κριτήριο που προβλέπεται, αυτό του χρόνου διορισμού τους, δεν αρκεί, χωρίς τη χρήση άλλου κριτηρίου ή διαδικασίας, για να υποκαταστήσει την έλλειψη πτυχίου.

Προκειμένου να επωφεληθούν από τη ρύθμιση αυτή, μη πτυχιούχοι δημόσιοι υπάλληλοι προσέφυγαν στο Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, επικαλούμενοι την επεκτατική εφαρμογή της αρχής της ισότητας, που επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση των προσώπων που τελούν υπό τις αυτές συνθήκες. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η απόφαση 1482/2002⁴³, με την οποία το ΣτΕ κλήθηκε να αποφανθεί επί έφεσης υπαλλήλων κατηγορίας ΔΕ του κλάδου των Εφοριακών του Υπουργείου Οικονομικών κατά απόφασης

---

⁴² Όμοιες και οι αποφάσεις ΣτΕ Ολ. 2002/1992, 1555/1994, Ολ.109-116/1997, 2873/2000.

⁴³ Όμοια και η απόφαση ΣτΕ 2873/2000, η οποία απέρριψε έφεση υπαλλήλων κατηγορίας ΔΕ του Πολυτεχνείου Κρήτης, οι οποίοι αιτούνταν, επικαλούμενοι την αρχή της ισότητας, να εφαρμοστεί και σε αυτούς η ειδική διάταξη που ισχύει για τους δικαστικούς υπαλλήλους και να ενταχθούν στην ΠΕ κατηγορία.

του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, το οποίο απέρριψε αίτηση ακύρωσής τους κατά άρνησης της Διοίκησης να τους κατατάξει σε μισθολογικά κλιμάκια ΠΕ κατηγορίας. Το Δικαστήριο ακολουθώντας την πάγια νομολογία μέχρι τότε, έκρινε ότι η διαφορετική ρύθμιση υπέρ των δικαστικών υπαλλήλων είναι δικαιολογημένη και δεν αντίκειται στις διατάξεις περί ισότητας του άρθρου 4 παρ. 1 Σ., τονίζοντας ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία δημοσίων υπαλλήλων για την οποία μεριμνά το Σύνταγμα στο άρθρο 92 και τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες εργασίας από αυτές που τελούν οι λοιποί δημόσιοι υπάλληλοι. Επανέλαβε δε τις σκέψεις της ως άνω πλειοψηφίας της απόφασης 108/1997.

Σύντομα, πάντως, και η νομοθεσία εναρμονίστηκε προς όσα ισχύουν και για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους και υπήρξε στροφή στην ως άνω νομολογία⁴⁴, σύμφωνα με την οποία πλέον οι μη πτυχιούχοι δικαστικοί υπάλληλοι που διορίστηκαν μετά τις 31/12/1980, δεν μπορούν να καταταγούν σε κατηγορία ΠΕ και στα μισθολογικά κλιμάκια αυτής.

Τόσο η ως άνω νομοθετική ρύθμιση περί ενιαίας κατάταξης όσο και η νομολογιακή επικύρωση αυτής επικρίθηκε έντονα. Όπως ορθά επισημαίνεται⁴⁵, η πλειοψηφία της απόφασης ΣτΕ 108/1997 υιοθετώντας την άποψη ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι παρέχουν απλώς γραμματειακή υποστήριξη τελούντες υπό την άμεση εποπτεία δικαστικών λειτουργών, υποβαθμίζει το ρόλο αυτών και πρεσβεύει ότι ασκούν δευτερεύουσας φύσης καθήκοντα. Κατ' ακολουθία, για τον λόγο αυτό καθίσταται άνευ σημασίας η κατοχή υψηλών τυπικών προσόντων, το οποίο σημαίνει ότι ο κοινός νομοθέτης έχει την ευχέρεια να προβαίνει σε αυτή την εξομοίωση. Αυτό αντίκειται, εκτός των ως άνω αναφερόμενων αρχών της ισότητας και της αξιοκρατίας και στο ίδιο το άρθρο 92 Σ., το οποίο εξουσιοδοτεί τον κοινό νομοθέτη με νόμο να ορίσει τα προσόντα των δικαστικών υπαλλήλων, όπως το άρθρο 103 αντίστοιχα για τους λοιπούς δημοσίους υπαλλήλους. Ο συνταγματικός νομοθέτης αποδίδει σημασία στο έργο του δικαστικού υπαλλήλου, το οποίο δε θεωρεί υποδεέστερο των υπόλοιπων δημοσίων υπαλλήλων και δευτερέον, διαφορετικά η παραπάνω πρόβλεψη

---

⁴⁴ Βλ. αποφάσεις ΣτΕ 2400/1997, 46/1998, 2010/1998, 2057/1998, 2152/1998, 2153/1998, 2154/1998, 2155/1998, 413/2000 3284/2014, 4400/2015, ΔΕφαθ. 2222/2008, ΔΠραθ. 2266/2004, 915/2006.

⁴⁵ Καρακώστας Βελ., *Η εποπτεία του προέδρου του δικαστηρίου ως υποκατάστατο των πανεπιστημιακών πτυχίων, οι συνταγματικές αρχές της ισότητας και της αξιοκρατίας και άλλα ηχηρά*, Περιοδικό Δίκη, τεύχος Αυγούστου 1997, σελ. 932, <http://www.kostasbeys.gr/articles.php?s=6&mid=&mnu=&id=19269>

προσόντων δε θα είχε λόγο ύπαρξης. Τα σημαντικά καθήκοντα του δικαστικού υπαλλήλου τα οποία αναδεικνύουν και τη σημασία του ρόλου του στο δικαστικό σύστημα, θα επιχειρηθεί να αναλυθούν στην επόμενη ενότητα.

Ε. Καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων

1. Γενικά

Οι δικαστικοί υπάλληλοι στελεχώνουν τις γραμματείες των δικαστικών υπηρεσιών και επικουρούν τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, συμπράττοντας έμμεσα, ως βοηθητικά όργανα, στην απονομή της δικαιοσύνης. Στον ισχύοντα ΚΔΥ (άρθρο 22 παρ. 9), αναφέρεται με γενική διατύπωση ότι τα καθήκοντα του κλάδου των γραμματέων συνίστανται στη γραμματειακή και διοικητική υποστήριξη των δικαστηρίων και των εισαγγελιών. Περαιτέρω εξειδίκευση κρίθηκε ότι στο πλαίσιο του ΚΔΥ θα ήταν ανέφικτη και σε κάθε περίπτωση μη σκόπιμη.

Πιο συγκεκριμένα, τα βασικά καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων που συνδέονται στενότερα με την άσκηση του δικαιοδοτικού έργου των δικαστηρίων, δηλαδή του κλάδου των γραμματέων και των επιμελητών, προβλέπονται στο Ν. 1756/1988 «Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάσταση Δικαστικών Λειτουργών», (ΦΕΚ Α'35), ως ισχύει σήμερα, (εφεξής ΚΟΔΚΔΛ), ο οποίος αποτελεί το κύριο νομοθέτημα για την οργάνωση και τη λειτουργία των δικαστηρίων και των εισαγγελιών. Προβλέπονται επίσης στις ουσιαστικές και κυρίως δικονομικές διατάξεις κάθε κλάδου δικαιοδοσίας (ΑΚ, ΚΠολΔ, ΠΚ, ΚΠοινΔ κλπ, με τις αντίστοιχες διαφοροποιήσεις ανά κλάδο) και εξειδικεύονται με τους Κανονισμούς Εσωτερικής Υπηρεσίας των δικαστηρίων⁴⁶, οι οποίοι ορίζουν τις αρμοδιότητες κάθε τμήματος και κατ' επέκταση των υπαλλήλων που υπηρετούν σε αυτά.

Ορίζεται σχετικά ότι για τη γραμματειακή υποστήριξη του έργου των δικαστηρίων, σε κάθε δικαστήριο και εισαγγελία λειτουργεί γραμματεία (άρθρο 10 παρ. 1 ΚΟΔΚΔΛ), η

---

⁴⁶ Επί παραδείγματι, ο Κανονισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας του Ειρηνοδικείου Αθηνών (απόφαση υπ' αρ. 8/2016 Ολομέλειας ΑΠ, ΦΕΚ Β'781/23-3-2016, όπως τροποποιημένος ισχύει).

οποία αποτελείται από τους δικαστικούς υπαλλήλους. Για το λόγο αυτό οι δικαστικοί υπάλληλοι ονομάζονται και υπάλληλοι της γραμματείας⁴⁷. Όταν πρόκειται για δικαστήριο, προϊστάμενος ορίζεται ο διευθύνων αυτό δικαστής ή ο πρόεδρος του τριμελούς συμβουλίου⁴⁸ και όταν πρόκειται για εισαγγελία, ο εισαγγελέας που τη διευθύνει (άρθρο 10 παρ. 2).

Περαιτέρω, η γραμματεία κάθε δικαστηρίου διαρθρώνεται σε περισσότερα τμήματα, ανάλογα με το αντικείμενό τους. Η σύσταση των τμημάτων αυτών, ο ορισμός του τρόπου συγκρότησής τους καθώς και η ρύθμιση οποιουδήποτε θέματος ανάγεται στην εσωτερική οργάνωση των υπηρεσιών και στην εύρυθμη διεξαγωγή των εργασιών τους, γίνεται, όπως προβλέπει ο ΚΟΔΚΔΛ (άρθρο 17 παρ. 5), με τους Κανονισμούς Εσωτερικής Υπηρεσίας που καταρτίζονται από τις Ολομέλειες των δικαστηρίων. Οι Κανονισμοί ισχύουν μόνο μετά την τελική έγκριση τους από τις Ολομέλειες των ανώτατων δικαστηρίων⁴⁹ και αφού διαβιβαστούν στον Υπουργό Δικαιοσύνης, δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (άρθρο 17 παρ.7).

2. Καθήκοντα των γραμματέων

Αναφορικά με τους γραμματείς, προβλέπεται στο άρθρο 10 παρ. 3 ΚΟΔΚΔΛ ότι ο γραμματέας του δικαστηρίου ή της εισαγγελίας είναι επιφορτισμένος με τη διεύθυνση των υπηρεσιών της γραμματείας του και την παροχή των απαραίτητων οδηγιών στο προσωπικό της, συμμετέχει στις συνεδριάσεις του δικαστηρίου, του δικαστικού συμβουλίου και της Ολομέλειας του δικαστηρίου, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά. Συντάσσει με ευθύνη δική του και του δικαστή που διευθύνει τη συζήτηση, τα πρακτικά (βλ. και άρθρο 13 παρ. 1 και 140 ΚΠοινΔ), τις εκθέσεις, τις πράξεις και τα άλλα έγγραφα που απαιτεί ο νόμος για την πιστοποίηση των δικαστικών ενεργειών. Μάλιστα προβλέπεται ότι η παρουσία του στις συνεδριάσεις των δικαστηρίων συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για τη νόμιμη συγκρότηση

⁴⁷ Κλαμαρής Ν./Κουσουλής Σ./Πανταζόπουλος Σ., *Πολιτική Δικονομία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, ΑΕ, 2016, σελ. 52.

⁴⁸ Τα μεγαλύτερα δικαστήρια της χώρας, ήτοι τα Πρωτοδικεία και Εφετεία Αθηνών, Πειραιά και Θεσσαλονίκης και τα Ειρηνοδικεία Αθηνών και Θεσσαλονίκης διευθύνονται από Τριμελές Συμβούλιο (άρθρο 15 παρ. 2 ΚΟΔΚΔΛ).

⁴⁹ Σχετικά με τη διάταξη που προβλέπει την έγκριση των Κανονισμών από τις Ολομέλειες των Ανωτάτων Δικαστηρίων έχει ασκηθεί έντονη κριτική και υποστηρίζεται ότι δεν εναρμονίζεται με την κατοχυρωμένη στο άρθρο 87 παρ. 1 Σ αρχή της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστηρίων και την απορρέουσα από αυτή αρχή του αυτοδιοίκητου (βλ. σχετικά το με αρ. πρωτ. 251/26-11-2013 υπόμνημα της Ένωσης Διοικητικών Δικαστών προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης <https://sites.google.com/site/dikastisthesite/dikastikes-enoseis/enose-dioiketikon-dikaston>).

τους (άρθρο 7 παρ. 1 ΚΟΔΚΔΛ). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στο άρθρο 13 παρ. 1 του ΚΠοινΔ: «Στις δημόσιες συνεδριάσεις των δικαστηρίων παρευρίσκεται πάντοτε ένας δικαστικός γραμματέας, ο οποίος συντάσσει τα πρακτικά με ευθύνη δική του και του δικαστή που διευθύνει τη συνεδρίαση». Σε διαφορετική περίπτωση δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα, σύμφωνα με το άρθρο 171 παρ. 1 περ. α΄ ΚΠοινΔ., λόγω κακής σύνθεσης του δικαστηρίου, που ιδρύει τον προβλεπόμενο στο άρθρο 510 παρ.1 Α΄ ΚΠοινΔ λόγο αναίρεσης (ΑΠ 1101/2002)⁵⁰. Αντίστοιχες διατάξεις προβλέπονται για όλους τους κλάδους δικαιοδοσίας. Όταν εκδοθεί η δικαστική απόφαση, συνυπογράφεται και από τον γραμματέα. Περαιτέρω, εκδίδει τα απόγραφα και αντίγραφα, τα πιστοποιητικά και αποσπάσματα, τηρεί και ενημερώνει τα βιβλία και φυλάει το αρχείο και τα άλλα αντικείμενα του δικαστηρίου ή της εισαγγελίας. Διαχειρίζεται την πίστωση για τη γραφική ύλη και παραλαμβάνει οτιδήποτε πρέπει να παρακατατεθεί στο δικαστήριο. Οφείλει να σημειώνει τα εισπρακτέα τέλη του εκδιδόμενου απογράφου ή κατατιθέμενου εγγράφου. Επιπλέον, με το άρθρο 7 παρ. 3 ορίζεται ότι ο γραμματέας μετέχει και στις διασκέψεις του δικαστηρίου, που αποτελούν και το πιο ουσιαστικό στάδιο του δικαιοδοτικού έργου⁵¹, εκτός εάν δεν κριθεί από το δικαστήριο απαραίτητη η παρουσία του. Αναγκαία είναι, επίσης, η παρουσία του στην ανάκριση (άρθρο 241 ΚΠοινΔ).

3. Καθήκοντα των έμμισθων επιμελητών

Εκτός από τα καθήκοντα των γραμματέων, το άρθρο 10 ΚΟΔΚΔΛ στην παρ. 9 πραγματεύεται και τα καθήκοντα των έμμισθων επιμελητών⁵² των δικαστηρίων και των εισαγγελιών. Οι τελευταίοι είναι οι δικαστικοί υπάλληλοι που είναι επιφορτισμένοι με το να επιμελούνται για την ευταξία στα ακροατήρια, να επιδίδουν έγγραφα (π.χ. κλήσεων, ποινικών δικογράφων κλπ) και να εκτελούν τις υπηρεσίες του δικαστηρίου ή της εισαγγελίας που ανατίθενται σ' αυτούς από τον Προϊστάμενο της γραμματείας ή το γραμματέα που διευθύνει τις υπηρεσίες της γραμματείας.

---

⁵⁰Φράγκος Κ., *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν.4620/2019 και 4637/2019), Κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία του ΑΠ*, Εκδ. Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020, σελ. 59.

⁵¹ Αιτιολογική Έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22), σελ. 129.

⁵² Από τους παραπάνω υπαλλήλους αντιδιαστέλλονται οι δικαστικοί επιμελητές (παλαιότερα άμισθοι δικαστικοί κλητήρες). Οι τελευταίοι αποτελούν άμισθους δημοσίους λειτουργούς, βάσει του άρθρου 1 παρ. 1 του ισχύοντος Κώδικά τους (Ν. 2318/1995 ΦΕΚ Α΄126), βοηθητικά όργανα της δικαιοσύνης – κυρίως της πολιτικής - επιφορτισμένα κατά μείζονα λόγο με την επίδοση δικογράφων και εξώδικων εγγράφων όπως και με τη διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης.

4. Καθήκοντα του προσωπικού του Ελεγκτικού Συνεδρίου

Αναφορικά με το προσωπικό του Ελεγκτικού Συνεδρίου εφαρμόζεται και η ειδική για το Ανώτατο Δημοσιονομικό Δικαστήριο νομοθεσία. Προβλέπεται ότι οι επίτροποι, ο ιδιαίτερος κλάδος των δικαστικών υπαλλήλων που υπηρετεί σε αυτό, είναι επιφορτισμένοι με την άσκηση του διοικητικού έργου του δικαστηρίου και δη του ελεγκτικού. Το έργο αυτό συνίσταται, μεταξύ άλλων, ιδίως στον έλεγχο των δαπανών του κράτους, των ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ, και στον έλεγχο των λογαριασμών των δημόσιων υπολόγων (άρθρο 22 Ν. 4129/2013). Οι γενικοί συντονιστές επιτρόπων είναι επιφορτισμένοι με το συντονισμό και την εποπτεία του ελεγκτικού έργου, όπως και την άσκηση της πειθαρχικής δίωξης (άρθρο 21).

5. Καθήκοντα που συνδέονται με τον «σκληρό πυρήνα» της άσκησης της δικαστικής λειτουργίας

Από τα ως άνω αναφερθέντα, τα κύρια καθήκοντα του κλάδου των γραμματέων, όπως είναι η συμμετοχή στη συγκρότηση των δικαστηρίων και στις συνεδριάσεις τους, η σύνταξη των πρακτικών, ή η συμμετοχή στα δικαστικά συμβούλια, στην ανάκριση κλπ, συνδέονται άρρηκτα με τον «σκληρό πυρήνα» της άσκησης της δικαστικής λειτουργίας. Ο δικαστής μέσα από τη διαδικασία της συνεδρίασης στο ακροατήριο και βάσει των πρακτικών που συντάσσει ο γραμματέας οδηγείται στο σχηματισμό της δικανικής του πεποίθησης και κατ' ακολουθία στην έκδοση της σχετικής απόφασης, που αποτελεί τη διαδικαστική πράξη με την οποία παρέχεται η αιτούμενη έννομη προστασία. Τα πρακτικά της συνεδρίασης, στα οποία αποδίδονται τα συμβαίνοντα στο ακροατήριο, είναι σημαντικά, επίσης, προκειμένου να ελεγχθεί η απόφαση από τα ανώτερα δικαστήρια σε περίπτωση άσκησης ενδίκου μέσου. Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της ανάκρισης, που εντάσσεται στο διεπόμενο από την αρχή της μυστικότητας στάδιο της προδικασίας της ποινικής δίκης, και που έχει ως σκοπό τη συλλογή των αναγκαίων αποδεικτικών στοιχείων για την εξακρίβωση ενός εγκλήματος και των υπαιτίων και αν πρέπει να εισαχθεί κάποιος σε δίκη, ο γραμματέας διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο, υποστηρίζοντας γραμματειακά τον δικαστή. Σε αυτό το κρίσιμο για την ποινική δίκη στάδιο, αναδεικνύεται μάλιστα στο μέγιστο βαθμό και η υποχρέωση εχεμύθειας και τήρησης του δικαστικού απορρήτου, που υπέχει τόσο ο δικαστής όσο και ο δικαστικός υπάλληλος που τον επικουρεί.

6. Η σημασία του ρόλου του δικαστικού υπαλλήλου στο δικαστικό σύστημα

Εκτός από τα ουσιώδη γραμματειακά τους καθήκοντα, οι δικαστικοί υπάλληλοι αποτελούν και το σύνδεσμο μεταξύ των πολιτών και της δικαιοσύνης. Σε καθημερινή βάση επικοινωνούν με τους ενδιαφερόμενους ενημερώνοντάς τους, παρέχουν βασικές κατευθυντήριες οδηγίες στους διαδίκους και στους δικηγόρους και αποτελούν την συνέχεια και την προς τα έξω εμφάνιση των γραμματειών των δικαστηρίων και των εισαγγελιών, κυρίως στην περιφέρεια, όπου οι δικαστικοί λειτουργοί δεν είναι οι ίδιοι σε σταθερή βάση⁵³. Συμβάλλουν και αυτοί στην εμπέδωση της εμπιστοσύνης προς τη δικαιοσύνη, που είναι η βάση του κράτους δικαίου, της εμπιστοσύνης που τα δικαστήρια σε μια δημοκρατική κοινωνία πρέπει να εμπνέουν στο κοινό⁵⁴. Καθίσταται συνεπώς εναργές πόσο ουσιώδη είναι τα καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων και πόσο σημαντική η θέση τους στη λειτουργία του δικαστικού συστήματος. Χωρίς αυτούς θα ήταν ανέφικτη η λειτουργία των δικαστηρίων και των εισαγγελιών⁵⁵.

Λόγω του ιδιαίτερα σημαντικού αυτού ρόλου στην απρόσκοπτη λειτουργία των δικαστηρίων, βασικά θέματα της υπηρεσιακής του κατάστασης ρυθμίζονται ευθέως από το Σύνταγμα. Επιπρόσθετα, λόγω αυτού του βαθμού εγγύτητας με την άσκηση της δικαστικής λειτουργίας, όπως θα αναφερθεί αναλυτικότερα κατωτέρω, σύμφωνα με το Π.Δ. 176/2004, που αφορά το διορισμό πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως δικαστικών υπαλλήλων, προβλέφθηκε ότι οι αρμοδιότητες των θέσεων όλων των κατηγοριών του κλάδου Γραμματέων επιφυλάσσονται μόνο σε Έλληνες πολίτες, καθώς συνδέονται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας και έχουν ως αντικείμενο τη διασφάλιση των γενικών συμφερόντων του κράτους. Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο⁵⁶ έκρινε επίσης ότι τα καθήκοντα αυτά που συνδέονται στενά με τον «σκληρό πυρήνα» του υποστηρικτικού έργου της Δικαιοσύνης, παραφυλάσσονται υπέρ των μόνιμων δικαστικών υπαλλήλων, καθώς η μονιμότητα καθιερώνεται από το Σύνταγμα ως θεμελιώδης προϋπόθεση για την πραγματοποίηση του έργου τους, το οποίο είναι αλληλένδετο με την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

---

⁵³ Καράκωστας Βελ., *ό.π.*, σελ. 934 επ.

⁵⁴ Σακελλαροπούλου Αικ., *Εισαγωγή: Το Σύνταγμα, η Δικαιοσύνη και ο Δικαστής*, στον τόμο: Διανέοσις, Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα – Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα, 2018, σελ. 73 επ.

⁵⁵ Τάχος Αν., *Δημόσιοι Λειτουργοί και Υπάλληλοι, Συμβολές πρακτικής εφαρμογής του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου*, Εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 313.

⁵⁶ ΣτΕ Ολ.3178/2014.

Επιπλέον, προκειμένου να εξασφαλιστεί ανεξάρτητη, αντικειμενική, απροσωπώληπτη και αμερόληπτη απονομή δικαιοσύνης, καθιερώνονται οι θεσμοί του αποκλεισμού, της εξαιρέσης και της αποχής. Εφόσον τα δικαστικά πρόσωπα, στα οποία περιλαμβάνονται και οι δικαστικοί υπάλληλοι, έχουν δεσμό με τα πρόσωπα των διαδίκων ή το αντικείμενο της υπόθεσης, απαγορεύεται η σύμπραξή τους στην ίδια διαδικαστική ενέργεια ή πράξη. Η παραβίαση των σχετικών διατάξεων, δηλαδή το να αποσιωπηθεί το κώλυμα και να συμπράξουν παρά την ύπαρξή του, επισύρει πειθαρχική ευθύνη και συνιστά λόγο αναίρεσης της δικαστικής απόφασης (άρθρο 8 ΚΟΔΚΔΔ, άρθρο 14, 15 ΚΠοινΔ, άρθρο 55 παρ. 2 ΚΠολΔ, άρθρα 16, 22 ΚΔΔ). Η ρύθμιση αυτή καταδεικνύει τη σημασία της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας των δικαστικών προσώπων κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Επιπρόσθετα, όπως αναφέρεται και στην οικεία αιτιολογική έκθεση⁵⁷, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία, η αμεροληψία των δικαστικών υπαλλήλων και η αφοσίωση στα καθήκοντά τους, ο νέος ΚΔΥ δεν επιτρέπει πλέον, όπως αντίθετα προέβλεπε ο προγενέστερος (άρθρο 56 παρ.5) τη συμμετοχή τους σε διοίκηση νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου που ελέγχεται από το Δημόσιο, ΝΠΔΔ, ΟΤΑ ή δημόσια επιχείρηση, καθώς αυτό θα ήταν πιθανό να εγκυμονεί τον κίνδυνο άσκησης πολιτικών πιέσεων.

Τέλος, η σημασία του ρόλου του γραμματέα, φαίνεται επίσης και από την ιδιαίτερα αναλυτική ρύθμιση σχετικά με την αναπλήρωσή του (άρθρο 10 παρ. 4-6 ΚΟΔΚΔΔ, άρθρο 13 παρ. 2 ΚΠοινΔ), προκειμένου να εξασφαλιστεί η συμμετοχή του στις συνεδριάσεις και στο έργο του δικαστηρίου γενικότερα.

7. Ειδικότερα οι δύο νέοι κλάδοι «Τεκμηρίωσης και Επικουρίας Δικαστικού Έργου» και «Δικαστικής Επικοινωνίας και Διεθνών Σχέσεων»

Μία από τις καινοτομίες του νέου Κώδικα αποτελεί η σύσταση δύο καινούριων κλάδων εξειδικευμένων δικαστικών υπαλλήλων με αυξημένα προσόντα, που τελούν σε οργανική και λειτουργική αυτοτέλεια έναντι των υπολοίπων.

Σύμφωνα με το άρθρο 24, τα καθήκοντα του κλάδου Τεκμηρίωσης και Επικουρίας Δικαστικού Έργου συνίστανται στην άμεση επικουρία των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών, στην ταξινόμηση και προκαταρκτική επεξεργασία των υποθέσεων καθώς και

---

⁵⁷ Σελ. 140.

στην επεξεργασία, σύνταξη ευρετηρίων και δελτίων της νομολογίας του δικαστηρίου, αρμοδιότητες δηλαδή οι οποίες μέχρι σήμερα ασκούνται από δικαστικούς λειτουργούς.

Όσον αφορά τον κλάδο Δικαστικής Επικοινωνίας και Διεθνών Σχέσεων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 67, τα καθήκοντά του συνίστανται στην επικουρία των αρμόδιων οργάνων σχετικά με την ενημέρωση του κοινού για τις δραστηριότητες και τη νομολογία του δικαστηρίου καθώς και με οποιοδήποτε θέμα σχετικό με τις διεθνείς σχέσεις αυτού.

Η θέσπιση των ως άνω κλάδων προκάλεσε έντονη κριτική⁵⁸, κυρίως γιατί θεωρήθηκε ότι δεν έχουν ουσιαστικό αντίκρισμα και δεν καλύπτουν τις πραγματικές ανάγκες των δικαστηρίων, λόγω και της εύκολης πρόσβασης στις υπάρχουσες τράπεζες νομικών πληροφοριών, καθώς και επειδή, ιδίως στην περίπτωση του πρώτου κλάδου, θεωρήθηκε ότι τα καθήκοντά του, όπως θα είναι π.χ. η επεξεργασία της νομολογίας, η προετοιμασία του φακέλου κλπ, αφορούν κατεξοχήν δικαιοδοτικό έργο, το οποίο σύμφωνα με το άρθρο 87 παρ. 1 Σ ανατίθεται στους δικαστές, οι οποίοι απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία. Συνεπώς ανάθεση των καθηκόντων αυτών στην ιδιαίτερη αυτή κατηγορία δικαστικών υπαλλήλων συνεπάγεται ανεπίτρεπτη υποκατάσταση στο έργο του δικαστή.

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τον Πρόεδρο της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής και Αντιπρόεδρο του ΣτΕ κ. Ιωάννη Γράβαρη⁵⁹, η οικεία ρύθμιση δεν αποτελεί πολυτέλεια, αλλά συμβάλλει στην ουσιαστική υποστήριξη της δικαστικής λειτουργίας. Σκοπός της είναι να απαλλαγεί ο δικαστής από την εργασία που βρίσκεται στην περιφέρεια της δικαιοδοτικής του κρίσης (π.χ. σχηματισμό του φακέλου, που η σημασία του είναι

---

⁵⁸ Βλ. την με αρ. 4/2019 απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ, σελ. 41, την με αρ. πρωτ. 554/9-12-2020 ανακοίνωση της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων «Για τους «βοηθούς Δικαστών», την με αρ. πρωτ. 163/13-5-2020 επιστολή της ΟΔΥΕ προς τον Πρόεδρο της οικείας Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής, κριτική ασκήθηκε επίσης από τον εισηγητή της μειοψηφίας και τους ειδικούς αγορητές όλων των κομμάτων της Αντιπολίτευσης στο πλαίσιο των συνεδριάσεων της οικείας Επιτροπής και της Ολομέλειας της Βουλής για την ψήφιση του εν λόγω σχεδίου νόμου.

⁵⁹ Βλ. Πρακτικό της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, 2^η συνεδρίαση – ακρόαση εξωκοινοβουλευτικών εκπροσώπων για το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης: «Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων», σελ. 3, 17. Υπέρ των δύο νέων κλάδων, επίσης, γνωμοδότησαν οι Ολομέλειες των Ανωτάτων Δικαστηρίων εκτός από την Ολομέλεια του ΑΠ.

εντονότερη στη διοικητική και ποινική διαδικασία, όπου ισχύει το ανακριτικό σύστημα⁶⁰), ώστε να μπορέσει να ασχοληθεί με το κατεξοχήν έργο αποτελεσματικότερα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει επίσης, έχοντας υπόψιν την προηγούμενη εμπειρία του ΣτΕ, στην καθ' ύλην ευρετηρίαση της νομολογίας, η οποία θα είναι ένα από τα κύρια καθήκοντα του νέου κλάδου, υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί να υποκατασταθεί από οποιαδήποτε βάση δεδομένων όσο καλά οργανωμένη και να είναι και ότι θα συμβάλλει στην ενότητα της νομολογίας των ανωτάτων δικαστηρίων και κατ' επέκταση στην ασφάλεια δικαίου και την ταχύτητα της δικαιοσύνης. Επιπλέον, τονίζει ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι, ακριβώς επειδή ο ρόλος τους συνίσταται στην υποβοήθηση του δικαιοδοτικού έργου χαίρουν συνταγματικών εγγυήσεων παραπλήσιων με των δικαστών. Και αναφέρει ότι για το λόγο αυτό, εντάχθηκε στον ΚΔΥ η συγκεκριμένη κατηγορία υπαλλήλων, τα καθήκοντα της οποίας παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη δυνατή εγγύτητα με το δικαιοδοτικό έργο, προκειμένου να τονιστεί και από πλευράς συστηματικής ότι αποτελούν δικαστικούς υπαλλήλους με όλες τις εγγυήσεις.

Σύμφωνα με την οικεία αιτιολογική έκθεση⁶¹, λόγω της έλλειψης σχετικής εμπειρίας αλλά και των ιδιαιτεροτήτων των δικαστηρίων και των εισαγγελιών δεν ήταν δυνατή η αναλυτική περιγραφή των αρμοδιοτήτων του κλάδου αυτού και του τρόπου λειτουργίας του στην πράξη. Τέτοιες ρυθμίσεις θα μπορούν να τίθενται στους οικείους Κανονισμούς, λαμβάνοντας υπόψη τις εκάστοτε ανάγκες. Επιπλέον, η κίνηση της διαδικασίας για την κάλυψη των θέσεων αυτών, η οποία μέχρι στιγμής δεν έχει ενεργοποιηθεί, θα γίνεται με απόφαση του Προέδρου του ανώτατου Δικαστηρίου του κάθε δικαιοδοτικού κλάδου. Πρόκειται πράγματι για μια μεγάλη καινοτομία του νέου Κώδικα, η αποτελεσματικότητα της οποίας θα μπορεί να αξιολογηθεί όταν εφαρμοστεί στην πράξη.

8. Καθήκοντα δικαστικών υπαλλήλων στα δικαστικά συστήματα άλλων χωρών

Η θέση και τα καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων ποικίλλουν ανάλογα με το δικαστικό σύστημα στο οποίο εντάσσονται⁶². Όπως αναδείχθηκε, μάλιστα, και με πρόσφατη έρευνα του

---

⁶⁰ Ανακριτικό είναι το σύστημα σύμφωνα με το οποίο το δικαστήριο μπορεί και αυτεπαγγέλτως να διατάζει κάθε μέτρο πρόσφορο για την εξακρίβωση πραγματικών γεγονότων ακόμα και αυτών που δεν έχουν προταθεί, σε αντίθεση με το συζητητικό σύστημα, σύμφωνα με το οποίο το δικαστήριο δεσμεύεται από τα πραγματικά γεγονότα που επικαλούνται και αποδεικνύουν οι διάδικοι.

⁶¹ Σελ. 122.

⁶² Βλ. και Sanders, A., Judicial Assistants in Europe – A Comparative Analysis. International Journal for Court Administration, 11 (3), 2020, Available at: <http://doi.org/10.36745/ijca.360>

Συμβουλευτικού Συμβουλίου Ευρωπαίων Δικαστών του Συμβουλίου της Ευρώπης (CCJE)⁶³, η ποικιλία των συστημάτων οργάνωσης του σώματος αυτού είναι εξαιρετικά μεγάλη. Κοινό παρονομαστή, ωστόσο, αποτελεί ο ζωτικής σημασίας ρόλος που διαδραματίζουν οι δικαστικοί υπάλληλοι. Η συγκριτική επισκόπηση των αρμοδιοτήτων αυτών αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης και της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για τον νέο ΚΔΥ, προκειμένου να ανευρεθεί το καταλληλότερο σύστημα βοηθών δικαστών στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αποτελεσματικότητα στη Δικαιοσύνη (CEPEJ) για το 2020⁶⁴, το μη δικαστικό προσωπικό των δικαστηρίων στην Ευρώπη διακρίνεται ουσιαστικά σε τέσσερις κατηγορίες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρώτη κατηγορία, ο εμπνευσμένος από το γερμανικό σύστημα θεσμός των «Rechtspfleger», στους οποίους ανατίθενται και δικαιοδοτικά καθήκοντα, κάτι, όμως, που στη χώρα μας δε θα μπορούσε να γίνει, δεδομένου ότι σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 87 παρ.1) η απονομή δικαιοσύνης ανατίθεται στους τακτικούς δικαστές που χαίρουν εγγυήσεων ανεξαρτησίας. Η δεύτερη αποτελείται από αυτούς που επικουρούν τους δικαστές στο δικαιοδοτικό τους έργο, π.χ. ενδεικτικά με την τήρηση των πρακτικών των συνεδριάσεων, την προετοιμασία των υποθέσεων, την προετοιμασία των σχεδίων των δικαστικών αποφάσεων κλπ. Η τρίτη, από αυτούς που είναι υπεύθυνοι για τη διοίκηση των δικαστηρίων (π.χ. ο διευθυντής της γραμματείας) όπως και για διοικητικά θέματα, που δε σχετίζονται άμεσα με το δικαιοδοτικό έργο των δικαστών, όπως είναι π.χ. η καταχώριση υποθέσεων στο πληροφοριακό σύστημα, η αρχειοθέτηση, το λογιστήριο. Τέλος, η τέταρτη είναι η κατηγορία αυτών που σχετίζονται με τεχνικά θέματα των δικαστηρίων, όπως η καθαριότητα, η συντήρηση των κτηρίων κλπ.

Παρακάτω θα επιχειρηθεί μία συνοπτική αναφορά ορισμένων ενδεικτικών περιπτώσεων δικαστικών συστημάτων άλλων χωρών.

---

⁶³ Consultative Council of European Judges (CCJE), Summary of the responses to the questionnaire for the preparation of the CCJE Opinion No. 22 (2019)[1] on “The role of court clerks and legal assistants within the courts and their relationships with judges”, Available at: https://rm.coe.int/summary-of-the-responses-to-the-questionnaire-for-the-preparation-of-o/168093f579#_ftnref7

⁶⁴ European Commission of the Council of Europe for the Efficiency of Justice (CEPEJ), European judicial systems, CEPEJ Evaluation Report, 2020 Evaluation cycle (2018 data), σελ. 52, <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-1-english/16809fc058>

α. Γερμανία

Στη Γερμανία υφίσταται ο θεσμός των *Rechtspfleger*, που αποτελούν σώμα υπαλλήλων, το οποίο χαρακτηρίζεται ως «δεύτερος πυλώνας της τρίτης εξουσίας»⁶⁵. Το σώμα αυτό, πέραν των διοικητικών αρμοδιοτήτων έχει και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες, κυρίως στον τομέα της Εκούσιας Δικαιοδοσίας⁶⁶, όπως είναι οι κληρονομικές υποθέσεις, οι υποθέσεις κτηματολογίου, όπως και στον τομέα της έκδοσης διαταγής πληρωμής, νομικής βοήθειας, αναγκαστικής εκτέλεσης κλπ. Χαίρουν δικαστικής ανεξαρτησίας, όπως και οι δικαστές⁶⁷. Το σύστημα αυτό έχουν υιοθετήσει δεκαέξι ευρωπαϊκές χώρες⁶⁸, μεταξύ των οποίων η Αυστρία, η Δανία, η Ισλανδία, η Γεωργία, η Ουγγαρία, η Κροατία, η Τσεχία κ.α.⁶⁹.

β. Γαλλία

Στη Γαλλία υπάρχει ο θεσμός των βοηθών δικαστών (*greffiers des services judiciaires*), οι οποίοι επικουρούν τους δικαστές κατά την επεξεργασία των δικογραφιών, τη νομική έρευνα, την κατάρτιση σχεδίων αποφάσεων και κατηγορητηρίων. Είναι υπεύθυνοι, επίσης, για την υποδοχή του κοινού στα δικαστήρια, την πληροφόρησή του και μπορεί να τους ανατεθεί και η επαγγελματική εκπαίδευση των συναδέλφων τους. Σημειώνεται ότι είναι μόνιμοι

---

⁶⁵βλ. Ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με τα νομικά επαγγέλματα στα κράτη-μέλη, https://e-justice.europa.eu/29/EL/types_of_legal_professions?GERMANY&init=true&member=1, American Bar Association, Overview of court administration in France, Germany, the Netherlands and the United States, Available at: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/directories/roli/kazakhstan/kazakhstan_overview_court_administration_systems_europe_and_us_eng.pdf, p. 26.

⁶⁶ Εκούσια δικαιοδοσία, σε αντιδιαστολή με την αμφισβητούμενη δικαιοδοσία, είναι η εξουσία που ανατίθεται στο δικαστήριο για την παροχή ένδικης προστασίας, σε υποθέσεις που δεν έχουν το στοιχείο της αντιδικίας, με τη βεβαίωση ή κυρίως τη διάπλαση (σύσταση, αλλοίωση ή κατάργηση) μίας έννομης σχέσης.

⁶⁷ Council of Europe, Union européenne des greffiers de justice, The Profession of Court Registrar/Rechtspfleger, Council of Europe, 1998, Available at: https://books.google.gr/books?id=paAV8OpCGGQC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false, p. 10.

⁶⁸ European Commission of the Council of Europe for the Efficiency of Justice (CEPEJ), ό.π., p. 55

⁶⁹European Union of Rechtspfleger, White Paper for a Rechtspfleger / greffier for Europe, σελ. 152, <https://eur-online.eu/dokumente.html>

υπάλληλοι, οι οποίοι περνούν από δεκαοκτάμηνη εκπαίδευση στη Σχολή Δικαστικών Υπαλλήλων. Το σύστημα αυτό αποτέλεσε και το πρότυπο για τον έλληνα νομοθέτη για την εισαγωγή των ως άνω δύο νέων κλάδων δικαστικών υπαλλήλων στο ελληνικό δικαστικό σύστημα.

γ. Η.Π.Α.

Στις Η.Π.Α., των οποίων το δικαστικό σύστημα είναι αγγλοσαξωνικού τύπου, οι δικαστές, ήδη από το 1882⁷⁰ μπορούν να προσλαμβάνουν βοηθούς (judicial assistants, law clerks), προκειμένου να τους επικουρούν στη νομική έρευνα. Η επιλογή γίνεται από τους αριστούχους φοιτητές των νομικών σχολών, με σύντομη θητεία. Σε ορισμένα δικαστήρια των Η.Π.Α. ακολουθείται και το σύστημα της σταδιοδρομίας (staff-attorneys)⁷¹. Σημειώνεται ότι εδώ και δεκαετίες έχει διατυπωθεί προβληματισμός αναφορικά με το ότι ένα ουσιώδες μέρος δικαστικών καθηκόντων διεκπεραιώνεται από τους βοηθούς δικαστών και ότι μπορούν να επηρεάσουν τη δικαστική απόφαση άτομα που δεν έχουν λάβει την εκπαίδευση που έχουν οι δικαστές και δεν απολαμβάνουν των ίδιων συνταγματικών εγγυήσεων (π.χ. ισοβιότητα), με αυτούς⁷².

ΣΤ. Διορισμός δικαστικών υπαλλήλων

1. Σύστημα επιλογής δικαστικών υπαλλήλων

Για την επιλογή του προσωπικού των δικαστικών υπηρεσιών, ο ΚΔΥ παραπέμπει στις διατάξεις που ισχύουν για τους δημοσίους διοικητικούς υπαλλήλους και συγκεκριμένα στις διατάξεις του νεοεισαχθέντα Ν. 4765/2021 (Α'6) (άρθρο 11 παρ.2). Ο ως άνω Νόμος που τιτλοφορείται «Εκσυγχρονισμός του συστήματος προσλήψεων στον δημόσιο τομέα και ενίσχυση του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ) και λοιπές διατάξεις» έχει ως σκοπό να αναμορφώσει το σύστημα προσλήψεων εισάγοντας, πέραν των λοιπών διαδικασιών επιλογής προσωπικού, μία κεντρική διαδικασία προσλήψεων, τη διενέργεια

---

⁷⁰ Oldfather, Chad, and Todd C. Peppers. "Judicial Assistants or Junior Judges: The Hiring, Utilization, and Influence of Law Clerks." Marq. L. Rev. 98 (2014), p. 1.

⁷¹ Αιτιολογική Έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22), σελ. 118.

⁷² Holvast, Nina. *The power of the judicial assistant/law clerk: Looking behind the scenes at courts in the United States, England and Wales, and the Netherlands*, IJCA. Vol. 7., 2015, σελ. 10.

πανελλήνιου γραπτού διαγωνισμό για όλους τους φορείς του δημόσιου τομέα που διενεργείται από το ΑΣΕΠ, ούτως ώστε να επιτευχθεί ενιαίος προγραμματισμός και να εκλείψει ο σχετικός κατακερματισμός των διαδικασιών⁷³.

Στον ΚΔΥ γίνεται περαιτέρω η επισήμανση ότι η πλήρωση των θέσεων των κλάδων των Γραμματέων και των Μεταφραστών-Διερμηνέων διενεργείται αποκλειστικά με γραπτό διαγωνισμό. Σύμφωνα με την οικεία αιτιολογική έκθεση⁷⁴, ο γραπτός διαγωνισμός θεωρείται, για τις θέσεις αυτές, το πιο αξιοκρατικό σύστημα επιλογής. Όπως επισημαίνεται σχετικά και στην απόφαση της Διοικητικής Ολομέλειας του ΣτΕ για τη διατύπωση γνώμης επί του σχεδίου του νέου ΚΔΥ⁷⁵, αυτό θεωρείται σκόπιμο, καθώς οι αρμοδιότητες κυρίως του κλάδου των Γραμματέων συνάπτονται άρρηκτα με την άσκηση του δικαιοδοτικού έργου. Επιπλέον, όπως προβλεπόταν και στον προγενέστερο ΚΔΥ, ορίζεται ότι μπορεί να τεθούν ρυθμίσεις για την κάλυψη των θέσεων δικαστικών υπαλλήλων και κατ' απόκλιση από τις διατάξεις που ισχύουν για τους δημοσίους διοικητικούς υπαλλήλους (άρθρο 11 παρ.3).

Οι βασικές μέθοδοι του συστήματος προσλήψεων στον δημόσιο τομέα, που είχαν ήδη αποτυπωθεί από τον κοινό νομοθέτη με τις διατάξεις του Ν.2190/1994 (Α'28) «Σύσταση ανεξάρτητης αρχής για την επιλογή προσωπικού και ρύθμιση θεμάτων διοίκησης»⁷⁶, έχουν πλέον, με το 6-4-2001 Ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής, αναχθεί σε συνταγματικού επιπέδου κανόνες. Σχετικά προβλέπεται ότι η πλήρωση των θέσεων γίνεται είτε με δημόσιο διαγωνισμό, γραπτό και κατ' εξαίρεση προφορικό είτε με σειρά προτεραιότητας, βάσει σαφώς καθορισμένων και αντικειμενικών κριτηρίων, και υπάγεται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής, του ΑΣΕΠ (άρθρο 103 παρ. 7 εδ. α' Σ και άρθρο 12 παρ. 1, 2 ΥΚ).

Ωστόσο, με το εδ. β' της παρ. 7 του άρθρου 103 Σ εισάγεται εξαιρετική διάταξη και ορίζεται ότι νομοθετικά μπορεί να προβλέπονται ειδικές διαδικασίες επιλογής που περιβάλλονται με αυξημένες εγγυήσεις διαφάνειας και αξιοκρατίας ή ειδικές διαδικασίες

---

⁷³ Βλ. άρθρο 1 Ν. 4765/2021 και οικεία αιτιολογική έκθεση σελ. 77 και 84.

⁷⁴ Σελ. 111.

⁷⁵ Απόφαση Διοικητικής Ολομέλειας ΣτΕ υπ' αρ. 10/2019, σελ. 11.

⁷⁶ Σκοπός του Νόμου 2190/1994 ήταν η απεξάρτηση των προσλήψεων και διορισμών στον δημόσιο τομέα από κυβερνητικές ή άλλες παρεμβάσεις και η αποκατάσταση της αξιοπιστίας της κοινής γνώμης στον ευαίσθητο αυτό τομέα.

επιλογής προσωπικού για θέσεις το αντικείμενο των οποίων περιβάλλεται από ειδικές συνταγματικές εγγυήσεις ή προσιδιάζει σε σχέση εντολής.

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη στη θεωρία⁷⁷ και στη νομολογία⁷⁸, η διαδικασία επιλογής του προσωπικού των δικαστικών υπαλλήλων είναι μία τέτοια περίπτωση. Υποστηρίζεται όμως και η αντίθετη άποψη⁷⁹, ότι η ειδική συνταγματική ρύθμιση δε σημαίνει και ειδικό τρόπο επιλογής, εφόσον μάλιστα το άρθρο 92 Σ δεν αναφέρεται στη διαδικασία επιλογής τους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση με αριθμό 195/2013 της Ολομέλειας του ΣτΕ, με την οποία κρίθηκε ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι περιβάλλονται στο σύνολό τους από ειδικές συνταγματικές εγγυήσεις και για τον λόγο αυτό μπορεί να θεσπιστεί ειδική διαδικασία επιλογής, η οποία μάλιστα δεν επιτρέπεται να υπαχθεί στον έλεγχο του ΑΣΕΠ. Αντίθετα, σύμφωνα με τη μειοψηφία, διατυπώθηκε η γνώμη ότι υπάρχει η δυνατότητα νομοθετικής πρόβλεψης ειδικής διαδικασίας επιλογής προσωπικού για θέσεις που περιβάλλονται από ειδικές συνταγματικές εγγυήσεις, διενεργούμενη αποκλειστικά από όργανο άλλο εκτός του ΑΣΕΠ, αρκεί το αποτέλεσμά της και μόνο, δηλαδή η κατάρτιση του πίνακα επιλογής, να υπόκειται στον έλεγχο νομιμότητας του ΑΣΕΠ.

Ειδικότερα, εν προκειμένω, το Δικαστήριο απασχόλησε ο έλεγχος της νομιμότητας διαγωνισμού για την πρόσληψη επιμελητών στο Ελεγκτικό Συνέδριο. Η υπόθεση ήχθη ενώπιον του ΣτΕ, κατόπιν έφεσης, μετά από κρίση του ΑΣΕΠ ότι η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν παράνομη, καθώς η επιτροπή επιλογής συγκροτούνταν από δικαστικούς λειτουργούς, οι οποίοι όμως δεν επιτρέπεται να συμμετέχουν σε όργανα που ασκούν διοικητικά καθήκοντα (α. 89 παρ. 3 Σ).

---

⁷⁷ Χρυσανθάκης Χ., *Οι προσλήψεις και πάλι στην επικαιρότητα: Ο Ν. 3812/2009*, σε Συλλογικό Έργο, Κιβωτός Φιλίας – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Θεόδωρο Ι. Παναγόπουλο, Εκδ. Σάκκουλα ΑΕ 2011, σελ. 735 επ., Τσιρωνάς Αθ., *Η δικαιοδοτική αρμοδιότητα κατά το άρθρο 89 παρ. 2 Συντ. στην διαδικασία πρόσληψης δικαστικών υπαλλήλων*, Θεωρία Πράξη Διοικητικού Δικαίου, τεύχος 2/2013, σελ. 173, σύμφωνα με τον οποίο προβλέποντας το άρθρο 92 Σ εγγυήσεις, με σημαντικότερη τη συμμετοχή δικαστών στα αρμόδια για τις κρίσεις τους όργανα, ως προς το έλασσον (δηλ. τις υπηρεσιακές μεταβολές), δεν απαγορεύει την εφαρμογή αυτών και ως προς το μείζον (δηλ. ως προς την πρόσληψή τους).

⁷⁸ ΣτΕ 1996/2015, 138/2014, 4148-4150/2013, 3670/2013, Ολ. 195/2013.

⁷⁹ Βλαχόπουλος Σπ., *Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ. 195/2013*, Διοικητική Δίκη 2/2013, σελ. 382 επ.

Το Ανώτατο Ακυρωτικό κλήθηκε να κρίνει αφενός τη φύση της αρμοδιότητας που αφορά την επιλογή δικαστικών υπαλλήλων καθώς και το χαρακτήρα του οργάνου επιλογής ως διοικητικού ή δικαιοδοτικού και αφετέρου το αν οι ειδικές διαδικασίες επιλογής του άρθρου 103 παρ. 7 εδ. β' Σ υπάγονται ή όχι στον έλεγχο του ΑΣΕΠ.

Το ΣτΕ αποφάνθηκε ότι η ανωτέρω αρμοδιότητα είναι μεν κατά περιεχόμενο διοικητικής φύσης, όμως συνδέεται στενά με τη διοίκηση και οργάνωση του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο αποτελεί πρωταρχικώς δικαστήριο, όπως και με το επιτελούμενο από αυτό δικαιοδοτικό έργο, στο οποίο συμβάλλουν ενεργά οι δικαστικοί υπάλληλοι ως βοηθητικά όργανα της Δικαιοσύνης. Συνεπώς, έκρινε ότι μπορεί να θεωρηθεί αρμοδιότητα δικαιοδοτικού χαρακτήρα (άρθρο 89 παρ.2) και για τον λόγο αυτό η συγκρότηση της οικείας επιτροπής από δικαστικούς λειτουργούς δεν αντιβαίνει στη συνταγματική απαγόρευση.

Ως προς το δεύτερο ζήτημα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο ερμήνευσε ότι η εξαιρετική διάταξη του άρθρου 103 παρ. 7 εδ. β' Σ προβλέπει τη δυνατότητα καθιέρωσης με νόμο γενικής εξαίρεσης από τον κανόνα της υπαγωγής στον έλεγχο του ΑΣΕΠ των περιπτώσεων πρόσληψης προσωπικού στο Δημόσιο με ειδικές διαδικασίες επιλογής, για τις οποίες συντρέχουν οι απαιτούμενες αυστηρές προϋποθέσεις. Τις εξαιρέσεις αυτές τις δικαιολογεί όχι μόνο ο ειδικός χαρακτήρας τους, αλλά και η μεγαλύτερη αυστηρότητα των διαδικασιών, όπως και οι αυξημένες εγγυήσεις που παρέχουν ως προς τη διασφάλιση της διαφάνειας και της αξιοκρατίας. Με βάση αυτά τα δεδομένα αποφάνθηκε ότι αν, κατ' εφαρμογή της ανωτέρω διάταξης, θεσπιστεί από τον κοινό νομοθέτη ειδική διαδικασία επιλογής προσωπικού, όπως εν προκειμένω στην περίπτωση πρόσληψης δικαστικών υπαλλήλων, οι οποίοι περιβάλλονται με τις ειδικές συνταγματικές εγγυήσεις του άρθρου 92 Σ, δεν επιτρέπεται η υπαγωγή της διαδικασίας στον έλεγχο του ΑΣΕΠ. Αντίθετα, η μειοψηφούσα άποψη προέκρινε την ερμηνευτική εκδοχή της διάταξης που θεώρησε ότι είναι εγγύτερη προς τον συνταγματικό κανόνα της υπαγωγής όλων, κατ' αρχήν, των διαδικασιών προσλήψεων προσωπικού στο Δημόσιο στον έλεγχο της προβλεπόμενης ανεξάρτητης αρχής. Διατύπωσε τη θέση ότι παρέχεται στο νομοθέτη η δυνατότητα να προβλέψει ειδική διαδικασία επιλογής, η οποία διεξάγεται μεν από άλλο όργανο, δεν αποκλείεται όμως η δυνατότητα το αποτέλεσμά της και μόνο, δηλαδή η κατάρτιση του πίνακα επιλογής, να υπόκειται στον έλεγχο του ΑΣΕΠ.

Η θέση αυτή της πλειοψηφίας της Ολομέλειας του ΣτΕ έχει επικριθεί από τη θεωρία. Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι πρόκειται για «ιστορικά μάλλον επικρατήσασα παρεξήγηση»

και ότι, κατά την ορθή ερμηνεία του άρθρου 103 παρ. 7 εδ. β', νομοθετικά μπορούν να θεσπίζονται ειδικές διαδικασίες, πάντα όμως υπό τον έλεγχο του ΑΣΕΠ, με μόνες εξαιρέσεις τις περιπτώσεις του άρθρου 103 παρ. 5⁸⁰. Επιπρόσθετα έχει διατυπωθεί ο προβληματισμός ότι, λόγω της γενικότητας της κρίσης, υπάρχει το ενδεχόμενο να γίνει αντιληπτή με την έννοια ενός γενικότερου νομολογιακού κανόνα που οδηγεί στον καθολικό αποκλεισμό έστω και περιορισμένης αρμοδιότητας ελέγχου του ΑΣΕΠ από τις περιπτώσεις που υπάγονται στο εδ. β' της παρ. 7 του άρθρου 103 Σ⁸¹. Πράγματι, φαίνεται ότι η άποψη της μειοψηφίας, σύμφωνα με την οποία, όταν παρέχεται η ευχέρεια στο νομοθέτη να εξαιρεί ορισμένες κατηγορίες από την αρμοδιότητα του ΑΣΕΠ, του παρέχεται και η δυνατότητα εν μέρει εξαίρεσης από αυτή, διατηρώντας μέρος μόνο της ελεγκτικής του αρμοδιότητας, συνάδει περισσότερο με το πνεύμα του Συντάγματος ως προς την καταρχήν υπαγωγή όλων των διαδικασιών σε αυτό, ως θεσμικού εγγυητή της τήρησης των αρχών της διαφάνειας, της αντικειμενικότητας και της αξιοκρατίας στις προσλήψεις.

Στο πλαίσιο αυτής της υπόθεσης, όμως, εγείρεται και ένα ακόμα νομικό ζήτημα, αναφορικά με τη σχέση διοίκησης και δικαστικών αρχών. Όπως παρατηρείται⁸², στις περιπτώσεις που προβλέπονται ειδικές διαδικασίες επιλογής προσωπικού, οι οποίες διεξάγονται από όργανα συγκροτούμενα από δικαστικούς λειτουργούς και στις πράξεις τους αποδίδεται χαρακτήρας δικαιοδοτικός, ο έλεγχος της διοίκησης επ' αυτών, ακόμα και υπό τη μορφή της ανεξάρτητης αρχής, καθίσταται προβληματικός, καθώς δε βρίσκει συνταγματικό έρεισμα. Υποστηρίζεται επίσης σχετικά, ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι υπόκεινται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η νομοθετική καθιέρωση του ελέγχου του ΑΣΕΠ, αναφορικά με την επιλογή τους, ενέχει ανάμειξη της εκτελεστικής εξουσίας στα έργα της δικαστικής και ως εκ τούτου καθίσταται απολύτως ασύμβατος με τη δικαστική ανεξαρτησία⁸³. Εν προκειμένω, λοιπόν, λόγω της ιδιαιτερότητας

---

⁸⁰ Τζέμος Β., *ΑΣΕΠ και Συνταγματικό Δίκαιο των προσλήψεων στο Δημόσιο*, Δημόσιο Δίκαιο, τεύχος 3-4, 2020, σελ. 142-143, <http://www.publiclawjournal.com/>

⁸¹ Τσιφωνάς Αθ., ό.π. σελ. 174, Καϊδατζής Ακρίτας, *Απαγόρευση παρεμβολής του ΑΣΕΠ στις εξαιρούμενες από την αρμοδιότητά του διαδικασίες επιλογής υπαλλήλων; Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ. 195/2013*, Αρμενόπουλος 4/2013, σελ. 807.

⁸² Τσιφωνάς Αθ., ό.π., Αντίθετος ο Καϊδατζής, ό.π., ο οποίος αναφέρει ότι το πρόβλημα αυτό αίρεται καθώς το ΑΣΕΠ ελέγχει διοικητικής φύσης πράξεις της Επιτροπής, για τις οποίες έχει ελεγκτική αρμοδιότητα και όχι δικαιοδοτικές κρίσεις.

⁸³ Χρυσανθάκης Χ., ό.π., σελ. 737.

της συγκεκριμένης περίπτωσης, που έγκειται στη συγκρότηση της οικείας επιτροπής αποκλειστικά από δικαστές - δεδομένο που παρέχει επιπρόσθετα και αυξημένα εχέγγυα ανεξαρτησίας, αντικειμενικότητας και αξιοκρατίας - ενδεχομένως, η κρίση της πλειοψηφίας περί μη υπαγωγής της εν λόγω διαδικασίας πρόσληψης δικαστικών υπαλλήλων στον έλεγχο του ΑΣΕΠ θα μπορούσε να στηριχθεί σε αυτό το συλλογισμό.

2. Προϋποθέσεις διορισμού

Ως προς τις προϋποθέσεις διορισμού των δικαστικών υπαλλήλων, πέραν της συνταγματικά προβλεπόμενης βασικής προϋπόθεσης ύπαρξης νομοθετημένης οργανικής θέσης (άρθρο 103 παρ. 2), ισχύουν, με κάποιες διαφοροποιήσεις, τα γενικά τυπικά προσόντα (τα στοιχεία ή οι ιδιότητες που πρέπει να συγκεντρώνει ένα φυσικό πρόσωπο για να μπορεί να διοριστεί) και τα κωλύματα που καθορίζει η νομοθεσία και για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους. Ο καθορισμός τους επαφίεται, κατά το Σύνταγμα (άρθρα 92 παρ.2 και 103 παρ. 1 β') στον κοινό νομοθέτη. Τα προσόντα θα πρέπει να συντρέχουν και τα κωλύματα να ελλείπουν τόσο κατά τη λήξη της προθεσμίας υποβολής της αίτησης συμμετοχής στη διαδικασία διορισμού όσο και κατά την ημέρα της δημοσίευσης της πράξης διορισμού. Σε διαφορετική περίπτωση, ο διορισμός πάσχει από νομικό ελάττωμα και υπόκειται σε ακύρωση⁸⁴.

α. Γενικά τυπικά προσόντα διορισμού

Τα γενικά τυπικά προσόντα διορισμού των δικαστικών υπαλλήλων είναι η ελληνική ιθαγένεια, η ηλικία και η υγεία, εκ των οποίων τα δύο πρώτα εκτίθενται αναλυτικότερα κατωτέρω, καθώς παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους. Η πρόβλεψη ως προς την προϋπόθεση της υγείας εναρμονίζεται πλήρως προς τον ΥΚ⁸⁵.

---

⁸⁴ Παναγόπουλος Θ., *Δημόσιο Υπαλληλικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, 2014, σελ. 36

⁸⁵ Η υγεία συναρτάται με την ικανότητα εκτέλεσης των καθηκόντων που αντιστοιχούν στη θέση, που καταλαμβάνει ο υποψήφιος, με την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων για τους υποψηφίους με αναπηρία. (άρθρο 6 παρ. 1 ΚΔΥ). Με τον νέο ΚΔΥ, ο οποίος εναρμονίζεται προς τον ΥΚ (άρθρο 7), δεν προβλέπεται πλέον η αρτιμέλεια ως προσόν διορισμού του δικαστικού υπαλλήλου, ενώ ορίζεται ότι η έλλειψη φυσικών σωματικών δεξιοτήτων δεν αποκλείει άνευ ετέρου το διορισμό, εφόσον υπάρχει δυνατότητα κατάλληλης τεχνικής υποστήριξης, σύμφωνα και με τις συνταγματικές και ευρωπαϊκές επιταγές (άρθρο 5 παρ. 1, 21 παρ. 6 Σ, άρθρο

i. Η ελληνική ιθαγένεια

Αρχικά, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ελληνική ιθαγένεια. Σύμφωνα με το άρθρο 3 ΚΔΥ, ως δικαστικοί υπάλληλοι διορίζονται Έλληνες πολίτες. Αποκλίσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που ορίζονται από ειδικούς νόμους. Ειδικότερα, αναφορικά με τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτοί επιτρέπεται να διορίζονται σε θέσεις οι οποίες δεν υπάγονται στην εξαίρεση της παρ. 4 του άρθρου 45 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με όσα ορίζονται στις ειδικές γι' αυτούς διατάξεις. Σχετικός είναι ο Ν. 2431/1996 για το διορισμό ή πρόσληψη πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Δημόσια Διοίκηση, ο οποίος εκδόθηκε εν όψει του ως άνω άρθρου της ΣΛΕΕ. Σύμφωνα με αυτόν, που υιοθετεί τη σχετική νομολογία του ΔΕΕ, προβλέπεται ότι δίνεται η δυνατότητα σε κάθε πολίτη άλλου κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διοριστεί ή να προσληφθεί σε θέση ή ειδικότητα, οι αρμοδιότητες της οποίας δε συνδέονται με συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, άμεση ή έμμεση, και άσκηση καθηκόντων με αντικείμενο τη διασφάλιση των γενικών συμφερόντων του κράτους ή άλλων δημόσιων φορέων. Τέτοιες θέσεις ορίζεται ότι δεν είναι, σύμφωνα με το Π.Δ. 176/2004⁸⁶, το οποίο εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του ανωτέρω νόμου, οι θέσεις του εν λόγω προσωπικού όλων των κατηγοριών του κλάδου Γραμματέων, οι οποίες για τον λόγο αυτό επιφυλάσσονται μόνο σε Έλληνες πολίτες.

ii. Η ηλικία

Σύμφωνα με το άρθρο 4 ΚΔΥ, προβλέπεται ως προϋπόθεση διορισμού η συμπλήρωση του εικοστού πρώτου (21^{ου}) έτους, όταν πρόκειται για κατάληψη θέσεων ΠΕ, ΤΕ και ΔΕ κατηγορίας, ενώ για την κατηγορία ΥΕ του εικοστού (20^{ου}). Σε αντίθεση με τον προγενέστερο Κώδικα, σε συμμόρφωση προς την οδηγία 2000/78/ΕΚ (L 303) «Για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία»,

---

5 οδηγίας 2000/78/ΕΚ), προκειμένου να εξασφαλιστεί η επαγγελματική ένταξη και η ενσωμάτωση των ατόμων αυτών στη ζωή της χώρας.

⁸⁶ Πρββ και πρακτικό επεξεργασίας 36/2004 του ΣτΕ, βλ. και Πραβίτα Μ.-Η., *Η πρόσβαση των Ευρωπαίων πολιτών στη δημόσια διοίκηση και οι περιορισμοί της*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 320-323.

δεν προβλέπεται πλέον ανώτατο όριο ηλικίας. Αντίστοιχα αυτό είχε ήδη απαλειφθεί και στον ΥΚ με την επιφύλαξη εξαιρέσεων, εφόσον κρίνεται απαραίτητο λόγω της φύσης και των ιδιαιτεροτήτων των προς κάλυψη θέσεων (άρθρο 6 παρ.2 ΥΚ). Παρά το γεγονός ότι δεν είχε ρητά καταργηθεί η σχετική διάταξη από τον ΚΔΥ, τα τελευταία χρόνια δεν προβλεπόταν πλέον ανώτατο όριο ηλικίας και στις οικείες προκηρύξεις των προς πλήρωση θέσεων δικαστικών υπαλλήλων.

Η ανωτέρω οδηγία ενσωματώθηκε στο σύνολό της στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 3304/2005, όπως αντικαταστάθηκε από τον Ν. 4443/2016. Σκοπός της είναι η υλοποίηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, μέσω της θέσπισης ενός γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων, μεταξύ άλλων, λόγω ηλικίας. Τυχόν διακριτική μεταχείριση με τη θέσπιση ανώτατου ορίου ηλικίας διορισμού, οριοθετείται αυστηρά επί τη βάση της αρχής της αναλογικότητας. Δικαιολογείται εφόσον εξυπηρετεί την επίτευξη θεμιτού στόχου, είναι πρόσφορη και αναγκαία για την επίτευξη αυτού και συνιστά ουσιαστική και καθοριστική προϋπόθεση λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή λόγω του πλαισίου εντός του οποίου αυτές ασκούνται. Δικαιολογείται, επίσης, στην περίπτωση που στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου εξυπηρετούνται σκοποί κοινωνικής πολιτικής, όπως της πολιτικής της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης και τα μέσα επίτευξης των σκοπών αυτών είναι αναγκαία και πρόσφορα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, εν προκειμένω, η υπ' αρ. 10/2019 απόφαση της Διοικητικής Ολομέλειας του ΣτΕ επί του σχεδίου του νέου ΚΔΥ⁸⁷. Η άποψη που διατυπώθηκε (με ισχυρή μειοψηφία) είναι ότι αναφορικά με την ηλικία διορισμού των δικαστικών υπαλλήλων είναι σκόπιμη και δεν αντίκειται στην εν λόγω οδηγία η θέσπιση ανώτατου ορίου και μάλιστα του 48^{ου} έτους. Η άποψη αυτή της Διοικητικής Ολομέλειας στηρίχθηκε στο σκεπτικό ότι «...θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ιδιαίτερη φύση των καθηκόντων τους που απαιτούν συνεχή ενημέρωση ως προς τις διαδικαστικές και νομοθετικές αλλαγές, αλλά και τις νέες τεχνολογίες, δεδομένου ότι όλες οι υπηρεσίες των δικαστηρίων έχουν μηχανογραφηθεί, εγρήγορση πνεύματος, ταχύτητα και αυξημένες αντοχές προκειμένου να συμμετέχουν σε πολύωρες συνεδριάσεις και να κρατούν ακριβή πρακτικά υπό πίεση χρόνου, αλλά και να συναλλάσσονται με πολυπληθές, επίμονο και

---

⁸⁷ Βλ. σελ. 6.

μερικές φορές πειστικό κοινό». Σύμφωνα με τη Διοικητική Ολομέλεια, στη θέσπιση του ανωτέρω ανώτατου ορίου ηλικίας συνηγορεί και το γεγονός ότι και για τους δικαστικούς λειτουργούς υπάρχει, αντίστοιχα, πρόβλεψη ανώτατου ορίου ηλικίας (45^ο)⁸⁸.

Ωστόσο η άποψη αυτή δεν υιοθετήθηκε τελικά από την οικεία νομοπαρασκευαστική επιτροπή, καθώς θεωρήθηκε ότι δεν υφίσταται μεν ad hoc νομολογία για τους δικαστικούς υπαλλήλους, είτε ανώτατου ελληνικού δικαστηρίου είτε του ΔΕΕ, ενόψει όμως της ιδιαίτερα αυστηρής και προστατευτικής προσέγγισης του τελευταίου αναφορικά με το εν λόγω δικαίωμα, θα ήταν αμφίβολο αν θα θεωρούσε συμβατή με την οδηγία τη θέσπιση ανώτατου ορίου ηλικίας, γεγονός που θα οδηγούσε σε ακύρωση των σχετικών διαγωνισμών και συνακόλουθα στη διακύβευση της πλήρωσης των υπαρχουσών κενών θέσεων στα δικαστήρια. Δεύτερον, δεδομένου ότι σκοπός της οδηγίας είναι η προστασία του δικαιώματος πρόσβασης στην εργασία των ανθρώπων όλων των ηλικιών και ιδίως των νέων και των μεσηλικών που αντιμετωπίζουν εντονότερα το πρόβλημα της ανεργίας. Και τρίτον, καθώς έκρινε ότι εν τοις πράγμασι δεν υφίσταται κίνδυνος διορισμού σημαντικού αριθμού υπαλλήλων άνω των 48 ετών, ιδίως για τον κλάδο των Γραμματέων, λόγω του ότι με τον νέο ΚΔΥ προβλέπεται η πλήρωση των θέσεων αυτών να γίνεται αποκλειστικά κατόπιν επιτυχίας σε εξετάσεις, οι οποίες απαιτούν αντοχή και ενημέρωση στις νεότερες εξελίξεις, και όχι με «σειρά προτεραιότητας»⁸⁹.

Μολονότι οι παρατηρήσεις της Διοικητικής Ολομέλειας του ΣτΕ σχετικά με τις ιδιαίτερες συνθήκες άσκησης των καθηκόντων των δικαστικών υπαλλήλων είναι εύστοχες, φαίνεται ότι η νομοπαρασκευαστική επιτροπή, στηριζόμενη στα ως άνω εύλογα επιχειρήματα, κινήθηκε προς τη σωστή κατεύθυνση. Σημειωτέον ότι σχετικές παρατηρήσεις δε διατυπώθηκαν από τις Διοικητικές Ολομέλειες των υπόλοιπων ανώτατων δικαστηρίων. Περαιτέρω, πράγματι, η νομολογία του ΔΕΕ είναι ιδιαίτερα προστατευτική και υιοθετεί αυστηρή προσέγγιση στην ερμηνεία των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας⁹⁰. Σύμφωνα

---

⁸⁸ Το όριο αυτό έχει ήδη μεταβληθεί από το 45ο στο 40ο έτος δυνάμει του άρθρου 17 παρ.1β' Ν. 4871/2021 με σκοπό, σύμφωνα με την οικεία αιτιολογική έκθεση, την εισαγωγή νεότερων δικαστικών λειτουργών με ικανό ηλικιακό περιθώριο ώστε να σταδιοδρομήσουν σε όλους ή στους περισσότερους βαθμούς.

⁸⁹ Αιτιολογική έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22), σελ. 106-108.

⁹⁰ Βλ. Υποθέσεις ΔΕΕ C-447/09 Reinhard Prigge and Others εναντίον Deutsche Lufthansa AG, C-229/08 Wolf εναντίον Stadt Frankfurt am Main, όπου τονίζεται ότι η χρήση της ηλικίας ως παράγοντα διασφάλισης της σωματικής ικανότητας θα πρέπει να εξετάζεται λεπτομερώς και με αυστηρότητα.

με αυτό, η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να θεωρείται δικαιολογημένη σε πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, όταν ένα χαρακτηριστικό που συνάπτεται με την ηλικία συνιστά ουσιαστική και καθοριστική προϋπόθεση λόγω της φύσης των καθηκόντων, όπως π.χ. στην υπόθεση Wolf, στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι στην περίπτωση της πρόσληψης πυροσβεστών⁹¹, η θέσπιση του ανωτάτου ορίου ηλικίας των 30 ετών είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της υπηρεσιακής ετοιμότητας και της καλής λειτουργίας της υπηρεσίας. Σε αυτό το συμπέρασμα κατέληξε, δε, μόνο, αφού διαπίστωσε ότι, με βάση τα επιστημονικά δεδομένα που του υποβλήθηκαν, ορισμένα καθήκοντα, όπως λ.χ. η κατάσβεση των πυρκαγιών, απαιτούσαν ιδιαίτερα αυξημένες σωματικές ικανότητες. Αντίθετα στην υπόθεση Mario Vital Pérez κατά Ayuntamiento de Oviedo, που αφορούσε την πρόσληψη αστυνομικών της τοπικής αστυνομίας, δεν δέχτηκε ότι ήταν δικαιολογημένη η διαφορετική μεταχείριση με τη θέσπιση ανωτάτου ορίου ηλικίας των 30 ετών.

β. Κωλύματα διορισμού

Κωλύματα διορισμού των δικαστικών υπαλλήλων αποτελούν η μη εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεων, η καταδίκη ή η παραπομπή για κακουργήματα ή ορισμένα περιοριστικώς απαριθμούμενα πλημμελήματα, η θέση σε στερητική ή επικουρική δικαστική συμπαράσταση, καθώς και η απόλυση από θέση του Δημοσίου ή ΟΤΑ ή άλλου νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα στην περίπτωση που επιβλήθηκε η πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης ή λόγω καταγγελίας της σύμβασης εργασίας για σπουδαίο λόγο που ανάγεται σε υπαιτιότητά τους. Καταρχήν τα κωλύματα αυτά δεν παρουσιάζουν διαφοροποίηση σε σχέση με τα προβλεπόμενα στον ΥΚ, εκτός από το κώλυμα της ποινικής καταδίκης και υποδικίας και της απόλυσης από άλλη θέση για πειθαρχικούς λόγους, όπως αναφέρεται αναλυτικότερα παρακάτω.

Συγκεκριμένα, εισάγεται διαφοροποίηση με τη νέα ρύθμιση του ΚΔΥ, η οποία ορίζει ότι σε περίπτωση παραπομπής για ποινικό αδίκημα που προβλέπεται στο άρθρο 7 παρ. 1^α, δίνεται μεν η δυνατότητα συμμετοχής στις διαδικασίες επιλογής προσωπικού, ωστόσο, απαραίτητη προϋπόθεση για τον διορισμό αποτελεί η έκδοση στο μεταξύ αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης ή αμετάκλητου αθωωτικού βουλεύματος. Επίσης, κώλυμα διορισμού συνιστά και η αμετάκλητη καταδίκη σε ποινή στερητική της ελευθερίας, διάρκειας άνω του ενός έτους, για έγκλημα τελεσθέν εκ δόλου. Η απαγόρευση αυτή δεν προβλέπεται στον ΥΚ.

---

⁹¹ Υπόθεση ΔΕΕ C-229/08 Wolf εναντίον Stadt Frankfurt am Main.

Σύμφωνα με την οικεία αιτιολογική έκθεση, η διαφοροποίηση αυτή έχει εισαχθεί λόγω της ιδιαιτερότητας της θέσης των δικαστικών υπαλλήλων, για τους οποίους είναι σκόπιμο να απαιτούνται μείζονα προσόντα αναγόμενα στο ήθος τους.

Το σκοπό ανάδειξης της ιδιαιτερότητας αυτής εξυπηρετεί και η διάταξη του ΚΔΥ που προβλέπει κώλυμα σε περίπτωση απόλυσης από θέση του δημοσίου λόγω της επιβολής της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης ή λόγω καταγγελίας της σύμβασης εργασίας για σπουδαίο λόγο αναγόμενο σε υπαιτιότητά τους, το οποίο σε αντίθεση με την πρόβλεψη του ΥΚ, δεν εκλείπει μετά την πάροδο πενταετίας. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, η ρύθμιση αυτή έχει τεθεί, καθώς είναι σκόπιμο για τους δικαστικούς υπαλλήλους να απαιτούνται μείζονα προσόντα που να ανάγονται στη συναίσθηση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος.

γ. Ειδικά τυπικά προσόντα διορισμού

Πέρα από τα γενικά τυπικά προσόντα και την απουσία κωλυμάτων, η νομοθεσία μπορεί να ορίζει περαιτέρω προϋποθέσεις, ανάλογα με την κατηγορία που θα ενταχθεί ο υποψήφιος ή τη συγκεκριμένη θέση που θα καταλάβει, όπως είναι οι τίτλοι σπουδών, τα πιστοποιητικά εμπειρίας, η προϋπηρεσία κλπ, εκ των οποίων συνάγεται η κατοχή των αναγκαίων γνώσεων και ικανοτήτων για την επιτέλεση των αντίστοιχων καθηκόντων.⁹² Πρόκειται για τα ειδικά τυπικά προσόντα.

Στον ΚΔΥ γίνεται σχετική μνεία στο άρθρο 22, όπου αναφέρεται το τυπικό προσόν διορισμού για κάθε κατηγορία, δηλαδή ο αντίστοιχος τίτλος σπουδών σύμφωνα και με το π.δ. 50/2001 (Α΄39)⁹³. Για την πλήρωση θέσεων ΠΕ Γραμματέων προβλέπεται πλέον με τον νέο

---

⁹²Σπηλιωτόπουλος Επ., Χρυσανθάκης Χ., *Βασικοί θεσμοί Δημοσιοϋπαλληλικού Δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ.51.

⁹³ Στον προϊσχύσαντα ΚΔΥ προβλεπόταν ότι με προεδρικό διάταγμα θα γινόταν καθορισμός των ειδικότερων τίτλων σπουδών των απαιτούμενων για κάθε κλάδο και ειδικότητα, των τυχόν πρόσθετων ειδικών προσόντων, του τρόπου, με τον οποίο αποδεικνύεται η συνδρομή τους και των καθηκόντων κάθε κλάδου της ίδιας ή διαφορετικής κατηγορίας καθώς και κάθε σχετικού θέματος. Μέχρι την έκδοση του ανωτέρω προεδρικού διατάγματος, ως προς τα τυπικά προσόντα, εφαρμόζονταν οι διατάξεις που ίσχυαν ειδικά για δικαστικούς υπαλλήλους και, αν δεν υπήρχαν, εφαρμόζονταν αναλογικά οι ισχύουσες για τους δημοσίους διοικητικούς υπαλλήλους διατάξεις. Το ως άνω προεδρικό διάταγμα δεν είχε εκδοθεί, οπότε σύμφωνα και με την νομολογία του ΣτΕ, εφαρμόζονταν ο Ν. 294/1976, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν.1968/1991, που προέβλεπε τίτλους συγκεκριμένων γνωστικών πεδίων για το διορισμό σε θέσεις του εν λόγω προσωπικού - βλ.ΣτΕ 2996/2005, ΣτΕ

ΚΔΥ ότι απαιτείται πανεπιστημιακό πτυχίο οποιουδήποτε γνωστικού πεδίου, σε αντίθεση με το προγενέστερο καθεστώς.

3. Διαδικασία διορισμού – τοποθέτηση

Από τη στιγμή που ο δικαστικός υπάλληλος επιλεγεί, διορίζεται και τοποθετείται σε δικαστική υπηρεσία με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, περίληψη της οποίας δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης. Η τοποθέτηση, όπως προβλέπεται σύμφωνα και με συνταγματική επιταγή (άρθρο 92 παρ. 3 Σ), με εξαίρεση την περίπτωση που γίνεται σε ορισμένο δικαστήριο ή εισαγγελία, πραγματοποιείται κατόπιν απόφασης του οικείου υπηρεσιακού συμβουλίου (άρθρο 12 παρ. 2 ΚΔΥ), κάτι το οποίο δεν απαιτείται για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους.

Η υπαλληλική σχέση, η οποία αποτελεί μία ειδική νομική σχέση που συνάπτεται με το κράτος, καταρτίζεται δια του διορισμού και της αποδοχής του, η οποία δηλώνεται δια της ορκωμοσίας, πριν από την οποία δεν επιτρέπεται η ανάληψη υπηρεσίας.

IV. Οι ειδικές συνταγματικές εγγυήσεις των δικαστικών υπαλλήλων

Οι συνταγματικές εγγυήσεις υπέρ των δικαστικών υπαλλήλων είναι παρεμφερείς με τις συνταγματικές εγγυήσεις υπέρ των δημοσίων υπαλλήλων και των δικαστών⁹⁴. Ως προς την υπηρεσιακή τους κατάσταση, το Σύνταγμα με το άρθρο 92, το οποίο εντάσσεται στο τμήμα που αφορά τη δικαστική εξουσία, καθιερώνει, όπως έχει ήδη επισημανθεί, ειδικό καθεστώς. Η ως άνω διάταξη είναι ειδικότερη του άρθρου 103 Σ, το οποίο αφορά τους διοικητικούς υπαλλήλους και εντάσσεται στο τμήμα που αφορά τη διοίκηση. Οι δικαστικοί υπάλληλοι περιβάλλονται με ιδιαίτερες προσωπικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας, ανάλογες με πολλές από τις εγγυήσεις που αναγνωρίζονται και στους δικαστικούς λειτουργούς, λαμβανομένης υπόψη της πολύτιμης συμβολής τους στην απρόσκοπτη λειτουργία των δικαστηρίων⁹⁵. Οι εγγυήσεις αυτές, πέραν των σκοπών που υπηρετούν για όλους τους δημοσίους υπαλλήλους, που

219/2009, βλ. και απάντηση Υπουργού Δικαιοσύνης, Σταύρου Κοντονή στην υπ' αρ. 4410/22-03-2017 ερώτηση του βουλευτή Γ. Μαυρωτά με θέμα «Κριτήρια καθορισμού προσόντων ΠΕ Γραμματέων».

⁹⁴ Σπυρόπουλος Φ., ό.π., σελ. 446.

⁹⁵ Δετσαρίδης Χρ., ό.π., σελ.1400, Κλαμαρής Ν./Κουσουλής Σ./Πανταζόπουλος Σ., *Πολιτική Δικονομία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, ΑΕ, 2016, σελ. 52, Νίκας Ν., *Πολιτική Δικονομία*, τομ. 1, Εκδόσεις Σάκκουλα ΑΕ, 2020, σελ. 79, Κεραμεύς Κ., ό.π., σελ. 112.

συνίστανται κυρίως στη δημιουργία υπαλληλικού σώματος που επιτελεί τα καθήκοντά του με ασφάλεια, ανεπηρέαστο από κυβερνητικές εναλλαγές και κομματικές επιρροές, χάριν της διασφάλισης της συνέχειας, της ουδετερότητας και της εύρυθμης λειτουργίας των διοικητικών υπηρεσιών, κατατείνουν επιπλέον στη διασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας έναντι ιδίως της εκτελεστικής εξουσίας, το οποίο αποτελεί συστατικό στοιχείο της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά και η μειοψηφία της απόφασης της Ολομέλειας του ΣτΕ υπ' αρ. 3178/2014, οι εγγυήσεις αυτές έχουν σκοπό αφενός μεν την θωράκιση του εν λόγω προσωπικού, αφετέρου τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας των δικαστηρίων⁹⁶. Για το λόγο αυτό, οι δικαστικοί υπάλληλοι προστατεύονται εντονότερα με τις εγγυήσεις αυτές σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους.

Περαιτέρω, πέραν των ειδικών συνταγματικών εγγυήσεων, οι δικαστικοί υπάλληλοι απολαμβάνουν, όπως και οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι, όλα τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα, όπως είναι το δικαίωμα της έκφρασης (άρθρα 5, 14, 29 παρ. 3 Σ), η συνδικαλιστική ελευθερία (άρθρο 23 παρ.1) και τα συναφή με αυτή δικαιώματα της συλλογικής αυτονομίας (άρθρο 22 Σ) και της απεργίας (άρθρο 23 παρ. 2) κ.ο.κ., με τους αντίστοιχους, λόγω της ειδικής σχέσης που τελούν με το κράτος, περιορισμούς σε σχέση με τους υπόλοιπους πολίτες. Διαφοροποίηση υφίσταται σε σχέση με το δικαίωμα των υπαλλήλων του νέου ειδικού κλάδου ΠΕ Τεκμηρίωσης και Επικουρίας Δικαστικού Έργου για συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας, που επιτρέπεται υπό τους αυστηρότερους όρους που επιτρέπεται και για τους δικαστικούς λειτουργούς και όσοι παραιτούνται για να ανακηρυχθούν υποψήφιοι σε εκλογές δεν επανέρχονται στην υπηρεσία (άρθρο 51 παρ. 1^α ΚΔΥ). Επειδή οι δικαστικοί λειτουργοί, όπως και όσοι υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας αποτελούν το «σκληρό πυρήνα» του κράτους⁹⁷, υφίστανται για αυτούς πολύ αυστηρότεροι περιορισμοί στην άσκηση των θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων που μπορεί να φτάνουν και μέχρι την απόλυτη απαγόρευσή τους, όπως στην περίπτωση του δικαιώματος της απεργίας και των οποιοδήποτε μορφής εκδηλώσεων υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος. Λόγω της εγγύτητας των καθηκόντων του νέου ειδικού ως άνω κλάδου προς τα καθήκοντα των δικαστικών λειτουργών, ο νέος Κώδικας εισήγαγε και την παραπάνω σύγκλιση ως προς το ως άνω αναφερθέν δικαίωμα. Ως προς τα υπόλοιπα δεν υφίστανται

---

⁹⁶ Βλ. και ΣτΕ Ολ. 3773/2011, Ολ. 2909/1986.

⁹⁷ Χρυσόγονος Κ., *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 303.

διαφοροποιήσεις στην άσκησή τους σε σχέση με τους λοιπούς δημοσίους υπαλλήλους και για το λόγο αυτό δε θα αναπτυχθούν περαιτέρω.

Προκειμένου να ερμηνευτεί καλύτερα το υφιστάμενο πλαίσιο συνταγματικής προστασίας των δικαστικών υπαλλήλων, στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να επιχειρηθεί μία σύντομη ιστορική επισκόπηση με βάση τα προϊσχύσαντα μέχρι σήμερα Συντάγματα.

A. Σύντομη ιστορική ανασκόπηση της συνταγματικής προστασίας των δικαστικών υπαλλήλων σε σχέση με τους δημοσίους υπαλλήλους και τους δικαστικούς λειτουργούς

Διαχρονικά παρατηρείται ότι ο συνταγματικός νομοθέτης επιφυλάσσει, σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, ξεχωριστή ρύθμιση για τους δικαστικούς, τους οποίους, μαζί με τους εισαγγελικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, εντάσσει στο τμήμα που αφορά τον τρίτο πυλώνα της δημοκρατίας. Ήδη στα επαναστατικά Συντάγματα καθιερώνεται η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι των άλλων δύο, της βουλευτικής και της εκτελεστικής, χωρίς όμως να γίνεται κάποια μνεία στο σώμα των δικαστικών υπαλλήλων. Η πρώτη αναφορά πραγματοποιείται στο Σύνταγμα του 1844 με τη διάταξη του άρθρου 96, η οποία προβλέπει ότι: «Τα προσόντα των δικαστικών υπαλλήλων θέλουν ορισθή δι' ειδικού νόμου».

Επίσης, κατοχυρώνεται η ισοβιότητα των δικαστών από το βαθμό του Πρωτοδίκη και άνω, η οποία εξαρτήθηκε όμως από την έκδοση νόμου, που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, παραμένοντας έτσι γράμμα κενό περιεχομένου⁹⁸ (άρθρο 87). Από την ισοβιότητα εξαιρούνται ρητά οι Εισαγγελείς, Αντεισαγγελείς και Ειρηνοδίκες (άρθρο 88).

Περαιτέρω, ως προς την εγγύηση της μονιμότητας και τα προσόντα των δημοσίων υπαλλήλων δε γίνεται καμία νύξη. Όπως και υπό το προηγούμενο καθεστώς, διορίζονταν και απολύονταν με ευνοιοκρατικά κριτήρια, κατά τη διάκριση της εκτελεστικής εξουσίας.

Στο Σύνταγμα του 1864 επαναλαμβάνεται η ίδια ρύθμιση για τους δικαστικούς υπαλλήλους με την προσθήκη του χρονικού ορίου της τριετίας για την ψήφιση του σχετικού με τον ορισμό των προσόντων τους νόμου.

Η ίδια ρύθμιση προβλέπεται επίσης και για τους δικαστές από το βαθμό του Πρωτοδίκη και άνω, με τη διαφορά ότι η ισοβιότητα εξαρτάται από την πάροδο ορισμένου χρόνου (άρθρο 88). Οι Εισαγγελείς, Αντεισαγγελείς και Ειρηνοδίκες εξακολουθούν να μην απολαμβάνουν ισοβιότητας ούτε μονιμότητας (άρθρο 90). Για πρώτη φορά γίνεται πρόβλεψη

---

⁹⁸ Παναγοπούλου Μαρία – Ελένη, ό.π., σελ. 25.

περί συντάξεως νόμου που θα ορίζει τα προσόντα των εν γένει υπαλλήλων, διάταξη όμως που παρέμεινε γράμμα νεκρό.

Ακολουθεί το Σύνταγμα του 1911, το οποίο υπήρξε πραγματικά καινοτόμο. Για πρώτη φορά, με το άρθρο 102, κατοχυρώνεται σε συνταγματικό επίπεδο ο θεσμός της μονιμότητας των διοικητικών εν γένει υπαλλήλων από του οριστικού διορισμού τους και υπό τον όρο ότι υφίστανται οι σχετικές υπηρεσίες. Ωστόσο αυτό συναρτήθηκε με τη λειτουργία του ΣτΕ, η οποία πραγματοποιήθηκε δεκαοκτώ έτη αργότερα. Ορίστηκε, επίσης, ότι οι υπάλληλοι αυτοί, πλην της περίπτωσης της παύσης δυνάμει δικαστικής απόφασης, δε μετατίθενται χωρίς σύμφωνη γνωμοδότηση ούτε απολύονται ή υποβιβάζονται χωρίς ειδική απόφαση οργανωμένου και εκ μονίμων υπαλλήλων κατά τα δύο τρίτα τουλάχιστον αποτελούμενου συμβουλίου, η οποία υπόκειται σε προσφυγή ενώπιον του ΣτΕ. Περαιτέρω, υπήρξε πρόβλεψη για τον ορισμό των προσόντων τους διά νόμου (άρθρο 102).

Ως διοικητικοί υπάλληλοι σύμφωνα με την ανωτέρω συνταγματική διάταξη στην οποία γίνεται ήδη αναφορά στην ΣτΕ Ολ. 74/1929, αποσαφηνίζεται από τον εισηγητή της πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, ότι «εννοούνται πάντες οι υπάλληλοι πλην των στρατιωτικών, ναυτικών και δικαστικών»⁹⁹.

Πολύ σημαντική υπήρξε η συμβολή του Συντάγματος του 1911 και στην ουσιαστικότερη κατοχύρωση της δικαστικής ανεξαρτησίας, με τη θέσπιση πρωτοφανών εγγυήσεων¹⁰⁰. Καθοριστικός ήταν ο ρόλος που διαδραμάτισε ο τότε Υπουργός Δικαιοσύνης Νικόλαος Δημητρακόπουλος προς την κατεύθυνση αυτή. Ειδικότερα, διατηρήθηκε η εγγύηση της ισοβιότητας των δικαστικών λειτουργιών από το βαθμό του Πρωτοδίκη και άνω και για πρώτη φορά κατοχυρώνεται αυξημένη μονιμότητα, υπό τον όρο ύπαρξης των σχετικών υπηρεσιών για τους Εισαγγελείς, Αντεισαγγελείς, Ειρηνοδίκες, Πταισματοδίκες, Γραμματείς και Υπογραμματείς των Δικαστηρίων και των Εισαγγελιών, Συμβολαιογράφους και Φύλακες Υποθηκών και Μεταγραφών (άρθρο 88). Σύμφωνα με την κρατούσα τότε ορολογία, όλοι οι ανωτέρω υπάγονται στην έννοια του δικαστικού υπαλλήλου, η οποία

---

⁹⁹ Συμεωνίδης Ι., *Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων στην εποχή των μνημονίων*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 3.

¹⁰⁰ Αλιβιζάτος Νικ., *Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία 1800-2010*, Εκδόσεις Πόλις, 2011, σελ. 165.

χρησιμοποιείται υπό ευρεία έννοια. Σε αυτή περιλαμβάνονται τόσο οι δικαστικοί και εισαγγελικοί λειτουργοί, όσο και οι εν στενή εννοία δικαστικοί υπάλληλοι¹⁰¹.

Για όλους, είτε αυτοί απολαμβάνουν ισοβιότητας είτε μονιμότητας, εισάγονται κοινές προσωπικές εγγυήσεις. Συγκεκριμένα, απαριθμούνται περιοριστικά οι λόγοι παύσης, ορίζοντας ότι δεν δύνανται να παυθούν άνευ δικαστικής απόφασης είτε κατ' ακολουθία ποινικής καταδίκης, είτε λόγω πειθαρχικών παραπτωμάτων ή νόσου ή ανεπάρκειας. Επίσης, προσδιορίζεται χρονικά το όριο συνταξιοδότησής τους (άρθρο 88). Τέλος, καθιερώνεται η ίδρυση Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, το οποίο απαρτίζεται από μέλη του Αρείου Πάγου, στο οποίο ανήκει κατά αποκλειστικότητα η αρμοδιότητα για την προαγωγή, τοποθέτηση και μετάθεση των εν γένει δικαστικών υπαλλήλων, εκτός των Υπογραμματέων και του Προέδρου, Αντιπροέδρων και Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου (άρθρο 90), ενώ σχετική πρόβλεψη υπάρχει και για τον ορισμό των προσόντων τους από το νόμο (άρθρο 89).

Παρατηρείται λοιπόν ότι σε σχέση με τους διοικητικούς υπαλλήλους, οι υπηρεσιακές μεταβολές των δικαστικών υπαλλήλων εκτός των υπογραμματέων διενεργούνται από συμβούλιο το οποίο συγκροτείται αμιγώς από δικαστές και όχι από υπαλλήλους. Ενώ δεν προβλέπεται και η δυνατότητα άσκησης προσφυγής στο ΣτΕ, όπως ορίζεται για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους.

Οι ανωτέρω διατάξεις με κάποιες παραλλαγές επαναλήφθηκαν και στα επόμενα Συντάγματα. Στο Σύνταγμα του 1927 τίθεται ως όρος της εγγύησης της μονιμότητας εκτός από την ύπαρξη των σχετικών υπηρεσιών και η ύπαρξη θέσης, τόσο για τους δικαστικούς υπαλλήλους που απολαμβάνουν μονιμότητας, όσο και για τους διοικητικούς υπαλλήλους.

Αντίθετα στο Σύνταγμα του 1952 επανέρχεται η ρύθμιση του Συντάγματος του 1911 για τους δικαστικούς υπαλλήλους, συναρτώντας τη μονιμότητα από την ύπαρξη των σχετικών υπηρεσιών μόνο (άρθρο 88), ενώ για τους διοικητικούς υπαλλήλους, εξακολουθεί να ισχύει η διπλή ως άνω συνθήκη.

---

¹⁰¹ Βαζιντάρης Π., *Η συμβολή του Νικόλαου Δημητρακόπουλου στην αποκατάσταση του κύρους της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα (1910-1912)*, σε: ΔιΔικ 6/2006, σελ. 1430.

Β. Το ειδικό συνταγματικό καθεστώς των δικαστικών υπαλλήλων σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα 1975/1986/2001/2008/2019

Το Σύνταγμα του 1975 αφιερώνει στη δικαστική εξουσία το πέμπτο τμήμα του, το οποίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο με τίτλο «Δικαστικοί λειτουργοί και υπάλληλοι» και το δεύτερο με τίτλο «Οργάνωση και δικαιοδοσία των δικαστηρίων». Παρατηρείται, συνεπώς, σαφής διάκριση μεταξύ των δικαστικών λειτουργών, στους οποίους αναφέρονται τα πρώτα πέντε άρθρα του πρώτου μέρους και των δικαστικών υπαλλήλων, των οποίων όλες οι διατάξεις που αφορούν την υπηρεσιακή τους κατάσταση, οι οποίες καθιερώνουν το ειδικό καθεστώς που τους διέπει, συγκεντρώνονται πλέον στο έκτο άρθρο του μέρους αυτού, το άρθρο 92 Σ. Ειδικότερα, κατοχυρώνονται οι κάτωθι συνταγματικές εγγυήσεις:

1. Η μονιμότητα

Στο άρθρο 92 παρ. 1 Σ προβλέπεται ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι είναι μόνιμοι και εισάγονται συγκεκριμένοι και αποκλειστικοί (αναφέρεται η λέξη «μόνο») λόγοι παύσης και ειδικότερα η παύση με δικαστική απόφαση εξαιτίας ποινικής καταδίκης ή με απόφαση δικαστικού συμβουλίου για βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα, ασθένεια ή αναπηρία ή υπηρεσιακή ανεπάρκεια. Με τη διάταξη αυτή κατοχυρώνεται η αρχή της μονιμότητας για τους δικαστικούς υπαλλήλους.

Μονιμότητα είναι ο θεσμός, σύμφωνα με τον οποίο η υπαλληλική σχέση μετά την ίδρυσή της, μπορεί να λυθεί μόνο για ορισμένους περιοριστικά αναφερόμενους λόγους¹⁰², μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η κατάργηση της οργανικής θέσης που κατέχει ο υπάλληλος. Σκοπός της υιοθέτησης του εν λόγω θεσμού, εκτός από την προστασία των υπαλλήλων από τις αυθαίρετες εκ μέρους της εκτελεστικής εξουσίας απολύσεις, είναι, όπως αναφέρθηκε, κυρίως η δημιουργία ενός σώματος υπαλλήλων, το οποίο να μπορεί να αποσιωθεί απερίσπαστο στην εκτέλεση των καθηκόντων του, απαλλαγμένο από κομματικές επιρροές και ανεπηρέαστο από τις κυβερνητικές μεταβολές, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ουδετερότητα των δημοσίων υπηρεσιών, η συνεχής, αδιάλειπτη, εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία τους¹⁰³. Διαφορετική είναι η έννοια του θεσμού της ισοβιότητας, που

---

¹⁰²Κονδύλης Βασ., *άρθρο 103 Σ*, σε: Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα – Κατ' άρθρο ερμηνεία* - Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017, σελ.1671, Σπηλιωτόπουλος Επ., Χρυσανθάκης Χαρ., ό.π. σελ. 59.

¹⁰³ Συμεωνίδης Ι., ό.π., σελ. 10 επ., Ράικος Αθ., ό.π., σελ. 19, Ρωξάνα Αικ., Μηνακάκη Τ., *Δημοσιοϋπαλληλικό Δίκαιο, Οδηγός μελέτης – βιβλιογραφία*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2008, σελ. 37, 38.

απολαμβάνουν οι δικαστικοί λειτουργοί, σύμφωνα με τον οποίο, αυτοί διατηρούνται σε ενεργό υπηρεσία, ακόμα και αν καταργηθεί η θέση που κατέχουν ή το δικαστήριο στο οποίο υπηρετούν. Η εγγύηση αυτή είναι σπουδαιότερη και μείζονα, καθώς προστατεύει τους απολαύοντες αυτής, τόσο έναντι της εκτελεστικής, όσο και έναντι της νομοθετικής λειτουργίας, σε αντίθεση με την εγγύηση της μονιμότητας που προστατεύει μόνο έναντι της εκτελεστικής εξουσίας¹⁰⁴.

Για τους δικαστικούς υπαλλήλους η εγγύηση της μονιμότητας τίθεται χωρίς όρο, σε αντιδιαστολή προς όσα προβλέπονται για τους δημοσίους διοικητικούς υπαλλήλους, για τους οποίους τελεί υπό τον όρο διατήρησης της θέσης που κατέχουν (άρθρο 103 παρ. 4) και για τους συμβολαιογράφους και τους υποθηκοφύλακες, για τους οποίους συνδέεται με τη διατήρηση των σχετικών υπηρεσιών ή θέσεων (άρθρο 92 παρ. 4). Η κατάργηση της θέσης δεν περιλαμβάνεται στους περιοριστικώς αναφερόμενους λόγους απόλυσης. Προκειμένου να εναρμονίζεται με τη συνταγματική πρόβλεψη¹⁰⁵ και ο ΚΔΥ δεν συγκαταλέγει την κατάργηση της θέσης στους λόγους λύσης της υπαλληλικής σχέσης. Σύμφωνα με το άρθρο 212 που την εξειδικεύει, ορίζεται ότι η υπαλληλική σχέση λύεται με το θάνατο, την έκπτωση λόγω απώλειας ιθαγένειας, την αποδοχή της παραίτησης, την οριστική παύση και την απόλυση λόγω ορίου ηλικίας. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 4 προβλέπεται ότι οι κατέχοντες τις καταργούμενες θέσεις δικαστικοί υπάλληλοι, ύστερα από αίτησή τους, μετατίθενται ή μετατάσσονται. Η δυνατότητα απόλυσης λόγω κατάργησης θέσης αποκλείεται, καθώς όπως αναφέρεται και στην οικεία αιτιολογική έκθεση αυτό δεν απαγορεύεται μεν, αλλά ούτε και επιβάλλεται (άρθρο 92 σε αντιπαραβολή με το άρθρο 103 Σ)¹⁰⁶.

Από τα πρακτικά των συζητήσεων για τη σύνταξη του Συντάγματος του 1975 φαίνεται ότι τέθηκε το σχετικό ζήτημα, ωστόσο δε διευκρινίστηκε ούτε κατά τις συζητήσεις ούτε στο τελικό κείμενο. Συγκεκριμένα, ο Α. Κανελλόπουλος επισημαίνει ότι: *«(...) Νομίζω όμως ότι έχει υπάρξει μία σύγχυση στο θέμα της ισοβιότητας όσον αφορά του δικαστικούς υπαλλήλους και εν συνεχεία Συμβολαιογράφους και μεταγραφοφύλακας. Και διά μεν τους Συμβολαιογράφους και μεταγραφοφύλακας έχει ξεκαθαριστεί το θέμα ότι δεν απολαμβάνουν*

---

¹⁰⁴ Παναγοπούλου Μαρία – Ελένη, ό.π., σελ. 16.

¹⁰⁵ Βλ. και Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων», 1999, Μέρος Ένατο.

¹⁰⁶ Αιτιολογική Έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22), σελ. 114.

ισοβιότητα. Ειδικά όμως προκειμένου περί των δικαστικών υπαλλήλων το σχέδιο ορίζει ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι δεν απολύονται παρά μόνον για παραπτώματα κλπ όχι για κατάργηση θέσεως. Πιο πάνω όμως αναφέρεται, ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι απολαύουν της μονιμότητας. Με την διατύπωση όμως αυτήν η μονιμότης είναι απλώς ψευδώνυμον. Στην ουσία και διά τους δικαστικούς υπαλλήλους ορίζεται η ισοβιότης. Δεν έχω αντίρρηση. Υπογραμμίζω απλώς το θέμα, όπως προκύπτει από το κείμενον και το θέτω υπ' όψιν του κυρίου Υπουργού της Δικαιοσύνης και της Εθνικής Αντιπροσωπείας να το σταθμίσουν (...)»¹⁰⁷.

Ζήτημα λοιπόν δημιουργείται σχετικά με την ερμηνεία της διάταξης αυτής. Από τη μία πλευρά υποστηρίζεται η άποψη ότι εν προκειμένω θεσπίζεται μία περίπτωση οιονεί ισοβιότητας. Ένα επιχείρημα το οποίο συνηγορεί υπέρ αυτής της εκδοχής αντλείται από τη διατύπωση του β' εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 92, το οποίο αναφέρεται στους λόγους παύσης των δικαστικών υπαλλήλων, καθώς οι ίδιοι λόγοι παύσης προβλέπονται και στο άρθρο 88 παρ. 4 και για τους δικαστικούς λειτουργούς, οι οποίοι απολαμβάνουν της εγγύησης της ισοβιότητας και των οποίων είναι αρωγοί στην άσκηση του δικαιοδοτικού τους έργου¹⁰⁸. Από τα πρακτικά των συζητήσεων της Βουλής προκύπτει ότι γίνεται μάλιστα αναφορά στο ότι πρέπει να ακολουθηθεί η ίδια διατύπωση των σχετικών διατάξεων¹⁰⁹.

Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται ότι ο συνταγματικός νομοθέτης χρησιμοποίησε τον όρο «μονιμότητα» με την έννοια που γίνεται δεκτή από τη νομολογία και τη θεωρία, δηλαδή συνδεδεμένη με την ύπαρξη της θέσης που κατέχει ο υπάλληλος και αν ήθελε τα αποτελέσματα της ισοβιότητας, θα ανέφερε ρητά τον όρο αυτό¹¹⁰.

Με τη δεύτερη αυτή ως άνω άποψη τάσσεται και η πάγια νομολογία του ΣτΕ. Χαρακτηριστικές είναι οι αποφάσεις υπ' αρ. 2295 και 2296/1990. Αφορμή για την έκδοση αυτών υπήρξαν οι αιτήσεις ακύρωσης δύο δικαστικών υπαλλήλων, λόγω της κατάργησης της ιεραρχικής βαθμίδας των θέσεων του Γραμματέα του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Γραμματέα της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1-3 του Ν. 1816/1988 και της αυτοδίκαιης απόλυσης των κατόχων των καταργούμενων θέσεων (άρθρο 2 παρ. 2 Ν. 1232/1982). Βάση της αίτησής τους αποτέλεσε η διατύπωση του άρθρου 92 παρ.

---

¹⁰⁷ Βουλή των Ελλήνων, Ε' Αναθεωρητική: *Σύνταγμα 1975 – Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής επί των Συζητήσεων του Συντάγματος 1975*, Αθήνα, Αύγουστος 1975, σελ. 638.

¹⁰⁸ Παναγοπούλου Μαρία-Ελένη, *Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων και η νομολογιακή επεξεργασία του θεσμού*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1986, σελ. 23.

¹⁰⁹ Βουλή των Ελλήνων, ό.π., σελ. 670.

¹¹⁰ Παναγοπούλου Μαρία-Ελένη, ό.π., σελ. 24.

1, το οποίο δεν περιλαμβάνει στους λόγους λύσης της υπαλληλικής σχέσης την απόλυση λόγω κατάργησης θέσης. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Ανώτατου Ακυρωτικού, οι δικαστικοί υπάλληλοι, λόγω της αποστολής τους ως βοηθητικών οργάνων της Δικαιοσύνης, περιβάλλονται με ειδικές εγγυήσεις ως προς την υπηρεσιακή τους κατάσταση, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η μονιμότητα. Έκρινε όμως ότι η έννοια της μονιμότητας αυτών, εκλαμβάνεται, όπως τη διαμόρφωσε η νομική θεωρία και η νομολογία των δικαστηρίων ιστορικά από τα διαδοχικά ισχύσαντα μέχρι σήμερα Συντάγματα, σε σχέση προς όλους τους μόνιμους δημοσίους υπαλλήλους γενικώς, δηλαδή η προστασία αυτή παρέχεται μόνον εφ' όσον υφίστανται οι κατεχόμενες οργανικές θέσεις. Εφόσον καταργηθεί νομοθετικά θέση δικαστικού υπαλλήλου, αίρεται και η προστασία της μονιμότητας αυτού και απολύεται. Η αντίθετη εκδοχή, ότι δηλαδή ο δικαστικός υπάλληλος δεν απολύεται, αλλά παραμένει στην υπηρεσία μετά την κατάργηση της κατεχομένης οργανικής θέσης του, θα προσέδιδε σε αυτόν την ιδιότητα του ισόβιου υπαλλήλου, και αυτό δε θα ήταν σύμφωνο με την βούληση του συντακτικού νομοθέτου, ο οποίος, επιφύλαξε την ισοβιότητα στους δικαστικούς λειτουργούς (άρθρο 88 παρ. 1 Συντάγματος).

Αξιοσημείωτη όμως είναι και η μειοψηφούσα άποψη, η οποία προέβη σε συνδυαστική ερμηνεία του ισχύοντος και του προγενέστερου συνταγματικού καθεστώτος σχετικά με τους τακτικούς διοικητικούς και τους δικαστικούς υπαλλήλους. Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1952, η μονιμότητα των γραμματέων και υπογραμματέων των δικαστηρίων και εισαγγελιών προϋπέθετε την ύπαρξη των σχετικών υπηρεσιών (άρθρο 88), ενώ των τακτικών διοικητικών υπαλλήλων την ύπαρξη των σχετικών υπηρεσιών και θέσεων (άρθρο 101). Αντίστοιχα, κατά το ισχύον Σύνταγμα, για τους δικαστικούς γραμματείς δεν τίθεται κάποιος όρος (άρθρο 92 παρ.1), ενώ για τους διοικητικούς υπαλλήλους συναρτάται προς την ύπαρξη των σχετικών θέσεων. Από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών, έκρινε ότι η συνταγματική προστασία της μονιμότητας των δύο αυτών κατηγοριών υπαλλήλων διαφέρει, δηλαδή ότι ενώ για τους διοικητικούς υπαλλήλους αρκεί απλή κατάργηση οργανικής θέσης, για τους δικαστικούς υπαλλήλους, προβλέπεται αυξημένη μονιμότητα, δηλαδή ότι θα πρέπει να καταργηθεί και η υπηρεσία και για το λόγο αυτό η κατάργηση των εν λόγω θέσεων αντίκειται στη διάταξη του άρθρου 92 παρ. 1 Σ.

Πράγματι, η ανωτέρω διάταξη παρουσιάζει μία αντίφαση. Ενώ καθιερώνει την εγγύηση της μονιμότητας, δεν περιλαμβάνει στους περιοριστικά αναφερόμενους λόγους πάυσης την κατάργηση οργανικής θέσης, παραπέμποντας με τον τρόπο αυτό στην έννοια της ισοβιότητας. Η ερμηνευτική εκδοχή που δέχεται την άποψη αυτή είναι από τη μία πλευρά τολμηρή, όπως όμως προκύπτει από τη γραμματική και συστηματική ερμηνεία των σχετικών

διατάξεων, η προστασία της μονιμότητας σε κάθε μία από τις δύο περιπτώσεις φαίνεται ότι διαφέρει, όπως καταλήγει και η άποψη της μειοψηφίας της ανωτέρω απόφασης του ΣτΕ, προσεγγίζοντας και ιστορικά το ζήτημα. Σε κάθε περίπτωση, προς αυτή την ερμηνεία φαίνεται ότι κλίνει, εναρμονιζόμενος με τη συνταγματική διάταξη, ο ισχύων ΚΔΥ, που αποκλείει τη δυνατότητα απόλυσης λόγω κατάργησης θέσης, όπως αντίστοιχα και ο προϊσχύσας ΚΔΥ, στον οποίο δεν προβλεπόταν στους λόγους λύσης της υπαλληλικής σχέσης.

Ανεξάρτητα, όμως, από την ερμηνευτική εκδοχή ως προς την ευρύτητα του περιεχομένου της με την οποία θα συνταχθεί κανείς, η μονιμότητα σύμφωνα με το Σύνταγμα αποτελεί βασικό συστατικό της ιδιότητας του δικαστικού υπαλλήλου. Σε αντίθεση με τους διοικητικούς υπαλλήλους, για τους οποίους στο άρθρο 103 παρ. 3 Σ ορίζεται ρητά ότι θέσεις ειδικού επιστημονικού, τεχνικού ή βοηθητικού προσωπικού υπάρχει δυνατότητα να πληρώνονται με προσωπικό με σχέση ιδιωτικού δικαίου, τέτοια πρόβλεψη δε γίνεται από τον Καταστατικό μας Χάρτη για την πλήρωση των κενών θέσεων δικαστικών υπαλλήλων. Για τους υπαλλήλους της κατηγορίας αυτής που προβλέπεται στο άρθρο 103 παρ. 3 Σ δεν κατοχυρώνεται η εγγύηση της μονιμότητας σε συνταγματικό επίπεδο. Δίνεται η δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να προβλέψει τους όρους πρόσληψης και ειδικές εγγυήσεις. Ήδη σε εφαρμογή της διάταξης του Συντάγματος έχει εκδοθεί ο Ν.993/1979 που εισάγει καθεστώς που προσομοιάζει με τη μονιμότητα, η οποία όμως μπορεί να καταργηθεί με νομοθετική διάταξη¹¹¹. Η συνταγματική μονιμότητα από την άλλη πλευρά, συνιστά ισχυρότερη εγγύηση από εκείνη που παρέχει ο κοινός νόμος, καθώς αίρεται με μεταβολή του Συντάγματος, το οποίο δεν είναι αδύνατο μεν, αλλά πολύ δυσχερέστερο¹¹². Ιδιαίτερα στην περίπτωση ενός τυπικού και αυστηρού Συντάγματος, όπως είναι το ελληνικό, που θεσπίζει περιορισμούς ως προς την έκταση και τη διαδικασία αναθεώρησής του.

Η σημασία της μονιμότητας εκ του Συντάγματος τονίζεται ιδιαίτερα και στην αιτιολογική έκθεση του νέου ΚΔΥ, σύμφωνα με την οποία ο δικαστικός υπάλληλος νοείται μόνο ως μόνιμος (βλ. και άρθρο 2 παρ. 2 ΚΔΥ), καθώς αυτό αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτέλεση του έργου του, το οποίο είναι συνυφασμένο με την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης¹¹³. Αφορμή για αυτή τη ρύθμιση υπήρξε το συνταγματικό πρόβλημα που

---

¹¹¹ Σπηλιωτόπουλος Επ., Χρυσανθάκης Χαρ., ό.π., σελ. 22.

¹¹² Παναγοπούλου Μαρία – Ελένη, ό.π., σελ. 18.

¹¹³ Αιτιολογική Έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22), σελ. 94.

προέκυψε με την τοποθέτηση στα δικαστήρια υπαλλήλων με σχέση ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου (ΙΔΑΧ), δυνάμει ειδικών νομοθετημάτων στο πλαίσιο του θεσμού της κινητικότητας των υπαλλήλων (Ν.4093/2012 και Ν.4172/2013), ζήτημα το οποίο διαγνώστηκε με την υπ' αρ. 3178/2014 απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ. Σημειωτέον ότι το πρόβλημα αυτό δεν είναι καινοφανές. Αντίστοιχο ζήτημα είχε κληθεί να τάμει το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο και με την υπ' αρ. 4930/1996 απόφασή του, με την οποία έκρινε επί αίτησης ακύρωσης απόφασης με την οποία μετατάχθηκε υπάλληλος ΙΔΑΧ σε θέση επιμελητή δικαστηρίων. Στην προκειμένη περίπτωση το ΣτΕ αποφάνθηκε ότι ενόψει των προβλεπόμενων στη συνταγματική ρύθμιση του άρθρου 92 για τη μονιμότητα των δικαστικών υπαλλήλων, η μεταφορά αυτή δεν ήταν νόμιμη και θα έπρεπε να ακυρωθεί. Λόγω όμως του μεγάλου αριθμού των υπαλλήλων ΙΔΑΧ που τοποθετήθηκαν στα δικαστήρια στο πλαίσιο του θεσμού της κινητικότητας, το θέμα αυτό αναδείχθηκε σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό.

α. Η περίπτωση της τοποθέτησης υπαλλήλων με σχέση ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου στις δικαστικές υπηρεσίες στο πλαίσιο της «κινητικότητας»

Στο πλαίσιο της «κινητικότητας», που σκοπό είχε τον εξορθολογισμό της κατανομής του προσωπικού του δημοσίου, μετατάχθηκαν υπάλληλοι ΙΔΑΧ και στα δικαστήρια, διατηρώντας την ίδια εργασιακή σχέση, σε συνιστώμενες προσωποπαγείς θέσεις ΔΕ διοικητικών γραμματέων. Το ΣτΕ κλήθηκε να αποφανθεί επί του ζητήματος της συνταγματικότητας των ως άνω μετατάξεων, κατόπιν αίτησης ακύρωσης που ασκήθηκε από το Σύλλογο Δικαστικών Υπαλλήλων Πειραιά κατά της οικείας υπουργικής απόφασης, με τον ισχυρισμό ότι η μεταφορά αυτή έχει δυσμενείς συνέπειες στη λειτουργία των δικαστηρίων και κατ' επέκταση στις συνθήκες εργασίας των δικαστικών υπαλλήλων. Η αίτηση ακύρωσης στηρίχθηκε στο ότι η ανωτέρω τοποθέτηση αντίκειται στο άρθρο 92 παρ. 1 και 3 Σ, που καθιερώνει τη μονιμότητα των δικαστικών υπαλλήλων και τη διενέργεια των υπηρεσιακών μεταβολών τους μετά από σύμφωνη γνώμη των υπηρεσιακών συμβουλίων, στον ΚΔΥ που ορίζει την ορκοδοσία ως προϋπόθεση κατάρτισης της υπαλληλικής σχέσης (άρθρα 11 και 65) και στον ΚΟΔΚΔΛ, που προβλέπει τα καθήκοντα των δικαστικών γραμματέων, τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την άσκηση δικαιοδοτικού έργου (άρθρα 7 και 10).

Προς επίρρωση των ανωτέρω, στην αίτηση γίνεται επίκληση, μεταξύ άλλων, και της υπ' αρ. 789/1991 Γνωμοδότησης του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, το οποίο σε αντίστοιχο ερώτημα, αποφάνθηκε ότι δεν είναι συνταγματικά επιτρεπτή η μεταφορά υπαλλήλων ΙΔΑΧ σε συνιστώμενες θέσεις δικαστικών υπαλλήλων με σχέση εργασίας

ιδιωτικού δικαίου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, οι δικαστικοί υπάλληλοι χαίρουν ιδιαίτερης συνταγματικής προστασίας, προκειμένου να θωρακιστούν με την εγγύηση της μονιμότητας εντονότερα απ' ό,τι οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι, ώστε να προστατευτεί ακόμα περισσότερο η δικαστική εξουσία κατά την απονομή της δικαιοσύνης έναντι της εκτελεστικής. Η προστασία αυτή και το σύστημα εποπτείας των δικαστικών υπαλλήλων, σύμφωνα με το οποίο ο συντακτικός νομοθέτης δεν ανέχεται την ανάμειξη οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας στους κόλπους των δικαστηρίων, προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης εξασφάλιση της ανεξαρτησίας τους, δεν προσιδιάζει με τους υπαλλήλους του δημοσίου που συνδέονται με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, οι οποίοι, επειδή δεν καλύπτονται από τη συνταγματική εγγύηση της μονιμότητας, δεν πληρούν τα εχέγγυα πλήρους ανεξαρτησίας από την εκτελεστική εξουσία κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο έκρινε ότι, όπως συνάγεται από το άρθρο 92 Σ, τις διατάξεις του ΚΔΥ και του ΚΟΔΚΔΛ, η οργάνωση και η στελέχωση των γραμματειών των δικαστηρίων και των εισαγγελιών γίνεται από δικαστικούς υπαλλήλους, οι οποίοι αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία υπαλλήλων που τυγχάνουν εγγυήσεων ως προς την συνολική υπηρεσιακή τους κατάσταση, μεταξύ των οποίων η μονιμότητα. Έκρινε, επιπρόσθετα, ότι από τις ίδιες διατάξεις δεν αποκλείεται η πρόσληψη στις γραμματείες των δικαστικών υπηρεσιών υπαλλήλων με σχέση εργασίας ΙΔΑΧ, κατόπιν νομοθετικής πρόβλεψης, αλλά υπό προϋποθέσεις διαδικαστικές και ουσιαστικές.

Ειδικότερα, αναφορικά με τη διαδικασία πρόσληψης, αποφάνθηκε ότι χρειάζεται προηγούμενη σύμφωνη γνώμη του οικείου υπηρεσιακού συμβουλίου, που θα κρίνει αν ο υπάλληλος έχει τα απαιτούμενα προσόντα, ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στα καθήκοντα της συγκεκριμένης θέσης.

Περαιτέρω, κρίθηκε ότι η πρόσληψη επιβάλλεται να συγκεντρώνει τις κάτωθι ουσιαστικές προϋποθέσεις: α) να μην καταλύεται ο συνταγματικός κανόνας της οργάνωσης και της στελέχωσης των δικαστικών υπηρεσιών με μόνιμους υπαλλήλους, β) να αναλαμβάνουν αρμοδιότητες τεχνικού ή ειδικού επιστημονικού χαρακτήρα που δικαιολογούνται από τη φύση της σχέσεως εργασίας τους και γ) να ανατίθενται στους μόνιμους δικαστικούς υπαλλήλους τα καθήκοντα που συνδέονται αναπόσπαστα με την άσκηση του δικαιοδοτικού έργου, όπως λ.χ. η συμμετοχή στη συγκρότηση των δικαστηρίων, στις συνεδριάσεις, στα δικαστικά συμβούλια, η σύνταξη πρακτικών κλπ.

Αντίθετη ήταν η άποψη της μειοψηφίας, σύμφωνα με την οποία είναι συνταγματικά ανεπίτρεπτη η πλήρωση θέσεων του εν λόγω προσωπικού με υπαλλήλους που έχουν

προσληφθεί με σχέση ΙΔΑΧ, καθότι το Σύνταγμα εντάσσει τη ρύθμιση της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστικών υπαλλήλων στο τμήμα Ε΄ που αφορά τη δικαστική εξουσία και όχι στο τμήμα ΣΤ΄ που είναι αφιερωμένο στη διοίκηση, όπως και στο ότι οι εγγυήσεις του άρθρου 92 Σ αποβλέπουν αφενός στη θωράκιση των υπαλλήλων, και αφετέρου στην πλήρη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας των δικαστηρίων. Επιπλέον, ενώ για τους διοικητικούς υπαλλήλους προβλέπεται η δυνατότητα πλήρωσης θέσεων με προσωπικό με σχέση ιδιωτικού δικαίου, για τους δικαστικούς υπαλλήλους δεν παρέχεται τέτοια ευχέρεια. Ερμηνεύοντας συνεπώς σύμφωνα με το Σύνταγμα τις διατάξεις των νομοθετημάτων για την κινητικότητα, καταλήγει στο ότι οι δικαστικοί υπάλληλοι δεν περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής τους και επομένως οι πράξεις που προβλέπουν τις μετατάξεις είναι παράνομες.

Κατά ειδική μειοψηφούσα γνώμη, η δημιουργία θέσεων προσωπικού που προσλαμβάνεται με σχέση ιδιωτικού δικαίου δεν είναι συνταγματικά ανεκτή, εν όψει της σαφούς διατύπωσης του άρθρου 92 παρ. 1, η οποία συνιστά ειδική ρύθμιση σε σχέση προς τη ρύθμιση του άρθρου 103 Σ. Είναι όμως συνταγματικά ανεκτή η ανάθεση σε τρίτα προς τη δικαστική λειτουργία πρόσωπα καθηκόντων βοηθητικών της λειτουργίας των δικαστηρίων, ειδικού τεχνικού ή επιστημονικού χαρακτήρα, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις.

Με βάση τα ανωτέρω, το ΣτΕ έκανε δεκτή την αίτηση, ακύρωσε την επίδικη υπουργική απόφαση και διέταξε την αναπομπή της υπόθεσης στη διοίκηση ώστε να τηρηθεί η συνταγματικώς προβλεπόμενη διαδικασία της κρίσης των υπό μετάταξη υπαλλήλων από το αρμόδιο υπηρεσιακό συμβούλιο, όπως και έγινε. Σε εναρμόνιση με το άρθρο 92 παρ. 3 Σ, τέθηκε σχετική διάταξη με το άρθρο 39 του Ν. 4250/2014, η οποία κατέλαβε και όσους υπαλλήλους με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου υπηρετούσαν ήδη.

Στην προκείμενη περίπτωση, μείζονα ζητήματα ήταν από τη μία πλευρά η συνταγματική επιταγή για το ιδιαίτερο καθεστώς των δικαστικών υπαλλήλων, το οποίο διαφύλαξε η Ολομέλεια του ΣτΕ, κρίνοντας ότι ο σκληρός πυρήνας του υποστηρικτικού έργου της δικαιοσύνης παραφυλάσσεται υπέρ των μόνιμων δικαστικών υπαλλήλων και από την άλλη η κάλυψη των δραματικών αναγκών των υποστελεχωμένων δικαστηρίων. Σε αυτά παρείχαν ανακούφιση εκατοντάδες ΙΔΑΧ, που προέρχονταν από διαθεσιμότητα, οι οποίοι και αυτοί με τη σειρά τους βρίσκονταν σε μία μετέωρη κατάσταση, σε μία εποχή που λόγω των μνημονιακών υποχρεώσεων της χώρας, η δυνατότητα προσλήψεων ήταν περιορισμένη (καθοριζόταν συγκεκριμένη αναλογία αριθμού προσλήψεων προς τις αποχωρήσεις) και ο κίνδυνος της απόλυσης ήταν μεγάλος. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του Υπουργού Δικαιοσύνης Αντώνιου Ρουπακιώτη στην επίκαιρη ερώτηση με αρ. 1283/8-4-2013 του βουλευτή Ιωάννη Πανούση σχετικά με τη μεταφορά υπαλλήλων ΙΔΑΧ στα δικαστήρια και

τα σοβαρά ζητήματα ακυροτήτων που δημιουργεί η συμμετοχή τους σε μεγάλο αριθμό υποθέσεων. Μεταξύ άλλων, ο Υπουργός αναφέρθηκε στη δραματική κατάσταση που επικρατεί στα δικαστήρια και στην υποχρέωση να αξιοποιηθεί προσωπικό από οπουδήποτε και εάν προέρχεται προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες στη λειτουργία τους, επικαλούμενος ότι σε περίπτωση έλλειψης γραμματέων, προβλέπεται (άρθρο 10 ΚΟΔΚΔΛ) δυνατότητα ανάθεσης προσωρινών καθηκόντων –τονίζοντας τον προσωρινό χαρακτήρα– από τον διευθύνοντα δικαστή σε οποιονδήποτε ημεδαπό. Προσέθεσε επίσης ότι δεν γνωρίζει να έχει υπάρξει πρόβλημα ακυρότητας της διαδικασίας λόγω της συμμετοχής σε αυτή υπαλλήλου ΙΔΑΧ.

Στην πράξη, η τήρηση των παραπάνω ουσιαστικών απαιτήσεων που όρισε η απόφαση της Ολομέλειας, δεν επέτρεπε να αξιοποιηθεί πλήρως το προσωπικό αυτό για την αποτελεσματική λειτουργία των δικαστηρίων και των εισαγγελιών, καθώς οι ανάγκες τους συνίστανται κατά κύριο λόγο στην άσκηση καθηκόντων που συνδέονται στενά με την άσκηση του δικαιοδοτικού έργου. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτό το σοβαρό ζήτημα των περιπτώσεων αδυναμίας νόμιμης συγκρότησης των δικαστηρίων, λόγω έλλειψης γραμματέων της έδρας και προς εξασφάλιση της ομαλής και απρόσκοπτης διεξαγωγής των δικών, όπως αναφέρει και η οικεία αιτιολογική έκθεση, προβλέφθηκε να ανατίθενται καθήκοντα γραμματέα έδρας στους εν λόγω υπαλλήλους με πράξη του διευθύνοντος το δικαστήριο (άρθρο 39 παρ. 3 Ν. 4250/2014, όπως η παράγραφος αυτή προστέθηκε με το άρθρο 41 του Ν. 4264/2014). Η διάταξη αυτή όμως δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει ουσιαστικά το πρόβλημα. Τα διοικητικά δικαστήρια μάλιστα, δεν την εφάρμοσαν, τηρώντας απαρέγκλιτα τα κριθέντα με την ανωτέρω απόφαση του ΣτΕ.

Για το λόγο αυτό, προκειμένου να αντιμετωπιστεί οριστικά το ζήτημα, επιλέχθηκε από τη Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για τη σύνταξη σχεδίου νέου ΚΔΥ, η λύση της μονιμοποίησης του προσωπικού ΙΔΑΧ, έπειτα από κρίση των δικαστικών υπηρεσιακών συμβουλίων, τα οποία διαθέτουν τα απαραίτητα εχέγγυα ορθής κρίσης και ανεξαρτησίας από την εκτελεστική εξουσία. Τονίστηκε δε¹¹⁴ ότι η μονιμοποίηση αυτή είναι συμβατή με το Σύνταγμα και έχει εξαιρετικό χαρακτήρα, δεδομένων των συγκεκριμένων συνθηκών και για το λόγο αυτό δεν περιέχεται πάγια διάταξη, αλλά η ρύθμιση γίνεται αποκλειστικά με μεταβατικού χαρακτήρα διάταξη.

---

¹¹⁴ Αιτιολογική Έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22) σελ. 165.

β. Η περίπτωση της προσυνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας και της κατάργησης κενών οργανικών θέσεων σύμφωνα με τον Ν. 4024/2011

Εκτός από την κινητικότητα, μεταξύ των μέτρων που περιλάμβανε ο Ν. 4024/2011, ήταν και ο θεσμός της προσυνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας ή εργασιακής εφεδρείας και της κατάργησης των κενών οργανικών θέσεων (άρθρο 33). Επιδιωκόμενος σκοπός, σύμφωνα με την οικεία αιτιολογική έκθεση, ήταν η επίτευξη εξορθολογισμού και περιορισμού του υπερδιογκωμένου δημοσίου τομέα, που δεδομένης και της οξείας δημοσιονομικής κρίσης, οδηγούσε σε υπέρμετρη επιβάρυνση των δημοσίων δαπανών. Ο θεσμός της προσυνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας προέβλεπε την αυτοδίκαιη απόλυση των πολιτικών δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων Ο.Τ.Α. και των υπόλοιπων Ν.Π.Δ.Δ., σε περίπτωση που μέχρι την 31/12/2013 σωρευτικά είχαν συμπληρώσει τριακονταπενταετή πραγματική και συντάξιμη υπηρεσία και τουλάχιστον το πεντηκοστό έτος της ηλικίας τους. Οι οργανικές θέσεις τους καταργούνται αυτοδικαίως και οι υπάλληλοι τίθενται σε διαθεσιμότητα, λαμβάνοντας για ένα διάστημα αποδοχές που αντιστοιχούν στο 60% του βασικού τους μισθού.

Η ρύθμιση αυτή επικρίθηκε έντονα από τη θεωρία¹¹⁵, τόσο ως αντισυνταγματική, ως αντικείμενη στην ακολουθία που ορίζει το άρθρο 103 Σ, σύμφωνα με την οποία πρέπει να προηγείται η κατάργηση των οργανικών θέσεων μέσω συστηματικής αναδιοργάνωσης της οικείας υπηρεσίας και μετά να απομακρύνονται οι υπάλληλοι που αξιολογείται ότι πλεονάζουν, όσο και ως άστοχη από άποψη σκοπιμότητας. Σύντομα, κρίθηκε αντισυνταγματική και από το ΣτΕ με την απόφαση της Ολομέλειας με αρ. 3354/2013.

Για τους δικαστικούς υπαλλήλους είχε εκδοθεί ήδη η απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ με αριθμό 1540/2013, με αφορμή την αυτοδίκαιη απόλυση, σύμφωνα με τις επιταγές του Ν. 4024/2011, δικαστικής υπαλλήλου της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου, η οποία ήταν 58 ετών και είχε συμπληρώσει 35 χρόνια υπηρεσίας. Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, μέσω της γραμματικής διατύπωσης και της συνδυασμένης ερμηνείας των σχετικών διατάξεων (άρθρα 33 και 4), αποφάνθηκε ότι το σώμα των δικαστικών υπαλλήλων δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του, τονίζοντας ότι συμβάλλει ενεργώς στο δικαιοδοτικό έργο των δικαστηρίων και αποτελεί ειδική κατηγορία υπαλλήλων για την οποία προνοεί το Σύνταγμα

---

¹¹⁵ Μακρυδημήτρης Αντ., *Εφεδρεία στη δημόσια υπαλληλία*, Επιθεώρηση Δικαίου Δημοσίων Λειτουργών και Υπαλλήλων, τεύχος 3/2011, σελ.436.

(άρθρο 92) και για την οποία έχει θεσπιστεί αυτοτελής ειδικός κώδικας. Έκρινε ότι στον όρο «μόνιμοι και δόκιμοι πολιτικοί υπάλληλοι» που χρησιμοποιείται στα οικεία άρθρα, εντάσσονται οι υπάλληλοι του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως και των λοιπών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, όχι όμως οι άλλες κατηγορίες υπαλλήλων, οι οποίες μνημονεύονται ειδικά, μεταξύ των οποίων και οι δικαστικοί υπάλληλοι, το οποίο αποσαφηνίστηκε και με μεταγενέστερη διάταξη με αναδρομική ισχύ (άρθρο 6 παρ. 8 του Ν. 4038/2012). Υπέρ της ερμηνείας αυτής τάσσεται και η αιτιολογική έκθεση του Ν. 4021/2011, δεδομένου ότι ο αριθμός των δικαστικών υπαλλήλων δεν επαρκεί για την υποστήριξη της δικαστικής λειτουργίας και η υλοποίηση των μέτρων αυτών θα δυσκόλευε, αν δεν ακύρωνε το σκοπό του νομοθέτη για την επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης (βλ. και 41/2011 πρακτικό του Πενταμελούς Υπηρεσιακού Συμβουλίου του Συμβουλίου της Επικρατείας και αιτιολογική έκθεση Ν. 4038/2012).

Στο ίδιο σκεπτικό στηρίχθηκε και η απόφαση 3355/2013 της Ολομέλειας του ΣτΕ, για την αυτοδίκαιη κατάργηση 1.888 κενών οργανικών θέσεων δικαστικών υπαλλήλων κατ' εφαρμογή του ανωτέρω νόμου. Κατόπιν αίτησης ακύρωσης που άσκησε η Ομοσπονδία Δικαστικών Υπαλλήλων Ελλάδας, το ΣτΕ αποφάνθηκε ότι στους δικαστικούς υπαλλήλους και κατ' επέκταση στο φορέα «Δικαστήρια» του Υπουργείου Δικαιοσύνης δεν έχει, για τους ως άνω αναφερόμενους λόγους, πεδίο εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 33 παρ. 1 α' του Ν. 4024/2011.

2. Κρίση περί των υπηρεσιακών μεταβολών και πειθαρχικός έλεγχος των δικαστικών υπαλλήλων από τα δικαστικά και υπηρεσιακά συμβούλια

α. Γενικά

Σύμφωνα με το άρθρο 92 παρ. 3, ορίζεται ότι οι μεταβολές της υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων των δικαστικών υπηρεσιών (προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις) πραγματοποιούνται κατόπιν σύμφωνης γνώμης υπηρεσιακών συμβουλίων που απαρτίζονται από δικαστικούς λειτουργούς κατά πλειοψηφία και δικαστικούς υπαλλήλους, σύμφωνα με τα ειδικότερα από το νόμο οριζόμενα. Ορίζεται, επιπλέον, ότι με την άσκηση της πειθαρχικής εξουσίας σε αυτούς είναι επιφορτισμένοι οι ιεραρχικά προϊστάμενοί τους δικαστικοί ή εισαγγελικοί λειτουργοί ή επίτροποι ή υπάλληλοι, όπως και το υπηρεσιακό συμβούλιο. Οι ως άνω δύο κατηγορίες αποφάσεων (αναφορικά με την κρίση για τις μεταβολές της υπηρεσιακής κατάστασης και οι πειθαρχικές αποφάσεις) μπορούν να

προσβληθούν με προσφυγή, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο νόμο. Επίσης, όπως έχει ήδη λεχθεί, σύμφωνα με το άρθρο 92 παρ. 1 εδ. β', οι δικαστικοί υπάλληλοι μπορεί να παυθούν εκτός από δικαστική απόφαση εξαιτίας ποινικής καταδίκης, μόνο με απόφαση δικαστικού συμβουλίου για βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα, ασθένεια ή αναπηρία ή υπηρεσιακή ανεπάρκεια, όπως ορίζεται από το νόμο.

Με τις ανωτέρω διατάξεις καθιερώνεται ο θεσμός των δικαστικών και των υπηρεσιακών συμβουλίων, ο οποίος αποτελεί θεμελιώδη εγγύηση για την αποτροπή αυθαιρεσιών και της ανάμειξης της εκτελεστικής εξουσίας στις υπηρεσιακές μεταβολές των δικαστικών υπαλλήλων, προκειμένου να διασφαλιστεί η αμερόληπτη και απερίσπαστη επιτέλεση των καθηκόντων τους και κατ' επέκταση η ορθή λειτουργία της δικαιοσύνης.

Ο θεσμός των υπηρεσιακών συμβουλίων θεσπίζεται και για την περίπτωση των δημοσίων διοικητικών υπαλλήλων στο άρθρο 103 παρ. 4 Σ, όπου ορίζεται ότι απαιτείται απλή γνώμη για τη μετάθεση και απόφαση για τον υποβιβασμό και την απόλυση, υπηρεσιακού συμβουλίου, το οποίο αποτελείται κατά ποσοστό τουλάχιστον δύο τρίτων εκ μόνιμων δημοσίων υπαλλήλων. Ο ΥΚ και άλλες σχετικές διατάξεις, μάλιστα, έχουν επεκτείνει την κρίση του συλλογικού αυτού οργάνου σε όλα τα θέματα της κατάστασης των μόνιμων τακτικών υπαλλήλων¹¹⁶. Σκοπός του συντακτικού νομοθέτη με τη θέσπιση του εν λόγω θεσμού, που αποτελεί ένα είδος «ανεξάρτητης αρχής» *intra muros* της διοίκησης ήταν να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο των πελατειακών σχέσεων κατά τη συγκρότηση του σώματος των δημοσίων υπαλλήλων και για το λόγο αυτό προβλέφθηκε η συμμετοχή του ως άνω ποσοστού δημοσίων υπαλλήλων και όχι πολιτικών προσώπων¹¹⁷.

Οι ανωτέρω διατάξεις, όμως, του Συντάγματος που αφορούν τους δικαστικούς υπαλλήλους, εισάγουν ειδική ρύθμιση που αποκλίνει από αυτή των διοικητικών υπαλλήλων. Με αυτές διατυπώνεται η βούληση του συνταγματικού νομοθέτη να κατοχυρώσει την υπηρεσιακή εξέλιξη του συγκεκριμένου προσωπικού με την ειδική συνταγματική εγγύηση της συμμετοχής δικαστών στα αρμόδια για τις κρίσεις τους όργανα¹¹⁸. Αυτό δικαιολογείται, αφενός μεν επειδή οι δικαστές αποτελούν ιεραρχικά προϊστάμενα όργανα της δικαστικής εξουσίας, κυρίως όμως, εν όψει του ότι είναι θεσμικά ανεξάρτητοι, η συμμετοχή τους

---

¹¹⁶ Σπηλιωτόπουλος Επ., Χρυσανθάκης Χαρ., ό.π., σελ. 20.

¹¹⁷ Πραβίτα Μ.-Η., *Η αναδιοργάνωση των υπηρεσιακών συμβουλίων των δημοσίων υπαλλήλων. Επαγγελματισμός έναντι πολιτικοποίησης*. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχος, 44 Νο 1, σελ. 57

¹¹⁸ Δετσαρίδης Χρ., ό.π., σελ. 1400.

παρέχει αυξημένες εγγυήσεις ανεξαρτησίας, αντικειμενικότητας και αμεροληψίας στην κρίση τους.

Το Σύνταγμα του 1975 προέβλεπε για την οριστική παύση, απόφαση και για τις υπηρεσιακές μεταβολές των δικαστικών υπαλλήλων, σύμφωνη γνώμη αμιγώς δικαστικού συμβουλίου, το οποίο απαρτιζόταν αποκλειστικά από δικαστικούς λειτουργούς. Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, επήλθε μία πολύ σημαντική αλλαγή. Τροποποιήθηκε το άρθρο 92 παρ. 3 Σ και στα συμβούλια τα επιφορτισμένα με την κρίση περί των υπηρεσιακών μεταβολών, προβλέφθηκε η συμμετοχή και δικαστικών υπαλλήλων, παρέχοντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα εκπροσώπησής τους, όπως ήδη συνέβαινε και για τους λοιπούς δημοσίους υπαλλήλους. Η διάταξη του άρθρου 92 παρ. 1 παρέμεινε ως είχε. Συνεπώς ο οικείος εκτελεστικός νόμος του Συντάγματος, που τροποποίησε και τις αντίστοιχες διατάξεις του ΚΔΥ, διέκρινε πλέον δύο είδη συμβουλίων, τα αμιγώς δικαστικά (άρθρο 92 παρ. 1 Σ), τα οποία συγκροτούνται αποκλειστικά από δικαστικούς λειτουργούς, χωρίς συμμετοχή εισαγγελικών λειτουργών, επιτρόπων ή δικαστικών υπαλλήλων. Και τα υπηρεσιακά (άρθρο 92 παρ. 3 Σ), τα οποία είναι μεικτά και απαρτίζονται από δικαστικούς λειτουργούς κατά πλειοψηφία και δικαστικούς υπαλλήλους. Σύμφωνα με την οικεία αιτιολογική έκθεση, ως προς τη συγκρότησή τους κρίθηκε αναγκαία η συμμετοχή και εισαγγελέων, που έχουν πληρέστερη γνώση των προσώπων και των θεμάτων των υπαλλήλων που υπηρετούν στις γραμματείες των Εισαγγελιών. Οι δικαστικοί και οι εισαγγελικοί λειτουργοί που απαρτίζουν τα συμβούλια αυτά αναδεικνύονται με κλήρωση, ενώ οι δικαστικοί υπάλληλοι είναι αιρετοί.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στην Ολομέλεια της Ε΄ Αναθεωρητικής Βουλής επί των συζητήσεων του Συντάγματος του 1975 είχε ήδη επισημανθεί και προταθεί από τον βουλευτή Απόστολο Κακλαμάνη η συμμετοχή εκπροσώπων των δικαστικών υπαλλήλων στα οικεία συμβούλια, τα οποία αποφασίζουν για μείζονος σημασίας θέματα της υπηρεσιακής τους κατάστασης, σε αντιστοιχία προς όσα ίσχυαν και για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους¹¹⁹, πρόταση η οποία όμως τότε δεν έγινε δεκτή.

Βασικό χαρακτηριστικό των συλλογικών αυτών οργάνων – το οποίο ισχύει και για τα υπηρεσιακά συμβούλια των διοικητικών υπαλλήλων – αποτελεί το γεγονός ότι πρέπει να προβλέπονται κατά τρόπο πάγιο και όχι κατά τρόπο ειδικό, κατά περίπτωση, για να κρίνουν

---

¹¹⁹ Βουλή των Ελλήνων, Ε΄ Αναθεωρητική: Σύνταγμα 1975 – *Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής επί των Συζητήσεων του Συντάγματος 1975*, Αθήνα, Αύγουστος 1975, σελ. 670.

ορισμένη υπόθεση. Τα μέλη τους έχουν ορισμένη θητεία, κατά τη διάρκεια της οποίας είναι δυνατό να αντικατασταθούν μόνο για λόγο που αφορά τα υπηρεσιακά τους καθήκοντα¹²⁰. Αναγνωρίζοντας την αρχή της πάγιας και όχι ευκαιριακής συγκρότησης, ο νέος ΚΔΥ απαλείφει τη διάταξη του προΐσχύσαντα Κώδικα που όριζε ότι οι Πρόεδροι των Ανωτάτων Δικαστηρίων δύνανται να προεδρεύσουν των οικείων επταμελών δικαστικών ή υπηρεσιακών συμβουλίων¹²¹. Η σημασία της αρχής αυτής καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι η πρώτη απόφαση του ΣτΕ (Ολ. 1/1929) έκρινε ζήτημα σχετικό με την νόμιμη συγκρότηση υπηρεσιακού συμβουλίου διοικητικών υπαλλήλων. Αναφέρεται χαρακτηριστικά: «...αποκλείεται δε η σύστασις οιουδήποτε Συμβουλίου, όπερ δε θα είχε αρμοδιότητα να κρίνη εκάστοτε επί πάσης παρουσιαζομένης περιπτώσεως απολύσεως ή υποβιβασμού υπαλλήλων, αλλ' εξαιρετικώς ιδρυομένου, προσκαίρως, όπως υποβληθώσιν, υπό την κρίσιν του, προς απόλυσιν ή υποβιβασμόν και δη αθρόως ωρισμέναι κατηγορίαι υπαλλήλων και ου Συμβουλίου η λειτουργία παύει μετά το επιτελεσθέν έργον...»

Περαιτέρω, με το Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά το δικαίωμα προσφυγής κατά των αποφάσεων των δικαστικών συμβουλίων που αφορούν την προαγωγή και την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας. Με την αναθεώρηση του 2001, το δικαίωμα αυτό επεκτάθηκε κατά όλων των αποφάσεων επί μεταβολών της υπηρεσιακής κατάστασης του εν λόγω προσωπικού. Όπως έχει ερμηνευθεί η διάταξη, πρόκειται περί προσφυγής σε ανώτερο δικαστικό ή υπηρεσιακό συμβούλιο. Δεν προβλέπεται υπαλληλική προσφυγή όπως στους διοικητικούς υπαλλήλους, αλλά και στους υπαλλήλους της νομοθετικής λειτουργίας - Βουλής (άρθρο 103 παρ. 6 Σ).

Ως προς τις κατηγορίες των συμβουλίων, τα δικαστικά διακρίνονται περαιτέρω σε πενταμελή δικαστικά συμβούλια που εδρεύουν στο ανώτατο δικαστήριο κάθε κλάδου δικαιοδοσίας (ΣτΕ, Αρείου Πάγου και Ελεγκτικού Συνεδρίου), που αποφασίζουν σε πρώτο βαθμό για την παύση των δικαστικών υπαλλήλων λόγω βαρέος πειθαρχικού παραπτώματος, ασθένειας, αναπηρίας ή υπηρεσιακής ανεπάρκειας. Και σε επταμελή δικαστικά, τα οποία αποφασίζουν σε δεύτερο βαθμό κατά των αποφάσεων των πενταμελών δικαστικών συμβουλίων του ίδιου κλάδου.

Τα υπηρεσιακά διακρίνονται σε πενταμελή υπηρεσιακά συμβούλια σε κάθε εφετείο και διοικητικό εφετείο, τα οποία επιλαμβάνονται σε πρώτο βαθμό για κάθε θέμα που αφορά

---

¹²⁰ Σπηλιωτόπουλος Επ., Χρυσανθάκης Χαρ., ό.π., σελ. 21.

¹²¹ Αιτιολογική Έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22), σελ. 134.

την υπηρεσιακή κατάσταση και τις πειθαρχικές υποθέσεις του εν λόγω προσωπικού που υπηρετεί στις γραμματείες των δικαστηρίων και εισαγγελιών της περιφέρειάς τους, όπως επίσης επιλαμβάνονται και της επιλογή και τοποθέτησης προϊσταμένων τμημάτων στις ίδιες γραμματείες. Διακρίνονται επίσης σε πενταμελή και επταμελή υπηρεσιακά συμβούλια στα ανώτατα δικαστήρια, ήτοι στο ΣτΕ, στον Άρειο Πάγο και το Ελεγκτικό Συνέδριο. Τα πενταμελή έχουν αρμοδιότητα για όλα τα παραπάνω θέματα που αφορούν τους υπαλλήλους των γραμματειών τους, καθώς και τη μετάθεση και απόσπαση υπαλλήλων των δικαστικών υπηρεσιών της περιφέρειάς τους, όπως και επί επιλογής και τοποθέτησης προϊσταμένων διευθύνσεων των υπηρεσιών. Ακόμα, αποφασίζουν σε δεύτερο βαθμό κατά των αποφάσεων των πενταμελών υπηρεσιακών συμβουλίων των εφετείων και διοικητικών εφετείων. Τα επταμελή αποφασίζουν σε δεύτερο βαθμό κατά των αποφάσεων που εκδίδουν τα πενταμελή υπηρεσιακά συμβούλια των ανωτάτων δικαστηρίων του ίδιου κλάδου δικαιοδοσίας.

β. Φύση των υπηρεσιακών συμβουλίων των δικαστικών υπαλλήλων

Κατά την πάγια νομολογία του ΣτΕ¹²², τα δικαστικά και τα υπηρεσιακά συμβούλια των δικαστικών υπαλλήλων που προβλέπονται στο 92 Σ, τα οποία λειτουργούν στους κόλπους των ανώτατων δικαστηρίων και των εφετείων, υπάγονται οργανωτικά στον κρατικό δικαστικό μηχανισμό και συνιστούν δικαστικές αρχές, δεδομένου ότι οι ως άνω υπάλληλοι συνεισφέρουν ενεργώς στο δικαιοδοτικό έργο των δικαστηρίων, μετέχοντες και στη σύνθεση αυτών. Η φύση των υπηρεσιακών αυτών συμβουλίων ως δικαστικών αρχών δεν άλλαξε κατόπιν της τροποποίησης της παρ. 3 του άρθρου 92 Σ με το από 6-4-2001 Ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής και την πρόβλεψη της συμμετοχής σε αυτά ως μελών και δικαστικών υπαλλήλων, ο αριθμός των οποίων ορίστηκε σε δύο (άρθρο 22 παρ. 2 και 3 του ΚΔΥ, όπως τροποποιήθηκε με την παρ.3 του Ν. 2993/2002), καθιστώντας με τον τρόπο αυτό αντιπροσωπευτικότερη τη σύνθεση αυτών. Ο λόγος συνίσταται στη ρητή πρόβλεψη της συγκρότησης των εν λόγω υπηρεσιακών συμβουλίων, όχι, μεν, πλέον κατ' αποκλειστικότητα, όπως ίσχυε μέχρι τότε, αλλά κατά πλειοψηφία από δικαστικούς λειτουργούς. Όπως προκύπτει και από τα πρακτικά της Αναθεωρητικής Βουλής και το πρακτικό υπ' αριθμ. 6/2000 της Διοικητικής Ολομέλειας του ΣτΕ, κρίθηκε ότι με τη συμμετοχή των δικαστικών υπαλλήλων θα βελτιωνόταν το έργο των υπηρεσιακών συμβουλίων, υπό την προϋπόθεση όμως ότι αυτά θα διατηρούσαν το χαρακτήρα των

---

¹²² ΣτΕ Ολ. 3034-5/2008, 320/2011, 322/2011, Ολ. 3773/2011 κ.α.

οργάνων της δικαστικής αρχής (δικαστικών συμβουλίων) που είχαν έως τότε. Και για το λόγο αυτό τονίστηκε ότι ο αριθμός των δικαστών θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των υπαλλήλων κατά τη συγκρότησή τους, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται και η κατά το δυνατόν αντικειμενική κρίση¹²³. Υποστηρίζεται όμως και η αντίθετη άποψη¹²⁴, κατά την οποία, μετά την Αναθεώρηση του 2001 και τη μεταβολή του χαρακτήρα των εν λόγω συμβουλίων από δικαστικά σε υπηρεσιακά, αυτά αποτελούν πλέον διοικητικά όργανα και οι γνωμοδοτήσεις τους κατ' επέκταση διοικητικές πράξεις.

Ο προσδιορισμός της φύσης των υπηρεσιακών συμβουλίων, έχει μεγάλη πρακτική αξία, καθώς συνοδεύεται από σοβαρές έννομες συνέπειες, με κυριότερη την περαιτέρω παροχή δικαστικής προστασίας κατά των πράξεών τους, δηλαδή τη δυνατότητα συνέχισης του δικαστικού τους ελέγχου¹²⁵. Η σημασία αυτή καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι το συγκεκριμένο ζήτημα έχει απασχολήσει ιδιαίτερα το ΣτΕ και τα Διοικητικά Δικαστήρια, συγκεντρώνοντας μεγάλο αριθμό σχετικών αποφάσεων.

Συνεπώς, ως πράξεις δικαστικών αρχών, οι πράξεις των υπηρεσιακών αυτών συμβουλίων δεν υπόκεινται σε αίτηση ακύρωσης ή προσφυγή, ακόμα και αν επιλαμβάνονται επί θεμάτων διοικητικής φύσης. Οι συνέπειες αυτού του χαρακτηρισμού επεκτείνονται πέραν της ευθείας προσβολής και στον παρεμπίπτοντα έλεγχο των πράξεων ή γνωμοδοτήσεων του δικαστικού οργάνου, εκτός εάν οι τελευταίες είναι ανυπόστατες¹²⁶.

Αποδίδεται συνεπώς από τη νομολογία στα ανωτέρω συλλογικά όργανα ένας ιδιότυπος δικαιοδοτικός χαρακτήρας, κυρίως με βάση το τυπικό – οργανικό κριτήριο, τη νομική φύση δηλαδή του οργάνου που εκδίδει την πράξη, έναντι του ουσιαστικού – λειτουργικού κριτηρίου, με βάση δηλαδή το αντικείμενο της ρύθμισης, έστω και αν η αρμοδιότητα κατά περιεχόμενο έχει διοικητικό χαρακτήρα¹²⁷.

---

¹²³ Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας, *Η Αναθεώρηση του Συντάγματος και το Συμβούλιο της Επικρατείας*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, αναφορά στα δικαστικά (υπηρεσιακά) συμβούλια των υπαλλήλων γίνεται στις σελ. 31-32 (Πρακτικό 6/2000 της Διοικητικής Ολομέλειας του ΣτΕ), 71-73 (Εισήγηση Ειδικής Επιτροπής προς την Ολομέλεια του ΣτΕ).

¹²⁴ Σκουρλέτος Γ., *Οι δικαστικοί υπάλληλοι στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων*, Διοικητική Δίκη 4/2003, σελ. 875 επ.

¹²⁵ Τσιφονιάς Αθ., ό.π., σελ. 171.

¹²⁶ Μαθιουδάκης Ιάκ., *Παρατηρήσεις στην ΔΕφΘεσ 1773/2010*, Αρμενόπουλος 4/2011, σελ. 707 επ., βλ. και ΣτΕ Ολ. 282/1995, 611/2009, 3771/2011.

¹²⁷ Δετσαρίδης Χρ., ό.π., σελ. 1401, Μαθιουδάκης Ιάκωβος, ό.π., σελ. 711.

Το τυπικό – οργανικό κριτήριο υιοθετεί η νομολογία και στην περίπτωση των υπηρεσιακών συμβουλίων των συμβολαιογράφων (ΣτΕ 611/2009), τα οποία προεχόντως λόγω της σύνθεσής τους κατά πλειοψηφία από δικαστικούς λειτουργούς θεωρούνται δικαστικές και όχι διοικητικές αρχές. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο των δικηγόρων, το ΣτΕ μεταστρέφοντας, με την 189/2007 απόφαση της Ολομέλειάς του, τη μέχρι τότε νομολογία του, δέχθηκε ότι αυτό αποτελεί διοικητικό και όχι δικαστικό όργανο, ανεξαρτήτως της συμμετοχής σε αυτό δύο τακτικών δικαστών πέραν των τριών μετεχόντων δικηγόρων. Όπως αναφέρεται¹²⁸, με την απόφαση αυτή προσδιορίστηκε το οργανικό κριτήριο στο πλαίσιο της σύνθεσης του υπηρεσιακού συμβουλίου και ειδικότερα με βάση την αριθμητική υπεροχή των δικαστών μελών του.

Όπως ισχύει και για τις μεταβολές της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών, οι οποίες ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από απόφαση Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου¹²⁹, έτσι και η τελική πράξη με την οποία επέρχεται η υπηρεσιακή μεταβολή για τους δικαστικούς υπαλλήλους είναι απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, είναι δηλαδή ατομική διοικητική πράξη. Ουσιαστικά όμως και στις δύο περιπτώσεις μόνο τύποις προέρχεται από διοικητικό όργανο, λαμβανομένου υπόψη ότι το κατ' ουσίαν αποφασίζον όργανο δεν είναι διοικητικό αλλά δικαστικό και η απόφασή του δεν μπορεί να ελεγχθεί ούτε εμμέσως. Ως εκ τούτου, η σχετική υπουργική απόφαση δεν υπόκειται στο ένδικο βοήθημα της αίτησης ακύρωσης. Διαφορετικό είναι το ζήτημα της παράλειψης έκδοσης της υπουργικής απόφασης, το οποίο αποτελεί παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας προερχόμενης αποκλειστικά από την εκτελεστική εξουσία και συνεπώς προσβλητής με αίτηση ακύρωσης.

Το ζήτημα της αποστέρησης του δικαιώματος άσκησης αίτησης ακύρωσης εγείρει προβληματισμούς¹³⁰ σε σχέση με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας (άρθρο 20 παρ. 1 Σ) και δίκαιης δίκης (άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ), ενδεχομένως και με την αρχή της ισότητας (άρθρο 4 Σ) σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, οι οποίοι απολαμβάνουν δικαστικής προστασίας έναντι των πράξεων μεταβολής της υπηρεσιακής τους κατάστασης. Αναφορικά βέβαια με τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς η αποστέρηση του

---

¹²⁸ Μαθιουδάκης Ιάκ., ό.π., σελ. 712.

¹²⁹ Σπυρόπουλος Φ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2020, σελ. 436.

¹³⁰ Ο ίδιος, σελ. 712, Πικραμμένος Μιχ., *Το οργανικό κριτήριο υπό το άρθρο 95 παρ. 1 του Συντάγματος και οι αναζητήσεις της νομολογίας*, ΕφΔΔ 6/2018, σελ. 810-823.

δικαιώματος αυτού προκύπτει ρητά από το ίδιο το Σύνταγμα (άρθρο 90 παρ. 6 Σ) και συνεπώς δε δύναται να τεθεί ζήτημα αντισυνταγματικότητας. Τέτοια όμως συνταγματική πρόβλεψη δεν υφίσταται για τους δικαστικούς υπαλλήλους.

Όπως γίνεται παγίως δεκτό από τη νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, η παρεχόμενη προστασία στους δικαστικούς υπαλλήλους, παρά το γεγονός ότι οι ανωτέρω πράξεις είναι απρόσβλητες με αίτηση ακύρωσης, είναι επαρκής, διότι παρέχεται σε αυτούς η δυνατότητα άσκησης προσφυγής κατά απόφασης του πρωτοβάθμιου υπηρεσιακού συμβουλίου σε δευτεροβάθμιο, συγκροτούμενο κατά πλειοψηφία από ανώτατους δικαστές, ενώπιον του οποίου οι ενδιαφερόμενοι δικαστικοί υπάλληλοι έχουν δικαίωμα αυτοπρόσωπης ή με δικηγόρο παράστασης και κατάθεσης υπομνήματος.

Η άποψη αυτή όμως δεν είναι αναντίρρητη. Όπως έχει επισημανθεί και από αξιοσημείωτη αντίθετη μειοψηφούσα γνώμη της νομολογίας του ΣτΕ¹³¹, τα ανωτέρω δικαιώματα της δικαστικής προστασίας και της δίκαιης δίκης παραβιάζονται, καθώς ως δικαστήρια θεωρούνται σύμφωνα με το Σύνταγμα τα κρατικά δικαιοδοτικά όργανα, τα συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που χαίρουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας (άρθρο 87 παρ. 1 Σ), οι συνεδριάσεις των οποίων είναι δημόσιες και οι αποφάσεις τους ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένες που απαγγέλλονται σε δημόσια συνεδρίαση (άρθρο 92 παρ. 2 και 3 Σ). Επιπλέον, το Σύνταγμα, πέραν των ρητά οριζόμενων σε αυτό περιπτώσεων (άρθρα 88 παρ. 2, 96 και 99), δεν ανέχεται το να υπαχθούν με νόμο διαφορές ορισμένης κατηγορίας πολιτών που ασκούν ορισμένο λειτούργημα ή επάγγελμα σε ειδικό δικαστήριο, το οποίο μάλιστα δεν απαρτίζεται από τακτικούς δικαστές. Περαιτέρω, προβλέπονται ρητά οι περιπτώσεις όπου το Σύνταγμα ήθελε να αποκλείσει το δικαστικό έλεγχο των πράξεων των δικαστικών οργάνων. Ως εκ τούτου, εφόσον τα υπηρεσιακά συμβούλια, δε συγκεντρώνουν τα ως άνω χαρακτηριστικά, ήτοι τη δημόσια συζήτηση των αγόμενων υποθέσεων ενώπιόν τους, τη δημοσίευση των αποφάσεών τους σε δημόσια συνεδρίαση και την καθ' ολοκληρίαν συγκρότησή τους από τακτικούς δικαστές, δεν έχουν χαρακτήρα δικαστικής αρχής, αλλά αποτελούν συλλογικά όργανα, που εντάσσονται μεν στην οργάνωση των δικαστηρίων, ασκώντας όμως διοικητικής και όχι δικαιοδοτικής φύσης αρμοδιότητες, το οποίο συνεπάγεται ότι οι αποφάσεις τους είναι εκτελεστές διοικητικές πράξεις κατά την έννοια του άρθρου 95 Σ και μπορούν να προσβληθούν με αίτηση ακύρωσης.

---

¹³¹ ΣτΕ Ολ. 3034/2008

Προς την κατεύθυνση αυτή, προκειμένου να εναρμονίζεται με τις απαιτήσεις του άρθρου 93 παρ. 2 και 3 και του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ σχετικά τη δημόσια συνεδρίαση και τη δημόσια απαγγελία της απόφασης, κινήθηκε ο νέος ΚΔΥ. Στο άρθρο 89 παρ. 7 και 8, εισήχθησαν ρυθμίσεις που προβλέπουν τη δημοσιότητα των συνεδριάσεων όλων των δευτεροβάθμιων δικαστικών και υπηρεσιακών συμβουλίων, μεταξύ των οποίων και των πειθαρχικών καθώς και την απαγγελία των αποφάσεων σε δημόσια συνεδρίαση. Σύμφωνα με την οικεία έκθεση¹³², με τον τρόπο αυτό, παρέχονται εγγυήσεις, ανάλογες με αυτές των δικαστηρίων που διασφαλίζουν τη διαφάνεια της διαδικασίας και την εμπέδωση της εμπιστοσύνης των υπαλλήλων και των πολιτών στην καλή λειτουργία του θεσμού αυτού και εν τέλει της δικαιοσύνης. Πράγματι οι εγγυήσεις αυτές έλειπαν μέχρι σήμερα, όπως εντοπίζεται και από την ανωτέρω μειοψηφία του ΣτΕ.

V. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Ο συνταγματικός νομοθέτης προέκρινε, διαχρονικά, την ειδική, σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, συνταγματική μεταχείριση του σώματος των δικαστικών υπαλλήλων, υπάγοντας τους, μάλιστα, αρχικά, στα προγενέστερα Συντάγματα, στις ίδιες διατάξεις μαζί με τους δικαστικούς λειτουργούς. Πλέον στο ισχύον Σύνταγμα υπάγονται στο διακριτό άρθρο 92 Σ, το οποίο εντάσσεται και αυτό στο τμήμα που αφορά τη δικαστική εξουσία. Στο ως άνω άρθρο συμπεκνώνονται οι βασικές εγγυήσεις που αφορούν την υπηρεσιακή τους κατάσταση. Αντίστοιχα, για την υπηρεσιακή κατάσταση των υπόλοιπων δημοσίων υπαλλήλων, το Σύνταγμα αφιερώνει το άρθρο 103 Σ, το οποίο εντάσσεται στο τμήμα που αφορά τη διοίκηση.

Η συγκριτική επισκόπηση των δύο αυτών συνταγματικών διατάξεων αναδεικνύει ομοιότητες, αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις. Καταρχάς, όπως έχει ήδη επισημανθεί ανωτέρω, η πρώτη διαφορά εντοπίζεται στην κατοχύρωση της εγγύησης της μονιμότητας. Για τους δικαστικούς υπαλλήλους, αποτελεί συστατικό στοιχείο της έννοιάς τους. Για αυτούς, η μονιμότητα, φαίνεται από τη γραμματική διατύπωση της διάταξης του άρθρου 92 παρ. 1 Σ σε σχέση με αυτή του άρθρου 103 παρ. 4, ότι κατοχυρώνεται με αυστηρότερους όρους, καθώς δεν τελεί υπό τον όρο διατήρησης των θέσεων. Επιπλέον, στα δικαστήρια δεν προβλέπεται, όπως ισχύει για τη δημόσια διοίκηση, εξαίρεση από τον κανόνα της μονιμότητας και συγκεκριμένα η δυνατότητα πρόσληψης προσωπικού με σχέση ιδιωτικού

---

¹³² Σελ. 134-135.

δικαίου, σύμφωνα με το άρθρο 103 παρ. 3 Σ ή μετακλητών υπαλλήλων κατά το άρθρο 103 παρ. 5 Σ. Σημειωτέον, βέβαια, ότι και με βάση το άρθρο 103 Σ, προβλέπονται μεν εξαιρέσεις, θα πρέπει όμως να μην παραβιάζεται ο κανόνας της οργάνωσης και της στελέχωσης της δημόσιας διοίκησης με μόνιμους υπαλλήλους (άρθρο 103 παρ. 4Σ)¹³³.

Η άλλη πολύ σημαντική διαφορά, όπως αναλυτικά έχει εκτεθεί ανωτέρω, εντοπίζεται στη συγκρότηση και στη φύση των δικαστικών/υπηρεσιακών συμβουλίων των δικαστικών υπαλλήλων, τα οποία συγκροτούνται αμιγώς, στην περίπτωση των δικαστικών και κατά πλειοψηφία, στην περίπτωση των υπηρεσιακών, από δικαστικούς λειτουργούς (άρθρο 92 παρ.3). Συνακόλουθα, σύμφωνα με πάγια νομολογία, με βάση το οργανικό κριτήριο και καθώς οι κρίσεις τους αφορούν προσωπικό που τα καθήκοντά του σχετίζονται με το δικαιοδοτικό έργο, τα ως άνω συμβούλια έχουν χαρακτήρα δικαστικών αρχών, το οποίο συνεπάγεται ότι οι αποφάσεις τους δεν προσβάλλονται με αίτηση ακύρωσης. Επιπλέον δεν προβλέπεται κατ' αυτών η άσκηση υπαλληλικής προσφυγής, όπως ισχύει για τις αποφάσεις των υπηρεσιακών συμβουλίων των υπόλοιπων δημοσίων υπαλλήλων, τα οποία απαρτίζονται τουλάχιστον κατά τα δύο τρίτα από μόνιμους δημοσίου υπαλλήλους (άρθρο 103 παρ.4).

Τέλος, σύμφωνα και με τη συνταγματική εξουσιοδότηση του άρθρου 92 παρ. 2 Σ, η υπηρεσιακή κατάσταση του σώματος των δικαστικών υπαλλήλων διέπεται από ιδιαίτερο νομοθέτημα, τον ΚΔΥ, το οποίο έχει ρυθμιστική πληρότητα. Ωστόσο, επικουρικά, για όσα θέματα δε ρυθμίζονται, εφαρμόζεται ο ΥΚ.

De lege lata, συνεπώς, υφίσταται διαφοροποίηση του συνταγματικού καθεστώτος των δικαστικών υπαλλήλων σε σχέση με αυτό των υπόλοιπων δημοσίων υπαλλήλων. Δικαιολογείται αυτή ή μήπως, de lege ferenda, θα έπρεπε να υπάρχει μία ενιαία ρύθμιση στο Σύνταγμα; Όπως έχει εκτεθεί ανωτέρω, το σώμα των δικαστικών υπαλλήλων είναι ενταγμένο στη δικαστική λειτουργία, στελεχώνοντας τα δικαστήρια και παρέχοντας διοικητική υποστήριξη στο έργο τους. Είναι αναμφισβήτητο ότι ο ρόλος που διαδραματίζει στη λειτουργία του δικαστικού συστήματος είναι καίριος, καθώς η εύρυθμη και έγκαιρη απονομή της δικαιοσύνης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από την οργάνωση και αποδοτικότητα της γραμματειακής υποδομής των δικαστηρίων¹³⁴. Τα καθήκοντα των δικαστικών υπαλλήλων είναι συνυφασμένα με τη λειτουργία και την απονομή της δικαιοσύνης, εγγενές στοιχείο της

---

¹³³ ΣτΕ Ολ. 1715/1983, Ολ.1809/1983.

¹³⁴ Βλαχόπουλος Σπ., ό.π., σελ. 391, Τονίζεται, επίσης, ιδιαίτερα σε όλες τις εισηγητικές εκθέσεις επί των σχεδίων Κωδίκων Δικαστικών Υπαλλήλων, ενδεικτικά βλ. Αιτιολογική Έκθεση, ό.π. (υποσημ. 22), σελ. 98.

οποίας αποτελεί ιδίως η θεμελιώδης αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, η οποία θα πρέπει να διασφαλίζεται κατά την επιτέλεσή τους. Σε αυτό συνίσταται και η ιδιαιτερότητα της αποστολής τους που αιτιολογεί και την ιδιαίτερη συνταγματική προστασία τους. Αυτό έχει αναγνωριστεί και από τη νομολογία του ΣτΕ, σύμφωνα με πάγια θέση της οποίας, λόγω της ειδικής φύσης του επιτελούμενου από αυτούς έργου, ως βοηθητικά όργανα της δικαιοσύνης που συμβάλλουν ενεργώς στο δικαιοδοτικό έργο των δικαστηρίων, περιβάλλονται από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 92 Σ εγγυήσεις ως προς την εν γένει υπηρεσιακή τους κατάσταση¹³⁵. Αυτό βέβαια δεν είναι αναντίρρητο. Υποστηρίζεται, από την άλλη πλευρά ότι, παρά την δεδομένη σπουδαιότητα του ρόλου τους, είναι αμφίβολο, αν είναι πραγματικά αναγκαία η ειδική συνταγματική ρύθμιση¹³⁶, η οποία δεν περιέχεται στην πλειοψηφία των αλλοδαπών Συνταγμάτων, δεδομένου και του ότι το Σύνταγμα πρέπει να είναι λιτό και κατ' επέκταση ευέλικτο, αφήνοντας τη συγκεκριμενοποίησή του στον κοινό νομοθέτη. Ως προς αυτό το ερώτημα αυτό, και η Ευρωπαϊκή Ένωση Δικαστικών Υπαλλήλων (European Union of Rechtspfleger) στη «Διακήρυξή της για ένα δικαστικό υπάλληλο για την Ευρώπη»¹³⁷, αναφέρει ότι παραμένει αμφιλεγόμενο. Ωστόσο, τονίζει ότι, παρά τη σημαντική διαφοροποίηση των καθηκόντων των δικαστικών υπαλλήλων, ανάλογα με το δικαστικό σύστημα στο οποίο υπάγονται, η οποία καθιστά δυσχερή τη διατύπωση ενός ενιαίου ορισμού του επαγγέλματος αυτού για όλες τις χώρες της Ευρώπης ή και ευρύτερα, το κοινό χαρακτηριστικό που συνδέει όλους τους δικαστικούς υπαλλήλους είναι η ανάγκη διασφάλισης της ανεξαρτησίας τους, επισημαίνοντας τη θεμελιώδη σημασία της αρχής της διάκρισης των εξουσιών.

Η ιδιαιτερότητα αυτή των δικαστικών υπαλλήλων, όπως εκτέθηκε παραπάνω, χρησιμοποιήθηκε κάποιες φορές προκειμένου να εφαρμοστούν ρυθμίσεις, κατ' απόκλιση αυτών που ισχύουν για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, χωρίς να υπάρχει δικαιολογητικός λόγος. Τέτοια είναι και η ρύθμιση που εισήγαγε τον κλάδο ΠΕΘ, κατά της οποίας έχει, μάλιστα, όπως προαναφέρθηκε, ασκηθεί δριμεία κριτική. Επιπρόσθετα, ακόμα και στον νεοεισαχθέντα ΚΔΥ, ένας από τους στόχους του οποίου αποτελεί, σύμφωνα με την οικεία αιτιολογική έκθεση, να υπάρχει διαφοροποίηση μόνο όπου υφίσταται αποχρών λόγος,

---

¹³⁵ ΣτΕ Ολ. 195/2013, ΣτΕ Ολ. 3773/2011, ΣτΕ Ολ. 3034/2008, ΣτΕ Ολ.3035/2008 κ.α.

¹³⁶ Βλαχόπουλος Σπ., ό.π., σελ.391.

¹³⁷ European Union of Rechtspfleger, Manifesto for a Rechtspfleger for Europe, https://eur-online.eu/fileadmin/user_upload/Dokumente/Manifest_for_a_Rechtspfleger_for_Europe.pdf

εμπεριέχονται αποκλίσεις που δε φαίνεται να δικαιολογούνται, όπως λ.χ. η διαφορετική ρύθμιση του συστήματος αξιολόγησης και της επιλογής προϊσταμένων. Περαιτέρω, έχουν διατυπωθεί και πολύ ενδιαφέρουσες απόψεις¹³⁸ σχετικά με συγκλίσεις που δε συνάδουν με τον συνταγματικό τους ρόλο ως αρωγών της ανεξάρτητης δικαιοσύνης και την προστασία των θεσμικών εγγυών τους, όπως π.χ. η δυνατότητα απόσπασης δικαστικών υπαλλήλων σε πολιτικά γραφεία, όπως ισχύει και για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους.

Συμπερασματικά, ενόψει του ρόλου που διαδραματίζει το σώμα των δικαστικών υπαλλήλων στην, καταλυτικής σημασίας για ένα δημοκρατικό κράτος δικαίου, απονομή της δικαιοσύνης, απολαμβάνει αυξημένες σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους συνταγματικές εγγυήσεις αναφορικά με την ανεξαρτησία του. Ωστόσο, οι ομοιότητες είναι πολύ περισσότερες σε σχέση με τις διαφορές, που είναι σημαντικές μεν, δεν μπορούν όμως να εξικνούνται έως του σημείου να δικαιολογούν ανεπίτρεπτες αποκλίσεις. Θα πρέπει, όπως σωστά αναφέρεται, αν και δεν επιτυγχάνεται πλήρως, και στην αιτιολογική έκθεση του ισχύοντα ΚΔΥ, συνοψίζοντας την ουσία, χάριν της ενότητας του δικαίου, όπου δεν υφίσταται λόγος διαφοροποίησης, να μην συνυπάρχουν διαφορετικές ρυθμίσεις όμοιων περιπτώσεων.

---

¹³⁸ Βλ. Πρακτικά συνεδρίασης της Ολομέλειας της Βουλής επί του σχεδίου ΚΔΥ, όπου το σχετικό θέμα τέθηκε από την αγορήτρια του ΚΙΝΑΛ Βουλευτή Κωνσταντίνα Γιαννακοπούλου.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αγγελόπουλος Θεόδωρος, Δίκαιο των πολιτικών υπαλλήλων εν Ελλάδι, Έκδοση 2^η, 1923
- Ακριβοπούλου Χ., Ανθόπουλος Χ., Εισαγωγή στο δίκαιο και στους συνταγματικούς θεσμούς. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5989>
- Αλιβιζάτος Νικόλαος, Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία 1800-2010, Εκδόσεις Πόλις, 2011
- Βαζιντάρης Π., Η συμβολή του Νικόλαου Δημητρακόπουλου στην αποκατάσταση του κύρους της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα (1910-1912), σε: ΔιΔικ 6/2006, σελ. 1425-1437
- Βενιζέλος Ευάγγελος, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα ΑΕ, 2021
- Βλαχογιάννης Απόστολος, άρθρο 26 Σ, σε: Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης. Σύνταγμα – Κατ' άρθρο ερμηνεία-Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017, σελ. 713 επ.
- Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Η επιρροή των γερμανών δημοσιολόγων στο έργο του Ν.Ν.Σαριπόλου, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, τεύχος 1/1996, σελ. 10 επ.
- Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Αναθεώρηση του Συντάγματος και Δημόσια Διοίκηση: Οργάνωση, προσωπικό και σχέσεις της Δημόσιας Διοίκησης προς τη Δικαστική Εξουσία, το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα 1975/1986/2001, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σελ. 405 επ.
- Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ. 195/2013, Διοικητική Δίκη 2/2013, σελ. 382 επ.
- Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Θέματα δικαστικών λειτουργιών και προσβολή πράξεων δικαστικών οργάνων στη νομολογία του Γ' Τμήματος του ΣτΕ, ΕφΔΔ 6/2011, σελ. 800-805
- Βουλή των Ελλήνων, Ε' Αναθεωρητική: Σύνταγμα 1975 – Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής επί των Συζητήσεων του Συντάγματος 1975, Αθήνα, Αύγουστος 1975
- Βουλή των Ελλήνων, Ε' Αναθεωρητική: Σύνταγμα 1975 – Διάταξις κατ' άρθρον επίσημων σχεδίων – τροπολογιών ψηφισθέντος τελικού κειμένου, Αθήναι 1976
- Γιαννίδης Ιωάννης, Δικαιοσύνη ως θεσμός και ως οργάνωση, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλας, 2016
- Δετσαρίδης Χρήστος, άρθρο 92 Σ, σε: Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης. Σύνταγμα – Κατ' άρθρο ερμηνεία-Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017, σελ. 1399 επ.

- Δετσαρίδης Χρήστος, Η κατ' άρθρο 89 παρ. 2 Σ άσκηση δικαιοδοτικού έργου από δικαστές ως πτυχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΔιΔικ 2/2020, σελ. 177-187
- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Οργάνωση και λειτουργία του κράτους, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Β΄, Εκδόσεις Σάκκουλα ΑΕ, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009
- Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών του Συμβουλίου της Επικρατείας, Η Αναθεώρηση του Συντάγματος και το Συμβούλιο της Επικρατείας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001
- Εταιρεία Δικαστικών Μελετών, Συμβολή για την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2015
- Καϊδατζής Ακρίτας, Απαγόρευση παρεμβολής του ΑΣΕΠ στις εξαιρούμενες από την αρμοδιότητά του διαδικασίες επιλογής υπαλλήλων; Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ. 195/2013, Αρμενόπουλος 4/2013, σελ. 802 επ.
- Καράκωστας Βελισσάριος, Η εποπτεία του προέδρου του δικαστηρίου ως υποκατάστατο των πανεπιστημιακών πτυχίων, οι συνταγματικές αρχές της ισότητας και της αξιοκρατίας και άλλα ηχηρά, Περιοδικό Δίκη, τεύχος Αυγούστου 1997, Διαθέσιμο στο: <http://www.kostasbeys.gr/articles.php?s=6&mid=&mnu=&id=19269>
- Κεραμεύς Κ., Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1983
- Κλαμαρής Νικόλαος, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, Ελληνική Δικαιοσύνη, τόμος 27^{ος}, 1986, σελ. 19 επ.
- Κλαμαρής Ν./Κουσούλης Σ./Πανταζόπουλος Σ., Πολιτική Δικονομία, Εκδόσεις Σάκκουλα, ΑΕ, 2016
- Κονδύλης Βασίλειος, άρθρο 103 Σ, σε: Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης. Σύνταγμα – Κατ' άρθρο ερμηνεία - Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017
- Μαθιουδάκης Ιάκωβος, Παρατηρήσεις στην ΔΕφΘεσ 1773/2010, Αρμενόπουλος 4/2011, σελ. 707 επ.
- Μακρυδημήτρης Αντώνης, Δημόσια Διοίκηση, Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2010
- Μακρυδημήτρης Αντώνης, Εφεδρεία στη δημόσια υπαλληλία, Επιθεώρηση Δικαίου Δημοσίων Λειτουργιών και Υπαλλήλων, τεύχος 3/2011, σελ.432
- Μανιτάκης Αντώνης, Η διάκριση των εξουσιών ως οργανωτική βάση του κράτους ή ως πολιτική αρχή, Διαθέσιμο στο: https://www.constitutionalism.gr/2002-i-diakrisi-twn-exoysiwn-ws-organwtiki-basi-toy-kra/#_ftnref4
- Μανιτάκης Αντώνης, Το συνταγματικό δικαίωμα στη μονιμότητα, Διαθέσιμο στο: <http://www.manitakis.gr/syntagmatiko-dikaioma/>

- Ματθίας Στέφανος, Η ευθύνη του δικαστή για την πραγμάτωση του κράτους δικαίου, ΝοΒ 2004, σελ. 553 επ.
- Μπέη Κώστα, Σ 8. - Ο ισόβιος νόμιμος δικαστής και η κοινή γνώμη, σε Τιμητικό Τόμο Γ. Ράμμου, Αθήνα, 1979, σελ. 869 επ.
- Νίκας Ν., Πολιτική Δικονομία, τομ. 1, Εκδόσεις Σάκκουλα ΑΕ, 2020
- Παναγοπούλου Μαρία-Ελένη, Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων και η νομολογιακή επεξεργασία του θεσμού, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1986
- Παναγόπουλος Θεόδωρος, Δημόσιο Υπαλληλικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, 2014
- Παντελής Αντώνης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, Εκδ. Α.Α.Λιβάνη 2005
- Παπαδάκης Θ., Εισήγηση επί της Ολ. ΣτΕ 1715/1983 Το Σύνταγμα, 1983, σελ. 449 επ.
- Παπαδοπούλου Λίνα, Συνταγματικό Δίκαιο, [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/4277>
- Παραράς Πέτρος, Σύνταγμα 1975-Corpus, άρθρα 81-92, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999
- Πικραμμένος Μιχάλης, Το οργανικό κριτήριο υπό το άρθρο 95 παρ. 1 του Συντάγματος και οι αναζητήσεις της νομολογίας, ΕφΔΔ 6/2018, σελ. 810-823
- Πραβίτα Μαρία-Ηλιάνα, Η πρόσβαση των Ευρωπαίων πολιτών στη δημόσια διοίκηση και οι περιορισμοί της, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009
- Πραβίτα Μαρία-Ηλιάνα, Η αναδιοργάνωση των υπηρεσιακών συμβουλίων των δημοσίων υπαλλήλων. Επαγγελματισμός έναντι πολιτικοποίησης. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχος, 44 Νο 1, σελ. 49-75
- Ράικος Αθανάσιος, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Α΄, Εισαγωγή-Οργανωτικό μέρος, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991
- Ράικος Δημήτριος, Δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008
- Ρωξάνα Αικατερίνη, Μηνακάκη Τίνα, Δημοσιοϋπαλληλικό Δίκαιο, Οδηγός μελέτης – βιβλιογραφία, Εκδόσεις Παπαζήση, 2008
- Σακελλαροπούλου Αικατερίνη, Εισαγωγή: Το Σύνταγμα, η Δικαιοσύνη και ο Δικαστής, στον τόμο: Διανέοσις, Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα – Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα, 2018, σελ. 65 επ.
- Σιούτη Γλυκερία, Γνωμοδοτικό σημείωμα επί ερωτήματος του Συλλόγου Δικαστικών Υπαλλήλων Πειραιά (ΣΔΥΠ) σχετικά με τη διακριτικότητα των δικαστικών υπαλλήλων σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, Διαθέσιμο στο:

<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c0d5184d-7550-4265-8e0b-078e1bc7375a/7491307.pdf>

-Σκουρλέτος Γεώργιος, Οι δικαστικοί υπάλληλοι στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων, Διοικητική Δίκη 4/2003, σελ. 875 επ.

-Σοφουλάκης Λάμπρος, Η άσκηση αστυνομικής εξουσίας από μέρους των δικαστικών επιμελητών ως βοηθητικών οργάνων απονομής της δικαιοσύνης, Διαθέσιμο στο: <https://www.odee.gr/el/eisaggelea-protodikon-l-sofoylaki-i-askisi-astynomikis-exoysias-apo-meroys-ton-dikastikon>

-Σπηλιωτόπουλος Επαμεινώνδας, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου Ι, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

-Σπηλιωτόπουλος Επαμεινώνδας, Χρυσανθάκης Χαράλαμπος, Βασικοί θεσμοί Δημοσιοϋπαλληλικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013

-Σπυρόπουλος Φίλιππος, Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2020

-Συμεωνίδης Ιωάννης, Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων στην εποχή των μνημονίων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014

-Συμεωνίδης Ιωάννης, Η στελέχωση των Δικαστηρίων με Διοικητικό Προσωπικό. Οι Βασικότερες Παθογένειες και η Ανάγκη Υπέρβασής του για την Εύρυθμη Λειτουργία του Δικαστικού Συστήματος, στον τόμο: Διανέοσις, Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα – Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα, 2018, σελ. 249 επ.

-Σωτηρέλης Γιώργος – Ξηρός Θανάσης, Η αναθεώρηση του Συντάγματος (1993-2001) – Χρονικό, Προτάσεις, Τροπολογίες, Εκθέσεις, Ψηφοφορίες, Πηγές, Μελέτες, Άρθρα, Δημοσιεύματα Τύπου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2001

-Τασόπουλος Ιωάννης, άρθρο 87 Σ, σε Συλλογικό έργο - επιμέλεια Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Ι. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης. Σύνταγμα – Κατ' άρθρο ερμηνεία-Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2017, σελ. 1330 επ.

-Τάχος Αναστάσιος, Δημόσιο-υπαλληλικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1991

-Τάχος Αναστάσιος, Δημόσιοι Λειτουργοί και Υπάλληλοι, Συμβολές πρακτικής εφαρμογής του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008

-Τζέμος Βασίλης, ΑΣΕΠ και Συνταγματικό Δίκαιο των προσλήψεων στο Δημόσιο, Δημόσιο Δίκαιο, τεύχος 3-4, 2020, <http://www.publiclawjournal.com/>

-Τσιρωνάς Αθανάσιος, Η δικαιοδοτική αρμοδιότητα κατά το άρθρο 89 παρ. 2 Συντ, στην διαδικασία πρόσληψης δικαστικών υπαλλήλων, Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ. 195/2013, Θεωρία Πράξη Διοικητικού Δικαίου, τεύχος 2/2013, σελ. 171

-Φράγκος Κωνσταντίνος, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν.4620/2019 και 4637/2019), Κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία του ΑΠ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020

-Χρυσανθάκης Χαράλαμπος, Η υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού του δημοσίου υπό το φως της επικείμενης συνταγματικής αναθεώρησης, στον τόμο: Ελληνικό Ινστιτούτο Διοικητικών Επιστημών, Πολιτειακοί θεσμοί και Σύνταγμα: Το αναγκαίο αναθεωρητικό τοπίο. Εκτιμήσεις-Προσδοκίες, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σελ. 145 επ.

-Χρυσανθάκης Χαράλαμπος, Οι προσλήψεις και πάλι στην επικαιρότητα: Ο Ν. 3812/2009, σε Συλλογικό Έργο, Κιβωτός Φιλίας – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Θεόδωρο Ι. Παναγόπουλο, Εκδ. Σάκκουλα ΑΕ 2011, σελ. 735 επ.

-Χρυσόγονος Κώστας, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006

Ξενόγλωσση

-American Bar Association, Overview of court administration in France, Germany, the Netherlands and the United States, Available at: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/directories/roli/kazakhstan/kazakhstan_overview_court_administration_systems_europe_and_us_eng.pdf

-Consultative Council of European Judges (CCJE), Summary of the responses to the questionnaire for the preparation of the CCJE Opinion No. 22 (2019)[1] on “The role of court clerks and legal assistants within the courts and their relationships with judges”, Available at: https://rm.coe.int/summary-of-the-responses-to-the-questionnaire-for-the-preparation-of-o/168093f579#_ftnref7

-Council of Europe, Union européenne des greffiers de justice, The Profession of Court Registrar/Rechtspfleger, Council of Europe, 1998, Available at: https://books.google.gr/books?id=paAV8OpCGGQC&printsec=frontcover&hl=el&source=gs_b#v=onepage&q&f=false

-European Commission of the Council of Europe for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Organization and Role of Court Clerk Offices in the European Judicial Systems, 2009, Available at: <http://www.rechtspfleger-mv.de/media/ReportBiHen.pdf>

-European Union of Rechtspfleger, White Paper for a Rechtspfleger / greffier for Europe, Available at: <https://eur-online.eu/dokumente.html>

-European Union of Rechtspfleger, Manifesto for a Rechtspfleger for Europe, Available at: https://euronline.eu/fileadmin/user_upload/Dokumente/Manifest_for_a_Rechtspfleger_for_Europe.pdf

-Holvast, Nina, The power of the judicial assistant/law clerk: Looking behind the scenes at courts in the United States, England and Wales, and the Netherlands, IJCA. Vol. 7, 2015, Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=f76d1ae2-44b1-44f6-894d-9e5427ad38dc>

-Oldfather, Chad, and Todd C. Peppers. "Judicial Assistants or Junior Judges: The Hiring, Utilization, and Influence of Law Clerks." Marq. L. Rev. 98 (2014): 1, Available at: <https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5211&context=mulr>

-Sanders, A., Judicial Assistants in Europe – A Comparative Analysis. International Journal for Court Administration, 11(3), 2020, p.2. Available at: <http://doi.org/10.36745/ijca.360>

Πηγές-Ιστότοποι

-Ανακοίνωση της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων «Για τους «βοηθούς Δικαστών» με αρ. πρωτ. 554/9-12-2020 - <https://ende.gr/%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%bf%cf%85%cf%82-%ce%b2%ce%bf%ce%b7%ce%b8%ce%bf%cf%8d%cf%82-%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%b1%cf%83%cf%84%cf%8e%ce%bd/>

-Απάντηση Υπουργού Δικαιοσύνης, Σταύρου Κοντονή στην υπ' αρ. 4410/22-03-2017 ερώτηση του βουλευτή Γ. Μαυρωτά με θέμα «Κριτήρια καθορισμού προσόντων ΠΕ Γραμματέων» - <https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/maorotas.pdf>

-Γνωμοδοτήσεις ΝΣΚ – <http://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisi-gnomodoteseon>

-Νόμοι, αιτιολογικές εκθέσεις επί σχεδίων νόμων, πρακτικά συνεδρίασης επιτροπών και Ολομέλειας της Βουλής - <https://www.hellenicparliament.gr/>

-Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα (2022), https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/22_1_194014_coun_chap_greece_el.pdf

-Επιστολή της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Δικαστικών Υπαλλήλων προς την ΟΔΥΕ- <https://www.odye.gr/29102018a.htm>

-Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης – πληροφορίες για τα νομικά επαγγέλματα στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης - https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29--maximize-en.do?clang=el#tocHeader3

-Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Ένωσης Δικαστικών Υπαλλήλων (Europäische Union der Rechtspfleger - EUR) - <https://eur-online.eu/>

-Νομολογία ΔΕΕ - https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/find-case-law_el

-Νομολογία ΣτΕ - <http://www.adjustice>

-Υπόμνημα της Ένωσης Διοικητικών Δικαστών προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης με αρ. πρωτ. 251/26-11-2013 - <https://sites.google.com/site/dikastithesite/dikastikes-enoseis/enosedioiketikon-dikaston>

Γνωμοδοτήσεις ΝΣΚ

789/1991
781/1996
606/2004
427/2007
436/2011
68/2020

Πίνακας νομολογίας

ΔΕΕ C-447/09 Reinhard Prigge and Others εναντίον Deutsche Lufthansa AG,
ΔΕΕ C-229/08 Wolf εναντίον Stadt Frankfurt am Main
ΔΕΕ C-416/13 Mario Vital Pérez κατά Ayuntamiento de Oviedo
ΣτΕ Ολ. 1/1929
ΣτΕ Ολ. 4356/1976
ΣτΕ 325/1977
ΣτΕ 4080/1979
ΣτΕ 817/1983
ΣτΕ Ολ. 1715-1722/1983
ΣτΕ 1770/1983
ΣτΕ Ολ. 1809/1983
ΣτΕ 386/1986
ΣτΕ Ολ. 2908-9/1986
ΣτΕ 2604/1987
ΣτΕ 3765/1987
ΣτΕ 5348/1987
ΣτΕ 594/1988
ΣτΕ 880-2/1988
ΣτΕ 1133-34/1988
ΣτΕ 1439/1988
ΣτΕ 1965/1988
ΣτΕ 2104/1988
ΣτΕ 2722-28/
ΣτΕ 3433-34/1988
ΣτΕ 1549-50/1990
ΣτΕ 2172/1990
ΣτΕ 2295-6/1990
ΣτΕ 2842-43/1990
ΣτΕ 2844/1990
ΣτΕ 4278/1990
ΣτΕ 4342/1990
ΣτΕ 731-733/1991
ΣτΕ 67/1992
ΣτΕ 1298/1992
ΣτΕ Ολ. 2002/1992
ΣτΕ 2607/1992

ΣτΕ 1510/1994
ΣτΕ 1555/1994
ΣτΕ 282/1995
ΣτΕ 4560/1995
ΣτΕ 1852/1996
ΣτΕ 3299/1991
ΣτΕ 2002/1992
ΣτΕ 3661/1996
ΣτΕ 2368/1996
ΣτΕ 4930-1/1996
ΣτΕ 1490-91/1995
ΣτΕ Ολ. 108-116/1997
ΣτΕ 297/1997
ΣτΕ 704/1997
ΣτΕ 1751/1997
ΣτΕ 2400/1997
ΣτΕ 46/1998
ΣτΕ 2010/1998
ΣτΕ 2057/1998
ΣτΕ 2152-2155/1998
ΣτΕ 413/2000
ΣτΕ 1522/2000
ΣτΕ 2873/2000
ΣτΕ 546/2001
ΣτΕ 1481-1482/2002
ΣτΕ Ολ. 2011/2003
ΣτΕ 3220/2003
ΣτΕ 419/2005
ΣτΕ Ολ. 3034-5/2008
ΣτΕ 3595/2008
ΣτΕ 611/2009
ΣτΕ 320-322/2011
ΣτΕ Ολ. 3773/2011
ΣτΕ Ολ. 195/2013, με σχόλια ΕΔΔΔΔ 2013:110, ΔΔίκη 2013:382, Αρμ 2013:802
ΣτΕ Ολ. 1540/2013
ΣτΕ 3187/2013
ΣτΕ Ολ. 3355/2013
ΣτΕ 3670/2013
ΣτΕ 4148-4150/2013
ΣτΕ 138/2014
ΣτΕ Ολ. 3178/2014
ΣτΕ 3284/2014
ΣτΕ 1996/2015
ΣτΕ 2573/2015
ΣτΕ 4400/2015
ΣτΕ 2128/2018
ΣτΕ Ολ. 1757/2019
ΣτΕ 1452/2019
ΣτΕ 1157/2020
ΔΕφ Αθ. 2222/2008

ΔΕφΘεσ/κης 1831/2009
ΔΕφΘεσ/κης 1773/2010
ΔΠρΑθ. 2266/2004
ΔΠρΑθ. 915/2006